

**"MEIDÄT LEIMATTIIN JOTENKIN NIIN
VASTUUTTOMIKSI, ETTÄ KANSA PELASTU, KUN
RAVINTOLAT LAITETTIIN KIINNI."
RAVINTOLATYÖNTEKIJÄT KORONA-AJAN
TARKKAILULUOKKANA**

Anna-Riikka Andersson
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta: Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos: Yhteiskuntatieteen ja filosofian laitos
Tekijä: Anna-Riikka Andersson	
Työn nimi: <i>"Meidät leimattiin jotenkin niin vastuuttomiksi, että kansa pelastu, kun ravintolat laitettiin kiinni."</i> Ravintolatyöntekijät korona-ajan tarkkailuluokkana	
Oppaine: Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi: Maisterintutkielma
Aika: Syksy 2022	Sivumäärä: 78 + liitteet
Ohjaajat: Sakari Taipale, Hanna-Mari Ikonen	
<p>Koronapandemia rantautui Suomeen keväällä 2020. Tuo kevät muistetaan lukuisista varsin poikkeuksellisista rajoitustoimista, joiden kollektiivinen tavoite oli vähentää lähikontakteja ja estää koronaviruksen leviäminen. Tässä tutkimuksessa poikkeuksellista pandemia-aikaa tutkittiin ravintolatyöntekijöiden näkökulmasta. Ravintoloita on rajoitettu vuosina 2020–2022 monin tavoin. Täyssulkujen lisäksi mm. aukioloaikoja, asiakasmääriä ja ravintoloissa liikkumista on rajoitettu. Rajoitukset ovat vaikuttaneet alan yritysten toimintamahdollisuuksiin, mutta myös työntekijöihin esimerkiksi työn epävarmuuden lisääntymisenä ja toimeentulon ongelmina. Tämän tutkimuksen lähtökohta oli eksploraatiivinen ja tutkimuksen keskeiset kysymykset olivat, 1) kuinka koronapandemia ja rajoitustoimet vaikuttivat ravintolatyöhön, 2) kuinka työn muutokset vaikuttivat työntekijöiden yksityiselämään ja 3) kuinka ravintolatyöntekijät henkilökohtaisesti kokivat yhteiskunnan ravintola-alaan kohdistamat rajoittamistoimet.</p> <p>Teoreettisesti ravintolatyötä taustoitetaan tutkielmassa emotionaalisen ja prekaarin työn käsitteistön avulla. Tutkimuksen viitekehys rakentuu kriisiajan politiikkatoimien kautta, joihin ravintolatyöntekijöiden kokemuksia peilataan. Tutkimuksen aineisto kerättiin kirjoituspyynnöllä kesällä 2022, noin kolme kuukautta ravintolarajoitusten päättymisen jälkeen. Aineistoksi muotoutui 33 pandemia-ajan tarinaa nykyisiltä ja entisiltä ravintolatyöntekijöiltä. Tarinoita analysoitiin kaksivaiheisesti, ensin lähestyen tarinoita sisällönanalyttisesti ja aineistolähtöisesti. Analyysin toisessa vaiheessa tarinoista etsittiin yhtäläisyyksiä perustuen niiden kuvaamaan liikkeeseen. Analyysivaiheiden pohjalta tutkimuksen tulosten synteessinä aineistosta muodostettiin kolme mallitarinaa, jotka kuvaavat ravintolatyöntekijöiden kokemuksia pandemia-ajasta. Mallitarinat kantavat niitä kuvaavia nimiä; Vapautuja, Alistuja ja Sopeutuja.</p> <p>Tutkimuksen tuloksien mukaan ravintolatyöntekijöiden kokemuksissa kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta korostuvat erityisesti työnantajan taholta koettuun huonoon kohteluun liittyvät teemat sekä jouston vaatimusten lisääntyminen työssä. Yksityiselämän ongelmina korostuvat ansionmenetyksiin ja mielenterveyteen liittyvät teemat. Tutkimuksen tulokset viittaavat kolmannen tutkimuskysymyksen osalta ravintolatyöntekijöiden kokeneen yhteiskunnalliset rajoitustoimet moraalisesti leimaaviksi ja eriarvoistaviksi. Metaforallisesti rajoitusten esitetäänkin muodostaneen ravintolatyöntekijöistä pandemian aikana yhteiskunnasta ulossuljetun paheelisen tarkkailuluokan. Tarkkailuluokan oppilaita yhdistää tutkimuksen mukaan koettu aliarvostus, ja yhteiskunnan tuen puute rajoittamistoimien aikana.</p>	
Asiasanat: prekarisaatio, emotionaalinen työ, ravintolatyöntekijät, koronapandemia, yhteiskuntaluokat	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Palvelualojen liikevaihtokuvaaja.....	24
---------	---------------------------------------	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Analyysissä muodostuneet koodit ja tutkimuskysymysten mukaiset klusterit	35
TAULUKKO 2	Narratiivien kategoriat suhteessa aikaan ja liikkeeseen	36

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	EMOTIONAALINEN JA PREKAARI RAVINTOLATYÖ	5
2.1	Emotionaalinen työ	6
2.2	Prekaari työ	8
2.3	Yhteiskuntaluokan rakentuminen	11
2.4	Ravintola-ala ennen pandemiaa	14
3	RAJOITTAMISPOLITIIKKA KRIISIN AIKANA	17
3.1	Poliittinen haaste	19
3.2	Valtioneuvoston selvitys koronapolitiikasta	21
3.3	Pandemian eteneminen ja rajoitustoimet	24
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
5	TARINAMUOTOINEN AINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT	28
5.1	Aineiston keruu	29
5.2	Aineiston esittely	31
5.3	Aineistolähtöinen analyysi – sisällöstä narratiiveihin	32
5.4	Analyysin vaiheet	34
5.5	Tutkijapositio	36
5.6	Muita eettisiä kysymyksiä	38
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
6.1	Koronapandemian ja rajoitustoimien vaikutus ravintolatyöhön	40
6.1.1	Ikuinen jousto ”vähäisten työvuorojen vankina”	41
6.1.2	Korona-ajan käytänteet	42
6.1.3	Työnantajien rooli	44
6.2	Rajoitustoimien vaikutus ravintolatyöntekijöiden yksityiselämään	47
6.2.1	Talous	47
6.2.2	Mielenterveys	50
6.2.3	Uusi suunta	52
6.3	Yhteiskunnan rajoitustoimet työntekijöiden näkökulmasta	54
6.3.1	Politiikkatoimet ravintolatyöntekijöiden perspektiivistä	54
6.3.2	Ravintolatyöntekijät pandemia-ajan tarkkailuluokkana	57
6.4	Pandemia-ajan tarkkailuluokan kokemukset mallitarinoina	61
6.4.1	Vapautuja	62
6.4.2	Alistuja	63

6.4.3	Sopeutuja	64
7	KORONA-AJAN TILINPÄÄTÖS	66
7.1	Yhteenveto tutkimuksen tuloksista	67
7.2	Pohdintaa uudesta normaalista	70
7.3	Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimustarpeet	71

LÄHTEET	74
---------------	----

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tammikuun 29. päivänä 2020 Yleisradio (Yle 2020a) uutisoi ensimmäisestä Suomessa vahvistetusta koronatartunnasta. Tartunta todettiin Lapissa kiinalaisella turistilla. Suomen tapaus oli EU-maissa todetuista tartunnoista järjestyksessään yhdeksäs. Matkailijoiden mukana Suomessa havaittavia tartuntoja ei tuolloin pidetty ihmeenä, mutta riskiä taudin leviämisestä laajasti pidettiin pienenä. Lisäksi Suomen valmius ja varautumisastetta pidettiin hyvänä, sekä terveydenhuollon ja laboratorioiden kapasiteettia riittävänä kohtaamaan tuolloin tavallisen flunssan tapaisena pidetyn koronaviruksen. (Yle 2020a.) Jo maaliskuussa 2020 Suomeen kuitenkin julistettiin poikkeusolot ja vain pari kuukautta ensimmäisen tartuntauutisen jälkeen huhtikuun 4. päivänä 2020 ravintolat suljettiin loppukevääksi kokonaan lähikontaktien vähentämiseksi. Vain ruoan ulosmyynti ravintoloista oli tuolloin sallittua. (Yle 2020b.)

Tämän tutkimuksen tavoite on tutkia, kuinka ravintola-alan työntekijät ovat kokeneet pandemia-ajan. Tutkimuksen kolme keskeistä kysymystä ovat: 1) kuinka pandemia ja rajoitustoimet vaikuttivat ravintolatyöhön, 2) kuinka muutokset vaikuttivat työntekijöiden yksityiselämään, sekä erityisesti 3) kuinka yhteiskunnan rajoitustoimet on koettu tiukkojen rajoittamistoimien kohteena olleella alalla.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2020) työllisyyskatsaus huhtikuulta 2020 kertoo työnhakijoiden kokonaismäärän lisääntyneen huhtikuussa 229 200:lla. Työttömiä työnhakijoita oli 203 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Kokoaikaisesti lomautettuja oli puolestaan 152 000 edellisvuotta enemmän ja 98 400 enemmän kuin maaliskuussa. Uusien työpaikkojen määrä puolestaan putosi edellisvuodesta 19 000:lla, pelkästään palveluiden ja myynnin alalla 9 300:lla. Prosentuaalisesti työttömiä työnhakijoita työvoimasta oli huhtikuussa 2020 16,5 %. Työttömyys lisääntyi naisilla hieman miehiä enemmän. Työttömyys lisääntyi kaikissa ammattiryhmissä, mutta selkeästi eniten se kasvoi palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.) Koronapandemian alkua voitaneen sanoa eräänlaiseksi koko yhteiskuntaa läpileikanneeksi shokkireaktioksi tuntemattomaan wuhanilaislähtöiseen virukseen. Tiukkojen rajoitustoimien ansiosta tartuntamäärät saatiin nopeasti kuriin. Varmasti moni toivoi ja odotti pandemian tukahtuvan, mutta kuten nyt voidaan jälkiviisaasti

todeta, pandemia ei ollut tuolloin vielä ohitse ja tutkielman kirjoittamishetkellä näyttääkin siltä, että korona on jäämässä jopa pysyväksi vitsaukseksi keskuuteemme.

Keväällä 2022 pandemia-aikaa oli eletty ravintoloissa jo kaksi pitkää vuotta, ennen kuin maaliskuun alussa 2022 ravintoloita koskevat yhteiskunnalliset rajoitukset purettiin kokonaan. Tämän kahden vuoden aikajakson aikana ravintoloita koskevat rajoitukset, ohjeet ja määräykset ovat polvelleet, välillä varsin nopealla tahdilla, ja alan yritykset sekä työntekijät ovat joutuneet reagoimaan muuttuviin tilanteisiin nopeasti ja joustavasti.

Tämän tutkimuksen aineiston keruun aikana kesällä 2022 ravintola-ala paini merkittävässä vaikeuksissa. Pandemia ei ollut ohitse, vaikka ravintoloita koskevista rajoitteista olikin luovuttu kokonaan. Syynä alan vaikeuksiin ei ollut kuitenkaan alan rajoittaminen, vaan työvoimapula. Työntekijöitä alalle on niin vaikea löytää, että tilanne rajoittaa talouden kasvua ja ravintoloita on jopa suljettu, koska työntekijöitä ei ole saatavilla. (Yle 2022b.) Tämä tutkimus esittää useita mahdollisia tulkintoja siitä, miksi tilanne rajoittamistoimien jälkeen on tämä, vaikka tämä ei tutkimuksen keskeinen tai lähtökohtainen tavoite ole ollutkaan.

Ravintola-ala oli jo ennen pandemiaa sukupuolittunut sekä monelle työntekijälle epävarma ja matalasti palkattu ala (Kts. esim. Tanner 2019). Korona-ajan rajoitukset ovat siis vaikuttaneet vahvasti moniin jo ennestään huonossa työmarkkina-asemassa oleviin ihmisiin. Ravintola-alaa pidetään yleisesti matalasti palkattuna ja arvostettuna nuorten läpikulkuaammattina ennen niin sanottuja oikeita töitä. Ravintoloiden rajoittaminen on saanut paljon huomiota niin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa kuin uutisoinnissakin pandemian aikana. Alati muuttuvien ravintolarajoitusten voidaan ajatella jopa symboloineen tartuntatilanteen kulloistakin vakavuutta myös alueellisesti tarkasteltuna. Onkin tärkeää tutkia ja nostaa keskusteluun yhteiskunnallisten päätösten vaikutuksia alalle, jota yhteiskuntatieteessä ei ole juurikaan tutkittu. Junnilainen ja Haikkola (2022, 200) kuvaavat nimenomaan ravintola-alan olevan työelämän *muutosten polttopisteessä*. Tämä tutkimus perustuu työntekijöiden kokemuksiin poikkeusajasta alalla, jolla epätyypillinen työ on itseasiassa tyypillistä.

Junnilainen ja Haikkola (2022) ovat ennen pandemiaa tutkimuksessaan haastelleet 38:aa ravintola-alan työntekijää. Heidän mukaansa työntekijät ovat heterogeeninen joukko ihmisiä, jotka työskentelevät keskimäärin muita aloja epävarmemmissa ja turvattomammassa olosuhteissa. He kuvaavat työtä raskaaksi ja matalasti palkatuksi. Ravintolatyöntekijät elävätkin heidän mukaansa *työn murroksen silmässä*. Vaikka ravintolatyöntekijät kuvataan itsenäisiksi ja sitkeiksi raskaan työn raatajiksi, työelämän epävarmuus heikentää heidän ammatti-identiteettiään, eikä joukkovoimaa koeta ratkaisuksi. Junnilainen ja Haikkola tiivistävät:

Kun yhteiskunnan turvaverkot tuntuvat usein olevan tavoittamattomissa ja poliitikot näyttävät ajavan toisenlaisten ihmisten asiaa, luottamus yhteiskuntaan on koetuksella – kokemukset siitä, että on vaikeaa tulla kuulluksi ja nähdyksi, etäännyttävät yhteiskunnasta ja vahvistavat uskoa siihen, että elämän haasteista on selvittävä yksin. (Junnilainen ja Haikola 2022, 220–221.)

Palvelualojen ammattiliiton (Pam 2021) taskutilasto kertoo vuonna 2020 matkailu- ja ravintola-alan palveluiden kärsineen pandemiatilanteesta eniten ulkomaalaisten turistien määrän romahduksen ja ravintolatoiminnalle asetettujen rajoitusten vuoksi. Matkailu- ja ravitsemispalveluiden piirissä työskentelevistä ihmisistä juuri ennen pandemian puhkeamista alkuvuonna 2020 19 600 oli miehiä ja 47 400 naisia. Työntekijöistä 55 % oli alle 35-vuotiaita ja vain 17 %:lla matkailu- ja ravintola-alan työntekijöistä oli korkea-asteen koulutus samaan aikaan kun 16 %:lla ei ollut lainkaan peruskoulun jälkeistä koulutusta. (Pam 2021.)

Tämän tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin, noin kolme kuukautta ravintolarajoitusten päättymisen jälkeen kirjoituspyynnöllä, jota jaettiin pääasiassa Facebookin ravintolatyöntekijöille suunnatuissa ryhmissä. Kerättyjä pandemia-ajan kertomuksia (N=33) analysoitiin ensin aineistolähtöisesti keskittyen tekstien sisältöön tutkimuskysymysten mukaisesti. Analyysin toisessa vaiheessa tarinoita lähestyttiin narratiivisesti ja aineiston tarinoita luokiteltiin suhteessa niiden kuvaamaan liikkeeseen. Narratiivisen ja sisällönanalyysin tuloksista yhdessä muodostettiin tutkimuksen synteesinä mallitarinoita, jotka kuvaavat ravintolatyöntekijöiden kokemusmaailmaa pandemian aikana. Narratiiveja muodostui kolme: *Vapautuja, alistuja ja sopeutuja*.

Tämän tutkielman seuraavassa pääluvussa taustoitetaan ravintolatyötä yhteiskuntatieteellisen teoriaperinteen käsittein. Taustoitus pyrkii selittämään, kuinka palvelutyötä on tieteellisesti kuvattu ja käsitelty ja millaista palvelutyö on eritoten ravintola-alalla Suomessa. Keskeinen teoreettinen käsite on emotionaalinen työ. Lisäksi alaa kuvataan prekaarin työn käsittein, sillä alalla korostuu lukuisia prekaareihin työsuhteisiin liitettyjä piirteitä, jotka ovat pandemian aikana työntekijöiden kokemuksen mukaan myös korostuneet merkittävästi. Ajatusta prekariaatista luokkana käsitellään taustoituksessa luokkateorian käsittein, sillä tämän tutkimuksen tulokset viittaavat ravintolatyöntekijöiden kokemuksen yhteiskunnan rajoitustoimista olleen ravintolatyöntekijöitä moraalisesti leimaava. Tässä tutkimuksessa ravintolatyöntekijöihin viitataan metaforisesti tarkkailuluokan käsitteellä, jonka Koskela (2016) määrittelee luokaksi, jonne laitettiin *käytöshäiriöiset ja lahjattomat* oppilaat, jotka eivät menestyneet tai sopeutuneet kouluun. Koskela (2016) kuvaakin tarkkailuluokan oppilaiden yleensä käyttäytyvän sopimattomasti tai tottelemattomasti. Lisätaustoitukseksi tässä luvussa on myös aikaisempaa tutkimusta alasta Suomessa ennen pandemiaa.

Kolmannessa pääluvussa avataan tutkimuksen teoreettista viitekehystä kriisiajan politiikan käsitteistön avulla, eritoten valtioneuvoston oman selvityksen pohjalta. Tässä tutkimuksessa politiikkatoimia – erityisesti rajoittamistoimia – tutkitaan

ravintolatyöntekijöiden kokemusten kautta. Poliittisella retoriikalla on suuri merkitys luokan rakentumiseen, ja pandemian aikana se on tutkimuksen mukaan korostunut työntekijöiden kokemuksissa usein arvottomuuden tunteina. Luvussa käydään myös lyhyesti läpi pandemian eteneminen ja keskeisimmät ravintoloihin kohdistuneet rajoitustoimet. Neljännessä luvussa kiteytetään taustoituksen kautta vielä lyhyesti tutkimuksen tausta ja sen pohjalta johdetut keskeiset tutkimuskysymykset.

Tutkielman viidennessä luvussa esitellään edellisiin pohjautuen tutkimusprosessin metodologista puolta; aineiston keruuta sekä analyysiä, jota aineistosta tehtiin. Kappaleessa käsitellään myös haasteellista tutkijan positiota sekä muita tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Tulosluvussa, tutkielman kuudennessa pääluvussa, esitellään tutkimuksen keskeisimpiä löydöksiä tutkimuskysymyksittäin sisällönanalyysin pohjalta sekä luvussa 6.4 esitellään aineiston pohjalta narratiivisesti muodostettu synteesi, eli mallitarinat, jotka kuvaavat tyypillisiä ravintolatyöntekijöiden kokemuksia korona-ajasta. Viimeisessä seitsemännessä luvussa tiivistetään tutkimuksen keskeinen anti ja reflektoidaan koko tutkimusprosessia. Samalla pohditaan tutkimuksen asemoitumista yhteiskuntatieteelliseen tutkimusperinteeseen ja esitetään jatkotutkimustarpeita ja -ajatuksia.

2 EMOTIONAALINEN JA PREKAARI RAVINTOLATYÖ

Vuonna 2000 ensi-iltansa saaneessa amerikkalaisessa *Coyote Ugly* -klassikkoelokuvassa niukasti pukeutuneet kauniit naistarjoilijat tanssivat rivitanssia baaritiskillä ja tarjoilevat asiakkailleen vain laimentamatonta alkoholia. Samalla he yrittävät pitää konfliktiherkän humalaisen massan aisoissa ja tyytyväisenä. Elokuvan ei voi sanoa olevan kovinkaan realistinen kuvaus ravintola-alasta ainakaan tiukasta lainsäädännöstään tunnetussa Suomessa. Tästä huolimatta elokuvaa voi käyttää jonkinlaisena kansantajuisena vertauksena siihen, mitä ravintola-alan työ voi vaatia.

Elokuvan päähenkilö, Violet, unelmoi menestyksestä musiikintekijänä ja elättääkseen itseään arka nuori nainen päätyy työskentelemään suosittuun saluunaan. Ensitöikseen hänen tulee vähentää vaatetustaan ja opetella käsittelemään humalaisia ihmisiä, jotta järjestys tuossa kaoottisessa baarissa voisi säilyä. Samaan aikaan kun Violet oppii talon tavoille ja ottaa haltuun oman roolinsa baarissa, kantaa hän mukanaan myös tunnontuskaa vähästä yhteisestä ajasta oman poikaystävänsä kanssa sekä häpeää työtään, josta konservatiivinen isä suuttuu tyttärelleen tämän työssä nähtyään. Elokuvalla on Hollywoodin tyylille ominainen onnellinen loppu, mutta elokuvassa nähdään esimerkkitalanteita, joissa punnitaan, mitä ihminen on valmis työnsä eteen uhraamaan henkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti.

Ravintola-alalla työskennellään yleensä suorassa kontaktissa asiakkaaseen, ja työhön kuuluu hyvin vahvasti asiakaspalvelu sekä pyrkimys luoda asiakkaalle miellyttävä palvelukokemus. Ravintolatyöntekijä edustaa yritystä, eikä ole asiakkaidenkaan katseilta piilossa. Alalla työskennellään usein iltamyöhään ja viikonloppuisin, kun muut viettävät aikaa perheidensä kanssa. Työssä käsitellään vaikeitakin asiakastilanteita, jotka toisinaan saattavat liittyä alkoholiin tai jopa väkivallan uhkaan. Ravintolatyöntekijä myy työnantajalleen hymynsä ja positiivisen asenteensa. Näitä työntekijä tarjoaa asiakkaalleen huolimatta siitä, kuinka työntekijä oikeasti ajattelee tai tuntee. Seuraavissa luvuissa käsitellään ravintolatyöhön ja tähän tutkimukseen liittyviä keskeisiä teoreettisia käsitteitä.

2.1 Emotionaalinen työ

Arlie Hochschild tunnetaan emotionaalisen työn käsitteen määrittelystään. Klassikkoteoksessaan *The Managed Heart* hän tutkii tunteiden kaupallistumista eli tilannetta, jossa työ vaatii yksilöä säätelemään tunteitaan ja tunneilmaisuaan siten että se sopii kulloiseenkin tilanteeseen ja samalla se kontrolloi sekä pyrkii muokkaamaan myös muiden tunteita. Hochschild erottelee yksityiselämässä tehtävän tunnetyön *emotional work* ja tunnetyön *emotional labour*, jota tehdään työssä palkan eteen. (Hochschild 1983.) Emotionaalinen työ, jota tässä tutkimuksessa käsitellään, tähtää hyvään palveluun sekä kannattavaan liiketoimintaan edustaen jälkimmäistä määrittelyä.

Hochschildin tutkimus käsittelee lentoemäntien tekemää emotionaalista työtä, jossa palveluun kuuluu monta tekijää, aina kauniista ulkonäöstä ja juomien tarjoilemisesta, hätätilanteesta turvallisuudesta vastaamiseen. Esimerkiksi turbulenssin aikana lentoemäntä tukahduttaa oman jännityksensä ja osoittaa matkustajille rauhallisella käytöksellään kaiken olevan hyvin, rauhoittaen samalla jännittyneitä tai pelokkaita matkustajia. Hochschild sanookin palvelutyöntekijöiden tekemän emotionaalista työtä yrittämällä tuntea ja osoittaa tunteita, jotka sopivat työhön. On myös olemassa emotionaalisia vaatimuksia siitä, millainen on hyvä palvelutyöntekijä. (Hochschildt 1983.) Junnilainen ja Haikkola (2022, 206–207) kiteyttävät tämän sanomalla, että *omia tunteita pitää kontrolloida, asiakkaiden oikkuja sietää ja heidän tunteitaan ymmärtää ja säädellä*. Tässä tutkimuksessa tutkitaan muun muassa sitä, kuinka pandemia-aika on vaikuttanut ravintolatyöhön ja pohditaan vaikutusten emotionaalista merkitystä työntekijöille.

Skeggsin (2004, 147) mukaan työntekijän on saatava työn ostaja vakuutettua siitä, että hänellä on sopiva asenne, taipumukset ja luonne. Näin myytävä työ liittyy laajemmin siihen, että myyjä on tietyn tyyppinen persoona (Skeggs 2004, 147). Emotionaalinen työ on siis sellaista työtä, joka vaatii tekijäänsä korostamaan tai tukahduttamaan tunteita pitääkseen yllä julkisivua, joka tuottaa vastaanottajassa oikeanlaisen reaktion tai mielentilan. Työ vaatii mielen ja tunteiden tarkkaa koordinaatiota. Keskeistä emotionaalisen työn määritelmässä on myös se, että se on työtä, joka tehdään suorassa kontaktissa vastaanottajaan, joko äänellä tai kasvojen kautta. (Hochschildt 1983, 7–9.) McDowell (2009) kuvaa palvelutyössä kehollisen esiintymisen ja emotionaalisten kontaktien vaatimusten kasvaneen merkittävästi. Ne ovat keskeinen ja erottamaton osa palvelua. Palkkatyö palvelualoilla on riippuvaista kehollisesta esiintymisestä, jossa emotionaaliset yhteydet ovat olennainen osa palvelutapahtumaa. McDowell käyttää tästä termiä interaktiivinen työ. Hänen mukaansa muun muassa vaatteet, esiintyminen, kasvojen ilmeet, eleet ja yleinen habitus ovat osa hyväksyttäväksi koettua näytelmää, joka tapahtuu palvelutilanteessa. Interaktio perustuu tunteiden manipulaatioon sekä asiakkaan halun tyydyttämiseen. (McDowell 2009.) Palvelutyö ravintolassa on

siis työtä, jossa kehollinen läsnäolo on välttämätöntä. Työnantajan asettamien vaatimusten sekä asiakkaan arvioivan katseen alla toimiminen on realiteetti. Junnilainen ja Haikkola (2022, 207) korostavat, että tämä voi tarkoittaa myös epäasiallisen käytöksen ja häirinnän sietämistä. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on kuitenkin teroittaa, että interaktiivisuus palvelutyössä tarkoittaa sitä, että työtä ei pandemiankaan aikana ole voinut toteuttaa etäyhteyksin turvallisesti kotoa käsin.

Tarkemmin käsitteenä *emotio* on Hochschildin (1983) mukaan enemmän kuin tunne; se on tietoisuutta neljästä elementistä. Tietoisuutta tilanteen arvioinnista, muutoksista kehollisissa tuntemuksissa, eleiden ja ilmaisun näyttämisestä sekä lopuksi tietoisuutta siitä, kuinka kulttuurinen sovinnaisuus pätee kolmeen ensimmäiseen elementtiin yksittäisissä tapauksissa (Hochschildt 1983). Myöhemmin tässä tutkielmassa pohditaan kuinka rajoittamistoimet pandemian aikana ovat muuttaneet kulttuurista sovinnaisuutta sekä siten vaikuttaneet emotionaaliseen työhön.

Emotionaalisen palvelutyön voi edellä esiteltyjen elementtien kautta määritellä työksi, joka perustuu (palvelu)tilanteen arviointiin, tietoisuuteen omasta ja toisen ihmisen kehollisuudesta sekä siitä kuinka ilmaisut ja eleet heijastavat tunteita. Emotionaalisisessa työssä ilmeinen, eleinen ja kehon kautta pyritään siis kulttuurisesti sopivalla tavalla vastaamaan toisen ihmisen tunteisiin sekä vielä muokkaamaan niitä halutulla tavalla. Hochschildin (1983) mukaan emotiot toimivat kuten aistit, sillä ne kertovat meille mitä ympärillämme tapahtuu ja mikä suhteemme on ympäröivään maailmaan.

Kun ihmisen yksityinen emotionaalinen systeemi viedään markkinoille ja myydään työnä työnantajalle, ihminen venytetään standardisoituun sosiaaliseen muottiin. Tämä vaatii myös mielen erottamista omista tunteista. Hochschildin keskeinen lähtökohta teoriassa onkin, mitä tapahtuu, kun tunnesäännöt kuten käyttäytyminen määrittävätkin yrityksen tavoitteiden eikä henkilökohtaisen neuvottelun kautta. (Hochschild 1983, 13, 17.) Tässä tutkimuksessa tutkitaan sitä, kuinka työntekijät ovat kokeneet pandemia-ajan tuomia muutoksia työssä ja niiden vaikutusta emotionaaliseen työhön. Tutkimuksessa pohditaan myös mitä tästä on työntekijöille seurannut.

Gary Stix (2020) kirjoitti *Scientific American* lehdessä koronapandemian vaikutuksista emotionaaliseen työhön eritoten sen tuomien lisähaasteiden näkökulmasta. Stixin mukaan sekä omasta, että muiden turvallisuudesta huolen kantamisesta aiheutuu työntekijöille huomattavaa emotionaalista lisätaakkaa. Esimerkiksi kasvomaskien käyttö sekä ohentaa käytettävissä olevia ilmaisuja, että aiheuttaa haasteita tilanteissa, joissa asiakas ei esimerkiksi suostu maskia käyttämään vaarantaen näin vaadittua ja tavoiteltua turvallisuutta. (Stix 2020.) Artikkeliaan varten Stix on haastatellut itse Arlie Hochschildiä. Haastattelussa Hochschild viittaa pandemia-ajan palvelutyöntekijöihin eräänlaisena sotatilanteen eturintamana, ei yksin taitavina näyttelijöinä. He ovat niitä, jotka joutuvat kohtaamaan pandemia-aikana ihmisiä kasvotusten, eikä esimerkiksi

etätyöhön vetäytyminen ole mahdollista. Hänen mukaansa emotionaalisen työn näkökulmasta pandemia-aikana palvelutyöntekijöiden on ollut pakko siirtää omia tunteitaan syrjään. Esimerkiksi pelko sairastumisesta on ohitettava, jotta työ on ylipäättään mahdollista. Samaan aikaan omalla käyttäytymisellä on osoitettava vastuullisuutta ja pyrkimystä turvallisuuteen, mutta siten, ettei se herätä asiakkaassa epäluottamusta tai pelkoa. (Hochschild, Stixin 2020 mukaan.)

Hochschildin (1983, 21) mukaan emotionaalisen työn hinta siitä, että aidot tunteet annetaan organisaation käyttöön, voi olla se, että lopulta menettää kontaktin omiin tunteisiin. Hän erittelee kolme mahdollista lopputulemaa; jos työhön identifioiduu liikaa, on suuri riski väsyä ja palaa loppuun, jos erottaa itsensä työstään, voi päätyä kokemaan huonoa omaatuntoa näyttelemisestä, tai voi erottaa itsensä ja näytelmän toisistaan ja hyväksyä sen, että työ vaatii näyttelemistä. (Hochschild 1983, 187.) Pandemia-aika on varmasti tuonut omat haasteensa ja monimutkaisuutensa emotionaaliseen työhön. Ilmiöstä ei sen tuoreuden vuoksi vielä ole tehty tutkimusta, emmekä tiedä, millaisia vaikutukset tosiasiaassa ovat, tai ovatko ne ohimeneviä. Tämän tutkimuksen tavoite on täyttää tuota aukkoa ja tutkia, kuinka pandemia-aika on vaikuttanut emotionaaliseen työhön tiukasti rajoitetussa ravintolaympäristössä työntekijöiden näkökulmasta. Seuraavaksi alaa kuvataan laajemmassa yhteiskunnallisessa kehyksessä prekaarin työn käsittein.

2.2 Prekaari työ

Tanner (2019) on tehnyt selvitystä palvelualojen ammattiliitolle PAM:lle Suomen palvelualoista osana *Töissä, mutta köyhä* -tutkimusprojektia. Tannerin selvityksen mukaan palkkatyököyhyiden riskitekijöitä esiintyy paljon juuri palvelualoilla. Palkkatyököyhyys tarkoittaa sitä, että perheen palkkatulot eivät riitä riittävään toimeentuloon ilman yhteiskunnan tulonsiirtoja. Yksityisillä palvelualoilla korostuvat epätyypillisten työsuhteiden korkea määrä sekä työntekijöiden matala koulutusaste ja muun muassa etninen tausta. Trendi on edelleen kasvava, sillä selvityksen mukaan vuonna 2011 työttömyyskassan asiakkaista soviteltua päivärahaa sai 19,9 %. Vuoteen 2018 lukema oli noussut jo 38,2 %:iin. Suuri osa palvelualojen työstä on siis sellaista, joka ei juuri vähennä toimeentulon epävarmuutta verrattuna esimerkiksi työttömyyteen. Vuonna 2018 yhteensä 71 % avoimista ravintola-alan työpaikoista oli osa-aikaisia, vuokratyöpaikkoja tai määräaikaisia työsuhteita. (Tanner 2019.) Ravintola-alan voidaan siis sanoa olleen isolle osalle alan työvoimasta epävarma eli *prekaari* ala jo ennen pandemiaa.

Suomessa *prekarisaatiosta* on keskusteltu 2000-luvulla paljon. Suomalaisessa keskustelussa usein korostuu se, että prekaarius ei ole yksin työmarkkinoiden epävar-

muutta kuvaava käsite, vaan osa laajempaa kuvaa, joka sisältää myös yksilön subjektiivisen epävarmuuden kokemukset. Prekarisaatiota voidaankin kuvata ja tutkia suppeana tai laajana käsitteenä. Suppean käsityksen mukaan prekarisaatio on kapitalismista johtuvien työmarkkinoiden ja tuotantotapojen muutosten aiheuttamaa työelämän epävarmuutta, jota voidaan mitata muun muassa osa-aikatyöntekijöiden määrällä tai määräaikaisten työsopimusten määrällä. Laajemman prekarisaatiota koskevan näkemyksen mukaan prekaarius ei ole vain työelämän ongelma, vaikka se siihen sosioekonomisesti perustuukin. Prekarisaatio laajan teesin mukaan on työelämää laajempaa ennustamattomuutta ja heikkouden kokemusta yksilön elämässä. Käsite kuitenkin tarkoittaa epävarmuutta, epävakaata ja haavoittuvaa tilaa, joka on liitettävissä sosioekonomisesti työmarkkinoiden dynamiikkaan. (Jokinen, Venäläinen ja Vähämäki 2015.)

Tässä tutkimuksessa käsitellään ja tarkastellaan prekarisaatiota sen laajan teesin mukaisesti ja ymmärretään työelämän epävarmuuden ulottuvan työstä koko elämään. Erityisesti pandemian aikana lisääntynyt epävarmuus on ulottunut paljon työtä laajemmalle, sillä pandemiakaan ei ole keskittynyt ainoastaan työpaikoille, vaan kosketanut laajasti koko yhteiskuntaa. Toimialasta riippumatta pandemia on luonut epävarmuutta. Erityisesti ravintola-alalla yhteiskunnan tiukat rajoitustoimet ovat kuitenkin korostaneet pandemian vaikutuksia alan toimintaedellytyksiin. Näiden yhteyttä tässä tutkimuksessa tutkitaan työntekijöiden kertomusten ja kokemusten kautta.

Prekariaatti käsitteenä kuvaa sitä yhteiskuntaluokkaa, joka on huolissaan köyhyydestä ja epävarmuudesta työelämässä. Pyöriä ja Ojala (2012) korostavat erityisesti sitä, että prekaariuden tuntu korostuu talouskriisin aikana. Pandemia-aikaa on helppo kuvata myös talouden kriisitilanteeksi. Prekaarissa työsuhteessa olevan elämässä epävarmuus on määrittävä tekijä. Prekariaatti ei sinänsä ole mikään yhtenäinen luokka, sillä se ei koostu vain tietyn ammatin edustajista, mutta tästä huolimatta se kuvaa niitä ihmisiä, joiden toimeentulo on epävarmaa työn epävarmuuden vuoksi. Prekarisaatio on yhteiskuntaa läpileikkaava prosessi, joka liittyy vahvasti eriarvoistumiskehitykseen. (Pyöriä ja Ojala 2012) Tässä tutkielmassa pohditaan, ovatko ravintolatyöntekijät eräänlainen pandemian ja yhteiskunnan rajoitustoimien muodostama prekaari poikkeusolojen luokka, sillä tämän tutkimuksen aineiston perusteella suuri osa ravintolatyöntekijöistä on kokenut rajoitustoimet eriarvoistavina ja leimaavina ravintola-alaa kohtaan. Aineistossa on lisäksi selvästi nähtävissä kertomuksia ravintolatyöntekijöistä ja -alasta *meinä*. Tutkimus esittääkin, että yhteiskunnan rajoitteet ovat saattaneet luoda ravintolahenkilökunnasta kuvainnollisen korona-ajan prekariaatin *tarkkailuluokan*, joka on ulossuljettu yhteiskunnasta vastuuttomana.

McDowellin (2009) mukaan palvelualojen työlle on ominaista se, että palveluita ei voi varastoida vaan ne tuotetaan aina hetkessä. Tästä syystä myös tuottavuuden kasvattaminen on haasteellista, ja tuotto perustuu usein kustannusten vähentämiseen

ja niin sanotun tyhjäkäynnin minimointiin. Osin tästä syystä palvelualoilla prekaarit ja epänormaalit työsuhteet ovat yleisiä. Parin viimevuosikymmenen aikana tuloerot ovat kasvaneet niin sanottujen hyvien ja huonojen töiden välillä. Monet työssäkäyvät köyhät työskentelevät nimenomaan emotionaalista ja kehollista työtä vaativissa ammateissa. Nämä matalapalkkaiset geneeriset työntekijät tekevät usein vaativaa mutta alentavaa työtä globaalin markkinatalouden puristuksessa. (McDowell 2009.)

Richard Sennet on yhdysvaltalainen sosiologi, joka tunnetaan yleisesti kapitalismin kritiikistään. Teoksessaan Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa Sennet (2004) käsittelee sosiaaliturvan asiakkaiden kohtaamaa eriarvoisuutta. Vaikka ravintolatyöntekijät eivät välttämättä tai itsestään selvästi ole sosiaaliturvan asiakkaita, on heidän joukossaan paljon hyvin huonossa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä, osa-aikaista, matalapalkkaista, epävarmaa ja epäsäännöllistä työtä tekeviä ihmisiä, jotka joutuvat työssäkäynnistään huolimatta turvautumaan myös yhteiskunnan tukeen. Pandemian aikana ravintoloiden sulkemiset ovat myös ajaneet työntekijöiden selvän enemmistön sosiaaliturvan piiriin, vaikkakin väliaikaisesti. Sennet (2004 199–202) korostaa nykyisessä työelämässä esiintyvän hyödyllisyyden ylistystä; yksilöiden tarvetta korostaa oman työnsä hyödyllisyyttä. Hyödyllisyys yhdistyy ammattilaisuuteen, johon kuuluu keskittyminen työtehtäviin sinänsä ja palvelutyössä tavoitteen saavuttamisesta työntekijä saa tyydytystä. Sennetin mukaan kyse on uskosta siihen, että oma työ on tekemisen arvoista. Sennet toteaa palveluiden ja palvelutyön arvostuksen kuitenkin laskeneen 25-vuoden aikana säännönmukaisesti. (Sennet 2004 199–202.) Pandemian aikana ravintolatyöntekijöiden tavallinen kokemus on tämän tutkimuksen mukaan se, että heitä ei ole arvostettu ja he ovat hyödytön tai jopa haitallinen ryhmä yhteiskunnalle.

Toinen sosiologian tunnettu vaikuttaja, ruotsalainen Göran Therborn (2013, 7) määrittelee eriarvoisuuden siten, ettei se ole välttämättä kiinni varallisuudesta vaan se on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, joka heikentää mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan siten, että se vaikuttaa terveyteen, itsekunnioitukseen, itsetuntemukseen ja voimavaroihin. Sosiologiassa kunnioituksella on monia ulottuvuuksia. Status, valta, arvokkuus ja toisten huomioon ottaminen ovat esimerkkejä niistä. Sennetin mukaan yhteiskunta toimii niin, että korkealla arvoasteikossa olevien ihmisten tarpeet ratkaisevat. Korkeakaan asema ei kuitenkaan aina tuo arvovaltaa, eikä arvovalta ole kunnioituksen synonyymi. Epätasa-arvoisessa tilanteessa olevien ihmisten tarpeiden huomioonottaminen on arvonantoa. Kunnioitus puolestaan ohjaa käyttäytymistä tilanteessa. Sennetin mukaan jossain arvonannon ja kunnian välimaastossa sijaitsee yksilön itsekunnioitus. (Sennet 2004, 63–64.)

Sennet kuvaa kulttuurista pääomaa siten, että mitä ylempänä ihminen on yhteiskunnan arvoasteikolla, sitä epätodennäköisempää on myös sieltä putoaminen. Työ-

elämäntutkimuksessaan Sennet on todennut eriarvoisuuden olevan tällä tavoin esitetynä täysin ilmeistä. (Sennet 2004, 43.) Kun koronapandemia alkoi 2020, jo ennestään matalasti arvostettu, palkattu ja prekaari ravintolatyö koki kovia, kun ravintolat määrättiin suljettaviksi jopa kokonaan. Rajoitustoimien vaikutus kohdistui siis ryhmään, jossa epävarmuus oli yleistä jo ennen pandemiaa. Therborn (2010, 71) sanoo etäännyttämisen olevan yhteiskunnallinen prosessi, joka tuottaa voittajia ja häviäjiä, sillä menestys ei aina ole yksin yksilön saavutus. Ravintolasulkujen aiheuttamaa työttömyyttä ei esimerkiksi voi pitää yksilön vikana tai syynä. Tässä tutkimuksessa tutkitaankin tarkemmin, kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet rajoitustoimet. Seuraavassa luvussa käsitellään vielä tarkemmin luokan syntymisen prosessia ja politiikan mahdollista vaikutusta luokan syntymiseen.

2.3 Yhteiskuntaluokan rakentuminen

Aiemmin ravintolatyöntekijöitä tutkineet Junnilainen ja Haikkola (2022, 200) ovat sanoneet, että puhe prekariaatista Suomessa voi olla liioiteltua, sillä etenkin laadukkaissa ravintola-alan töissä työntekijöiden asema on suhteellisen turvattu. Tässä tutkimuksessa tätä oletettavaa haastetaan, sillä pandemian aikana ja vaikutuksesta myös turvalliset ja laadukkaat työsuhteet ovat epävarmistuneet rajoitustoimien myötä. Samaa hengenvetoon myös Junnilainen ja Haikkola (2022, 204–205, 215) toteavat monen ravintola-alan työntekijän kamppailevan sitkeästi köyhyysrajalla vieraantuneena yhteiskunnasta.

Yhteiskunnallista luokkatutkimusta käsittelevässä teoksessaan *Elävä Luokka* Beverly Skeggs (2004, 13) viittaa palvelu- ja kotitalousaloilla työskenteleviin ihmisiin yhteiskunnan näkökulmasta *epälaadukkaina yksilöinä*, jotka toimivat vertailukohtina paremmille ja menestyneemmille *laadukkaille yksilöille*. Skeggs määrittelee yhteiskuntaluokan sellaiseksi kulttuuristen piirteiden sekoitukseksi, jotka tulkitaan myös yksilön ominaisuuksiksi. Kyse ei siis ole yksin esimerkiksi rodusta tai sosiaalisesta asemasta. (Skeggs 2004, 13.)

Luokka syntyy Skeggsin teorian mukaan kirjaamisen kautta. Tiettyjä ominaispiirteitä liitetään, leimataan ja kiinnitetään, eli kirjataan toisiin ihmisiin. Erityistä pohdintaa kirjaamisessa herättää se, millainen yhteiskunnallinen vaihdon järjestelmä on taustalla siinä, että piirteitä tulkitaan joko hyviksi tai huonoiksi ja kuinka tämä arvo voi olla moraalista ja taloudellista samaan aikaan. Kyse on myös siitä, mistä näkökulmasta arvoa tuotetaan. Luokka syntyy siis kirjaamisen, vaihdon, arvottamisen ja näkökulman prosessissa olettaen, ettei se ole pysyvä tai itsestään selvä, vaan sitä tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti. (Skeggs 2004, 28–30.) Tässä tutkimuksessa pohditaan

sitä, onko pandemian aikana ravintola-alalle suunnatut rajoitustoimet toimineet luokan rakentumiseen johtaneena prosessina ravintolatyöntekijöiden kokemuksissa. McDowell (2009) toteaa että palvelutyö on matalan statuksen työtä, jota arvostetaan huonosti ja palkkaus on huonoa osittain siksi, että työpaikoilla hierarkkiset rakenteet uusintavat jatkuvasti eriarvoisuutta; epälaadukas yksilö palvelee laadukkaampia yksilöitä.

Skeggsin (2004, 10, 57) mukaan myös yksilön minuus on luokkaan sidottu käsite, jonka tietyn ryhmän intressien vahvistamiseksi käytetty valta saattaa voimaan. Minuus on aina myös historiallisesti ja tilallisesti paikantunut, eritoten kansallisesti. Skeggs (2004, 44) toteaa, että erilaiset vallan ja suhteiden muodot muovaavat resursseja ja työväenluokkaisen kulttuurin käyttöarvoa. Moraali on kaikkien arvojen taustalla. Se ei vaikuta ainoastaan vallitsevan luokan kautta, mutta näkökulmaan sisältyy aina valtasuhteiden lisäksi moraali. Se kuinka ihmisiä arvotetaan järjestelmissä, ei ole koskaan yksin taloudellinen kysymys, vaan aina myös moraalinen arvoa koskeva kategorisointi. Ihmisten ja ryhmien välisiin suhteisiin vaikuttaa keskeisesti se, miten arvo merkitään, tulkitaan ja mistä näkökulmasta sitä katsotaan. (Skeggs 2004, 47–48.) Tämän tutkimuksen näkökulma on nimenomaan työntekijöiden, ja tutkimuksen tulokset kertovat työntekijöiden kokemuksista pandemia-ajan politiikasta sekä sen koetusta arvolutautuneisuudesta.

Nykyisessä yhteiskunnassamme vallalla oleva yksilöllistymisen ihanne, joka perustuu itsen kehittämiseen ja keskiluokkaisen työelämän suhteisiin on Skeggsin (2004, 116) mukaan ihmisiä eriarvoistava resurssi. Yksilöt eivät myöskään pysty yksiselitteisesti irrottautumaan tai vapautumaan yhteiskunnallisista kategorioista. Työväenluokan projisointi moraalittomiksi, antaa työväenluokalle samalla tilaa elää moraalisen hallinnon ulkopuolella ja kritisoida moraalisia pakotteita. (Skeggs 2004, 63.)

Skeggs painottaa, että kun yhteiskunta sulkee määräysvallan ja vastuullisuuden ulkopuolelle tietyt ihmiset, joilta evätään osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuus sekä tehdään oletuksia heidän omasta suhtautumisestaan ja tietynlaisesta toimijuudesta, subjektiviteetti käännetään poliittiseksi vaatimalla moraalista auktoriteettia. Tässä keskeistä on tapa, jolla individualismin ja identiteetin kautta ilmaistusta minuudesta tulee osa sitä mitä luokasta tiedetään ja mitä sen nimissä sanotaan. Tämä tapahtuu kääntämällä yhteiskunnan tuska yksilön ominaisuudeksi. (Skeggs 2004, 124–126.) Myös Therborn (2013, 75–77) puhuu ulossulkemisesta eriarvoisuutta synnyttävänä prosessissa.

Skeggs esittää, että poliittinen retoriikka siirtää vastuun toiminnastaan niille, joilla ei ole poliittista valtaa. Kun ilman valtaa olevat ihmiset asemoidaan moraalittomuuden symbolisen arvioinnin kautta moraalittomiksi, voivat valtaapitävät omia moraalisuuden itselleen. Tämä on ovela retorinen taktiikka, jolla on mittavia vaikutuksia

ja jota alitajuisesti toistetaan ja institutionalisoidaan. Poliittinen retoriikka on keskeinen symbolisen arvon kiinnittämisen, institutionalisoinnin ja oikeuttamisen tapa. (Skeggs 2004, 180.)

Skeggsin mukaan luokista onkin tullut yhteiskunnallisen muutoksen mittaamisen perusta. Luokkajaot perustuvat edelleen kunniallisuudelle, ja esimerkiksi köyhiä pidetään syyllisinä omaan tilanteeseensa. Luokkaa muotoillaan jatkuvasti poliittisessa retoriikassa. Muotoiluun liittyy aina kirjaamista, tiettyjen näkökulmien edustamista, valtaa ja tiettyjä intressejä. (Skeggs 2004, 92–96.) Pandemian aikana ravintola-alaan ja rajoittamistoimiin on kiinnitetty paljon huomiota muun muassa uutisoinnissa koronatilanteesta. Tämä tutkimus tutkiikin kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet ravintola-alaan kohdistuneen poliittisen päätöksenteon pandemian aikana.

Erola (2010a, 19) huomauttaa että yhteiskunnallisessa keskustelussa väitetään usein, ettei Suomi ole luokkayhteiskunta, ja luokan käsitettä vältellään tai käytetään kovin varoen. Vaikka eriarvoisuutta ja eriarvoistumista tutkitaankin, luokka-ajatus koetaan usein araksi ja vaikeaksi aiheeksi. Erola kuitenkin argumentoi, ettei yhteiskuntaluokkarakenne ole taianomaisesti lakannut olemasta. Hän sanoo nykyisten yhteiskuntaluokkien perustuvan ammanteille stratifikaatiotutkimuksen lähtökohdista. Luokat voidaan siis hänen mukaansa asettaa järjestykseen esimerkiksi ammatin arvostuksen tai vaativuuden perusteella. Vaikka yhtä kaikenkattavaa järjestelmää ei ole mahdollista luoda, olennaista on, että luokat ovat eroteltavissa toisistaan. Luokat muodostavat yhteiskuntamme rakenteen, joka jakauttaa hyvinvointia ja huono-osaisuutta. Hän korostaa, että eri ammattiryhmien välillä on omistuksista riippumatta eroja jo pelkästään tulojen vuoksi. Tämä saa aikaan myös luokkien välisiä eroja yhteiskunnallisen vallankäytön mahdollisuuksissa. (Erola 2010a, 20–23.)

Erola (2010b, 237) painottaa, että yhteiskuntaluokka ei modernissa yhteiskunnassa määritä yksilön kohtaloa tai käytöstä. Tästä huolimatta luokkia on olemassa, ja luokka-asema vaikuttaa yksilön kokemuksiin edelleen 2000-luvun Suomessa. Parhaiten Erolan mukaan yhteiskuntaluokat ovat havaittavissa ammattien muodostamien sosiaalisten ryhmien kautta. Ammatille perustuva luokka-asema on subjektiivisen luokan kokemuksen suurin selittävä tekijä. Suomessa yhteiskunnallinen taloudellinen eriarvoisuus ei nykyään perustu vain huono-osaisuuteen vaan entistä enemmän myös ylemmän luokan hyväosaisuuteen muihin verrattuna. Koulutus ja vanhempien asema selittävät parhaiten sitä, mihin luokkaan ihmiset päätyvät. Matala koulutustaso indikoii yleensä matalaa luokkastatusta. Myös tuloerot ovat kasvaneet 90-luvulta alkaen. *Yhteiskunnallinen eriarvoisuus on yhteiskuntaluokkailmiö. Merkittävä osa yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta jakautuu tulevaisuudessakin ammattiryhmille perustuvien yhteiskuntaluokkien mukaisesti.* (Erola 2010b, 237–241.) Julkunen (2010, 52) myötäilee edellistä toteamusta sanoen, että vaikka luokka olisi kadonnut teoreettisesta valtavirrasta, ovat

luokkaerot ja erottelut arkinen tosiasia. Tasa-arvoa käsittelevässä teoksessaan Julkunen (2010) pohtii myös esimerkiksi sitä, onko tasa-arvoa mielekästä enää tutkia naisten ja miesten välillä, kun naisten ja miesten välillä sisäisesti on niin suuri eriarvoistumiskehitys. Tämä tutkimus tuo keskusteluun ravintolatyöntekijöiden kertomusten kautta heidän kokemuksensa ammatillisen yhteiskuntaluokan eriarvoisesta asemasta pandemian aikana. Isola, Virrankari ja Hiilamo (2021) tutkimuksessaan toteavat; pitkittyvä köyhyys kuluttaa resursseja, joita yksilö tarvitsee ylläpitääkseen yhteenkuuluvuutta ja köyhät tapaavat käsittää positionsa yhteiskunnassa toisen luokan kansalaisena tai sosiaalitapauksena. Kantola (2022) puolestaan toteaa menestystä painottavan yhteiskuntamme olevan eriarvoistava, epäreilu ja ihmisiä luokka-aseman mukaan kohteleva ja ulossulkeva yhteiskunta, jonka syvenevät jakolinjat jättävät jälkeensä häviäjiä.

2.4 Ravintola-ala ennen pandemiaa

Valtioneuvoston kanslian vuonna 2005 julkaisemassa toimialaraportissa todetaan palvelualojen työllistävän kaksi kolmasosaa työvoimasta. Johtuen suuresta työllisyysosuudesta, koko kansantalouden ja elintason kasvu riippuvat palveluiden tuottavuuden kehityksestä. Suomessa yksityisten palvelualojen työn tuottavuus on kuitenkin muiden kehittyneiden maiden keskiarvoa matalampaa. Yhtenä monesta tekijästä, syyksi tuottavuuden mataluudelle raportti toteaa matalan tuottavuuden työn liian kalliiksi suhteessa tuottavuuteen ja palveluista markkinoilla maksettavaan hintaan. Ongelma on siis matalien palkkojen suhteellinen korkeus ja koordinoitun palkanmuodostuksen negatiivinen vaikutus työllisyyteen. Raportin mukaan myös työvaltainen palvelutuotanto, joka ei hyödy verovarojen käytöstä (hotellit, ravintolat, viihde, kulttuuri) kärsii työn korkeasta verotuksesta erityisesti, mikä edelleen vähentää palveluiden tuottavuutta. Matkailu- ja ravintola-ala mainitaan toimialoista vähiten kannattavana. (Valtioneuvoston kanslia 2005.)

Tannerin (2019) selvityksen mukaan yleisin epätyyppillisen työsuhteen muoto palvelualoilla Suomessa on osa-aikatyö. Suomen osa-aikatyöntekijöistä 77 % työskentelee palvelusektorilla. Tämä on myös merkittävä köyhyysriski. Ravintoloissa työskentelevillä kokeilla ja tarjoilijoilla on 3,32 kertaa suurempi todennäköisyys joutua kompensoimaan palkkaansa yhteiskunnan tulonsiirtoihin verrattuna. Ravintola-alalla erityisesti osa-aikaisuus, nollatuntisopimukset sekä muun muassa työntekijöiden ikä, koulutustausta, sukupuoli ja ulkomaalaistaustaisuus ovat korostuvia tekijöitä altistaen työssäkäyvien köyhyydelle. (Tanner 2019.)

Tannerin selvitys kuvaa alaa aikana ennen kuin koronapandemiasta oli aavistustakaan. Jo tuolloin Tannerin (2019) mukaan palvelualoilla oli kasvussa vastentahaton osa-aikatyö ja erilaiset silpputyöt, sillä kokoajatöitä ei ole tarjolla. Yhteiskunnan pandemia-ajan täyssulkujen, aukioloaika-, asiakasmäärä- ja liikkumisrajoitusten ei siis varmasti voida olettaa positiivisesti vaikuttaneen tähän kehitykseen.

Tannerin (2019) mukaan sen lisäksi, että eri alojen tilastoista tutkitaan avoimien työpaikkojen määrää, on syytä kiinnittää myös avoimien paikkojen laatuun. On tutkittu, että työttömyyden lisäksi myös prekaari työsuhde kohottaa riskiä sekä fyysisiin sairauksiin että mielenterveyden ongelmiin. Silloin kun työtä ei ole tarjolla paljoa, voi vähäisen työn vastaanottaminen johtaa jopa vaikeampiin toimeentulo-ongelmiin esimerkiksi tulonsiirtojen ja palkan yhteensovittamisesta aiheutuvan käsittelyviiveen vuoksi. Majoitus- ja ravitsemisalalla osa-aikaisesti työskentelevät työntekijät ovat työskennelleet selvityksen mukaan keskimäärin 63,6 % työurastaan osa-aikaisesti. Osa-aikaisina myös pysytään majoitus- ja ravitsemistoiminnassa pitkään, ja osa-aikaisuus määrittääkin vahvasti koko työuraa. Erityisesti ravintolatyöntekijöiden osalta työsuhteen perustavan epävarmuuden lisäksi tyypillistä on työskentely poikkeuksellisina aikoina. Suuressa osassa vakituisista laadukkaistakin työpaikoista työaika painottuu iltoihin ja viikonloppuihin, mikä voi vaikeuttaa työn yhteensovittamista esimerkiksi perheen arkeen. (Tanner 2019.)

Vuonna 2017 matalapalkkaiseksi määriteltiin kokoaikainen työntekijä, jonka ansiot jäävät alle kahteen kolmasosaan kansallisesta mediaaniansiosta. Vuonna 2017 tuo mediaani oli noin 18 euroa tunnilta, jolloin matalapalkkaisuuden rajaksi muodostui 12,03 euroa tunnissa. Samaisena vuonna ravintola- ja suurtaloustyöntekijät tienasivat keskimäärin 14,61 euroa tunnilta, tarjoilutyöntekijät 13,76 euroa ja avustavat työntekijät 12,12 euroa tunnilta. Osa-aikaisesti sekä nollatuntisopimuksilla työskenteleminen on kuitenkin majoitus- ja ravitsemisalalla merkittävästi yleisempää kuin millään muulla alalla. Majoitus- ja ravitsemisalalla vuonna 2018 13 % työntekijöistä eli yhteensä noin 10 000 henkeä, työskenteli nollatuntisopimuksella ilman ainoatakaan sopimuksella taattua työvuoroa. (Tanner 2019.)

Walsh ym. (2022) toteuttivat vuonna 2019 tutkimuksen yksityisillä palvelualoilla työskentelevien ihmisten kokemuksista liittyen epävarmuuteen ruuan riittävydestä tai huolesta ravitsemuksen laatuun liittyen. Tutkituista 6435:stä yksityisen sektorin työntekijästä, jotka kaikki olivat PAM:n jäseniä, jopa kaksi kolmasosaa koki ainakin vähän epävarmuutta ruuasta ja jopa 36 % kertoi vakavasta ruokaan liittyvästä epävarmuudesta. He kertoivat merkittävistä vaikeuksista kattaa kotitalouden kuluja. Riskiä lisäsi erityisesti sosioekonomiset tekijät, kuten nuori ikä, matala koulutustaso ja yksin asuminen sekä toimiminen vieraanvaraisuusalalla *hospitality industry*. (Walsh ym. 2022.) Ensin mainitut tekijät ovat usein kasaantuneet juuri matkailu- ja ravintola-alalle, johon tutkimuksessa vieraanvaraisuudella viitataan. Huomionarvoista tutkimuksessa

on se, että se on tehty aikana ennen pandemiaa, ja vain ammattiliiton jäsenistölle. Tämän tutkimukseen vastanneista 41 % ei kuulunut mihinkään työttömyyskassaan pandemian alkaessa 2020, kun PAM:n (n.d.) *PAM pähkinänkuoressa* -tilaston mukaan majoitus- ja ravitsemisalalan yleinen järjestäytymisaste on noin 70 %. Tämä tutkimus kohdentuu osin siis vielä huonommassa asemassa pandemian aikana olleisiin työntekijöihin.

Kuten tässä sekä prekaaria työtä käsittelevässä kappaleessa todettiin, palvelu-aloilla esiintyy useita epävarmaan työelämään liitettäviä piirteitä. Jakonen (2015) toteaa tyhjentävästi, että kun ansiotulot eivät varsinaisesti motivoi työntekoon ja työ on itsessään kuormittavaa, kontrollivaatimus lisää prekaaria mielentilaa ja aiheuttaa jopa henkistä loppuun palamista. Åkerbladin (2014) mukaan prekaari jaksaa arjessa vain, jotta työsuhde jatkuisi, sillä työttömyydestä aiheutuisi häpeän tunteita, vaikka se olisi taloudellisesti merkityksetöntä. Isola, Virrankari ja Hiilamo (2021) totesivat tutkimuksessaan köyhyyden aiheuttavan merkityksettömyyttä, joukkoon kuulumattomuuden tunteita ja yhteiskunnan ulkopuolisuutta. Tässä tutkimuksessa näillä koetuilla tunteilla on aineistossa selvä rooli, ja ne ovat johtaneet moninaisiin seurauksiin ravintolatyöntekijöiden elämissä pandemian aikana.

Junnilainen ja Haikkola (2022, 205) tiivistävät ravintola-alan työn olevan raskasta työtä, joka vaatii ihmissuhdetaitoja. Työ on rankkaa fyysisesti ja henkisesti erityisesti epävarmuuden ja kiireen vuoksi. Ravintolatyössä jaksamista kuvataan siten, *että stressiin, väsymykseen ja särkyyn kyllä tottuu ja turtuu, sillä vaihtoehtojakaan ei oikein ole.* (Junnilainen ja Haikkola 2022, 206.) Tämä tiivistys kiteyttää tämän tutkimuksen keskeiset teoreettiset käsitteet; emotionaalisen ja prekaarin työn, joiden mullistumista koronapandemian vuoksi tutkitaan. Seuraavassa luvussa paneudutaan tarkemmin politiikkatoimiin pandemian aikana, eli yhteiskunnallisiin rajoittamistoimiin, jotka ovat kohdistuneet ravintolatoimintaan ja siten alan työntekijöihin.

3 RAJOITTAMISPOLITIikka KRIISIN AIKANA

Tutkielman edellisessä luvussa käsitelty yhteiskuntaluokan käsite on Melinin (2010, 211) mukaan kiistanalainen, sillä sosiologisista käsitteistä se viittaa selkeimmin politiikkaan ja poliittiseen toimintaan ja se liittyy vahvasti vallan jakaantumiseen. Tämän tutkimuksen tavoite on ollut tutkia, kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet yleisesti pandemia-ajan. Yhteiskunnalliset rajoitustoimet ovat vaikuttaneet koko alan toimintaedellytyksiin merkittävästi, ja siten työn kautta työntekijöiden elämään laajan prekarisaatioteesin mukaisesti. Tässä luvussa syvennytään tarkemmin ravintoloita koskeneeseen rajoittamispolitiikkaan kriisin aikana, sekä pohditaan, kuinka kriisin ja politiikan vaikutuksia voidaan tutkia tai arvioida yhteiskunnan tasolla.

Suomi on monessa koronavertailussa muihin maihin nähden selvinnyt pandemiasta hyvin, mutta terveydenhuollon kapasiteetin riittävyyttä on varmisteltu ajoittain voimakkailla rajoitustoimilla. Eskelinen (2020) vertaa pandemiaa filosofisesti katastrofiin, jonka tapahtumia voidaan yhteiskunnan näkökulmasta katsoa monesta perspektiivistä; varautumisen näkökulmasta, toiminnasta katastrofin aikana sekä organisoitumisesta katastrofin jälkeen. Koronaan ja rajoitustoimiin liittyen on arvosteltu Suomen varautumisastetta sekä hidasta reagointia virukseen. Esimerkiksi ensimmäisen koronakevään maskikeskustelut ja -skandaalit muistetaan tuolta ajalta.

Suomen tiukka linja pandemian taklaamisessa on samoin herättänyt keskustelua esimerkiksi naapurimaahamme Ruotsiin verrattuna. Eskelinen (2020) korostaa että katastrofeilla on monimutkaisia ja pitkäkestoisia aineellisia ja henkisiä seurauksia, ja katastrofin torjunta voi aiheuttaa ”oheisvaikutuksia”. Erityisen hankalaa hänen mukaansa onkin arvioida yhteiskunnan tilaa katastrofin jälkeen; kuinka arvioida seurauksia ja miten mitata niitä. Hänen mukaansa seurauksia tulisi kuitenkin mitata esimerkiksi vaikutuksina yhteiskunnan oikeudenmukaisuuteen. (Eskelinen 2020.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kihlström, Huhtakangas, Karreinen, Keskimäki ja Tynkkynen (2022) toteuttivat retrospektiivisen tutkimuksen pandemian hal-

linnasta eritoten terveydenhuollon näkökulmasta. Tutkimuksesta käy ilmi, että alkuvaiheessa pandemiaan ei suhtauduttu riittävällä vakavuudella, ja että etenkin päättäjien toimesta pyrittiin estämään liian vakavien uhkakuvien julkituomista, sillä ne voisivat pelottaa kansalaisia. Tutkimus toteaa erityisesti pandemian alussa tiedolla johtamisen olleen kapeaa, sillä tietoa viruksesta ja sen leviämisestä oli vähän. Pandemian alussa ei myöskään ollut olemassa järjestelmiä, joilla muodostaa laajaa tilannekuvaa. Tutkimuksessa korostuu erityisesti tyytymättömyys päätöksenteon läpinäkyvyyteen esimerkiksi juuri rajoitustoimien osalta. (Kihlström ym. 2022.)

Myös tukipolitiikkaa kritisoidaan tutkimuksessa sen kohdentumisesta huonosti niille, jotka kärsivät rajoitustoimista suhteettoman paljon. Tutkimuksessa kritisoidaan myös päätösten tekemistä ilman laajojen ja pitkäaikaisien vaikutusten näkökulmaa sekä tilanteen politisoitumista. Tutkittua tietoa tulisi tutkimuksen mukaan saattaa paremmin päätöksenteon tueksi myös kriisitilanteesta viestittäessä. Tutkimus painottaa, että kriisi ei ole vain terveydellinen vaan myös yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kriisi. Tutkimuksen aineistosta selviää, että tämä näkökulma on keskustelussa pitkälti unohtunut rajoitustoimista päätettäessä. Tulevaisuudessa suositellaankin puhumista kokonaisvaltaisemmin yhteiskunnallisista vaikutuksista. Kriisivarautumisen kannalta on tärkeää pohtia tarkemmin, kuinka valtasuhteet ja politiikka kriisien aikana määrittävät ja ohjaavat varautumista, reaktiota ja päätöksentekoa. Puolueettoman asiantuntijatiedon tärkeys korostuu etenkin sosiaalisen median aikana, jolloin mis- ja disinformaation sekä erilaisten hybridivaikuttamisen muotojen hallinta on tullut ajankohtaisemmaksi ja haastavammaksi. (Kihlström ym. 2022.)

Pandemian aikana johtaminen ja päätöksenteko asemoitiin Suomessa maaliskuussa 2020 Sosiaali- ja terveysministeriöön. Tämä kehysti koronapandemian pääasiassa terveyden kriisiksi, eikä kaikkien hallinnonalojen yhteiseksi läpileikkaavaksi yhteiskunnalliseksi ja sosiaalisesti kriisiksi. Samaan aikaan rajoituspäätökset tehtiin erikoissairaanhoidon tilannetta ajatellen, jolloin päätösten sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset kokonaisvaikutukset eri väestöryhmiin jäivät lähes huomioimatta. (Kihlström ym. 2022.)

Tämän tutkimuksen tavoite on ollut kartoittaa, kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet pandemia-ajan. Tutkielman tulosluvussa 6 käsitellään työntekijöiden kokemuksia sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia vaikutuksia, sekä työntekijöiden käsityksiä poliittisesta päätöksenteosta pandemian aikana. Tutkimuksessa pandemia määritetty käsitteellisesti yhteiskunnalliseksi kriisiksi.

Eskelinen (2020) määrittelee kriisin tapahtumaksi, joka rikkoo yhteiskunnan normaalijärjestyksen. Hänen mukaansa toiset selviävät tällaisesta katastrofista paremmin kuin toiset. Taloudelliset ja kulttuuriset hierarkiat tulevat tällaisissa tilanteissa esiin, ja siksi kriisin aikana vähäosaisimmat kärsivät eniten. Oikeudenmukaisuusongel-

mana erilaiset kriisit liittyvät siis eriarvoistumiskehitykseen. Hän kiteyttää koronapandemian osalta tämän niin, että sekä tauti, että rajoitustoimet ovat kohdistuneet epätasaisesti. Erityisen näkyvää tämä on Eskelisen mielestä etätyön mahdollisuuksien jakautumisessa olemassa olevien yhteiskunnallisten luokkajakolinjojen mukaisesti ja riski korostuu köyhyyttä ja prekaariutta yhdistävissä olosuhteissa. Samoin eriarvoisuuteen kulminoituu hyvä- ja huonotuloisten kotitalouksien kyky selvitä pitkään jatkuvien rajoitusten vaikutuksesta taloudelliseen tilanteeseen. Eskelinen korostaa, että pandemian aikana tiettyjen alojen työntekijät ovat siksi kärsineet rajoittamistoimista enemmän kuin toiset. Hän painottaa pandemian vaikuttavat köyhimpiin ihmisiin kaikkein eniten. (Eskelinen 2020.) Tämä tutkimus kiinnittääkin huomion juuri alaan, jolla prekaarius ja palkkatyököyhyys ovat yleisiä, ja johon rajoittamistoimet ovat vaikuttaneet vahvasti tutkittuina pandemiavuosina 2020–2022. Tutkimuksessa käsitellään myös laajasti rajoittamistoiimiin liittyviä pitkäaikaisiakin oheiskustannuksia, joita ravintola-alan työntekijät kohtaavat tarinoidensa mukaan.

3.1 Poliittinen haaste

Skeggsin mukaan poliittinen retoriikka on suostuttelun tiedettä, joka luo moraalille arvioinnille diskursiivisen tilan. Retoriikassa yhdistyy arvostelmia, joissa tiettyjä ryhmiä voidaan nähdä ongelmallisina, säädyllisinä tai säädyttöminä. Moraali vaikuttaa valittuihin näkökulmiin, kirjaamiseen ja arvon kiinnittämiseen. Arvon kiinnittämisen järjestelmät taas asemoivat ryhmiä yhteiskunnallisesti ja tilallisesti. Poliittisella retoriikalla haetaan huomiota ja hyväksyntää, ja se vetoaa terveeseen järkeen, tietoon ja ymmärrykseen. Retoriikka onkin Skeggsin mukaan yksi mekanismeista, joilla luokkataistelu tapahtuu ja joista se voidaan tunnistaa. (Skeggs 2004, 63–66, 156.)

Eskelinen (2021) selittää samaa ilmiötä niin, että yhteiskunta on näytellyt merkittävää roolia moraalisesti reagoidessaan kriisiin. Yhteiskunta on ikään kuin uudelleen määrittänyt jokapäiväiset ajatuksemme siitä, mitä vastuullinen käyttäytyminen on. Seuraamalla kollektiivisia suosituksia yksilöinä, olemme muuttaneet moraalisia perusteita, joilla ajattelemme jokapäiväisiä normaaleja toimia. Lisäksi arviomme ei perustu siihen mitä toiminnoista aidosti seuraa, vaan mitä niistä voisi seurata. Eskelinen käyttää tästä esimerkkinä itävaltalaisista baarimikkoa, joka saattoi olla vastuussa siitä, että pandemia levisi ympäri Eurooppaa. Kuitenkin kuka tahansa, joka menee flunssaisena töihin, toimii aivan yhtä vastuuttomasti, vaikka tästä ei aiheutuisi mitään seurausta. (Eskelinen 2021.) Hochschild (1983) teoriassaan käytti tästä kulttuurisen sovinaisuuden käsitettä.

Eskelinen (2020) painottaa myös, että tämä voi johtaa siihen, että itse kriisin lisäksi sen torjuntatoimet aiheuttavat haittaa. Esimerkiksi ravintolassa taloudellisten

tappioiden syytä on vaikeaa erottaa itse viruksen ja rajoitustoimien välillä, sillä molemmat vähentävät kysyntää. Hän kuitenkin painottaa, että torjuntatoimien erinaiset oheisvaikutukset ovat niin suuria, että niitä voi hyvin verrata itse pandemian vaikutukseen. (Eskelinen 2020.) Poliittiset toimet pandemian aikana ovat siis muuttaneet käsityksiämme siitä, millaista vastuullinen käyttäytyminen jokapäiväisessä arjessamme on.

Seguieros ja Hokkanen (2020) toteavatkin koronapandemian olleen haaste erityisesti poliittisesti. Heidän mukaansa näyttöpohjainen politiikka on tieteellistä tutkimustietoa hyödyntävää päätöksentekoa. Tieteen suhde politiikkaan ei kuitenkaan ole suoraviivaista, sillä arvot ovat läsnä myös tieteen tekemisessä. Vaikka näyttöpohjainen politiikka tarvitsee tutkimustietoa, joka on luotettavaa, jouduttiin pandemian aikana usein tilanteeseen, jossa tietoa tuotettiin kiireessä ja jopa vahvistamattomien oletusten varassa. He käyttävät tästä käsitettä tieteellinen epävarmuus. Kun keväällä 2020 koronavirus alkoi levitä Suomessa, politiikkaan vaikutti empiirisesti vahvistetun tiedon puute ja ihmisten käyttäytymisen muuttuminen informaation seurauksena. Tällaisessa tilanteessa ennustamisesta ja näyttöön perustuvan politiikan tekemisestä tulee vaikeaa. Päätöksenteossa apuna käytetyt mallinnukset ovat aina yksinkertaisuuksia tilanteesta, eikä mallintamalla voida käsitellä koko tilanteen kompleksisuutta. Poliitikkojen on tällaisessa tilanteessa sovellettava mallinnuksia päätöksenteossa lisäten niihin oletuksia suhteessa arvomaailmaan ja todellisuuteen. Näyttöpohjainen politiikka ei siis ole pandemia-aikana ollut vapaata päätöksentekoa tieteellisen faktan pohjalta, vaan vahvasti tieteellisen tutkimuksen arvopohjaiseen tulkitsemiseen perustuvaa. Epävarmuuden kasvaessa, myös arvojen rooli korostuu entisestään. (Seguieros ja Hokkanen 2020 407–413.)

Näyttöpohjainen politiikka ei siis ole arvovapaa, vaikka se perustuisi tieteelliseen tutkimukseen. Tehokkaalla politiikkatoimella on aina vaihtoehtoiskustannuksensa ja seurauksensa myös moraalisesti. Poliittisen päätöksen tai toimenpiteen oikeuttaminen tieteellisin perustein on aina poliittinen ja moraalinen valinta. Tästä syystä avoin arvokeskustelu olisi olennaista näyttöpohjaisessa politiikassa. Näyttöön perustuvan politiikan tulisi avoimesti kertoa esimerkiksi siitä, kuka määrittää ne arvot, jotka ohjaavat päätöksentekoa tai mihin perustuu tutkimustiedon auktoriteetti silloin kun tutkimuksen tuottama tieto on jo itsessään epävarmaa. Näyttöpohjaisessa politiikassa näytön taustaoletusten avaaminen on keskeistä ja tutkimustiedon on oltava avoimesti saatavilla. (Seguieros ja Hokkanen 2020 407–413.) Tämä tutkimus käsittelee nimenomaan politiikkatoimien vaihtoehtoiskustannuksia ja moraalisia seurauksia ravintolatyöntekijöiden kokemusmaailman kautta. Tutkimuksessa korostuu usein työntekijöiden kokemus päätösten perusteluiden puutteellisuudesta ja arvolatautuneisuudesta.

Koronapandemian aikana ravintoloiden aukioloaikoja ja asiakasmääriä koskevat rajoitustoimet ovat medioissa saaneet paljon huomiota. Keskustelupalstoilla ja sosiaalisissa medioissa on ollut nähtävissä jopa vihaistakin kommentointia rajoitustoimista, liittyen eriarvoiseen asemaan muihin aloihin nähden. Tämän tutkimuksen mukaan julkinen keskustelu on kuvattu usein epäkunnioittavaksi, tai vähätteleväksi alaa ja sen merkitystä kohtaan. Sennet kuvaa kunnioitusta tai sen vajetta seuraavasti:

Vaikka epäkunnioittavuus ei olekaan yhtä väkivaltaista kuin suorat loukkaukset, se voi olla aivan yhtä satuttavaa. Toista kohtaan ei käyttäydytä loukkaavasti, mutta hänelle ei myöskään anneta arvoa. Hän ei tule nähdäksi – kokonaisuutena ihmisenä, jonka olemassaololla on merkitystä. Kun yhteiskunta kohtelee suurta joukkoa ihmisiä tällä tavoin ja nostaa vain harvat ja valitut huomion kohteeksi, syntyy kunnioitusvajae. (Sennet 2004, 17)

Tämän tutkimuksen tulosluvussa 6 esitellään tarkemmin ravintolatyöntekijöiden kokemuksia eriarvoisuuden ja arvottomuuden tunteista, joihin liittyy vahvasti katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan.

3.2 Valtioneuvoston selvitys koronapolitiikasta

Valtioneuvoston kanslia julkaisi huhtikuussa 2022 raportin koronakriisin yhteiskunnallisista vaikutuksista Suomessa keskipitkällä aikavälillä arvioituna. Raportin mukaan taloudelliset vaikutukset ovat kohdelleet eri toimialoja hyvin eritavoin. Suurimmat negatiiviset vaikutukset on kohdannut palveluala, erityisesti majoitus- ja ravitsemistoiminta ja tapahtuma-ala. Useat muut alat ovat selvinneet ensishokin jälkeen uuteen kasvuun. (Varanka ym. 2022.) Sitten alkanut sota vaikuttanee edelleen eri tavoin eri aloilla, mutta ravintola-alalla se kuitenkin tarkoittaa jälleen tiukentuvaa kulkuria kustannusten noustessa nopeasti. Tämä vaikuttanee edelleen alan toipumiseen pandemian vaikutuksista.

Varangan ym. (2022) mukaan rajoitustoimilla on ollut selvä yhteys kuluttajien taloudelliseen aktiivisuuteen. Jo suositus vähentää liikkumista, on vähentänyt erityisesti palveluiden kulutusta pandemian aikana. Rajoitukset ovat vaikuttaneet palvelu-alojen yritysten ja työntekijöiden selviytymismahdollisuuksiin merkittävästi. Yritysten selviämistä on helpotettu tukitoimin, joista suuri osa on kohdentunut ravitsemistoimintaan. (Varanka ym. 2022.) Kuten edellä todetaan, rajoitukset ovat koskeneet sekä yrityksiä, että työntekijöitä. Yrityksille tukitoimia on kuitenkin tarjottu. Esimerkiksi PAM (2022) korostaa, että lasku rajoittamistoimista on jäänyt työntekijöille, sillä heille ei tukitoimia ole osoitettu. Varanka ym. (2022) raportissaan toteavat, että työvoimapula suorittavien tehtävien tekijöistä rajoittaa tai hidastaa talouden kasvua jona nyt ja edelleen enenevästi tulevaisuudessa. Raportti kuvaa myös, että kasvukeskuksissa katoavien palveluiden tilalle saapuu todennäköisemmin uusia, mutta tilanne ei

ole samanlainen kaikkialla, mikä voi johtaa siihen, että alueellinen eriarvoisuus lisääntyy. He painottavat, että kaikki yritykset eivät toivu kriisistä, eikä se ole välttämättä negatiivinen kehitys, mikäli markkinoilta häviää tuottamattomia yrityksiä luovan tuhon periaatteella. Suuremmissa kaupungeissa palvelusektorille syntyykin nopeasti tilalle uusia yrityksiä, mutta näin ei välttämättä tapahdu pienimmillä paikkakunnilla, mikä voi edelleen johtaa markkinoiden kapenemiseen sekä palveluiden saatavuuden häiriöihin. (Varanka ym. 2022.)

Haario ym. (2021) korostavat, että on tärkeää arvioida pandemian pitkäaikaista vaikutusta sosioekonomisiin eroihin, sekä tunnistaa niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat muutoksia. Heidän tutkimuksensa mukaan alimman koulutustason vastaajat raportoivat eniten heikentyneestä taloustilanteestaan ja huolesta omasta toimeentulostaan. He korostavat koronapandemian eriarvoistavaa vaikutusta; työttömyys on lisääntynyt eniten matalapalkkaisilla aloilla ja rajoitustoimet ovat lisänneet ahdistusta, yksinäisyyden tunnetta sekä perheen sisäisiä ristiriitoja. Vuonna 2021 tehdyssä tutkimuksessa he toteavat, että epidemiatilanteen pitkittyessä voidaan olettaa kielteisten terveys- ja hyvinvointivaikutusten muuttuvan pysyvämmiksi ja jopa lisääntyvän. Myös sosioekonomisten erojen voidaan olettaa kasvavan, jos koulutusryhmien väliset tuerot ja erot työolosuhteissa kasvavat. (Haario ym. 2021.)

Valtioneuvoston selvitys (2021) toteaa, että pandemian alkaessa keväällä 2020 päätökset tehtiin vahvasti terveysnäkökulmasta, kokonaisvaltaisemman arvion puuttuessa käytännössä kokonaan. Selvitys nimeää päätöksenteon kehityskohteeksi perusoikeudellisen, taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen näkökulman mukaan tuomisen osaksi kokonaisuutta. Selvitys kritisoi päätöksentekoa myös keskittymisestä liian lyhyelle aikajänteelle. Vaikka keväällä tehdyt nopeat päätökset olivat onnistuneita ja johtivat hyvään lopputulokseen, eivät ne selvityksen mukaan nykytiedon valossa välttämättä olleet perusteltuja. (Valtioneuvoston selvitys 2021.)

Valtioneuvoston selvitys (2021) kertoo, että perustuslakivaliokunta kritisoi hallitusta ajoittain puutteellisesta ja huonosti dokumentoidusta tiedosta sekä tutkimustiedon avoimuuden puutteellisuudesta, korostaen sitä, että tutkimustiedon pitäisi kriisitilanteessa olla avointa sekä kaikkien käytettävissä. Esimerkkinä tästä mainitaan kasvomaskien käyttöön liittyvät epäselvyydet pandemian alussa. Epidemiologisen tilannekuvan ollessa keskeinen päätöksenteon perusta, kokonaisvaltainen eri hallinnonaloja käsittävä arvio päätösten vaihtoehtoiskustannuksista puuttui. Talous, työllisyys, elinkeinoelämä, sosiaaliset ja oikeudelliset näkökulmat olivat aliedustettuna päätöksissä ja jäivät terveysturvallisuuden varjoon. Laajat rajoitustoimet olivat kuitenkin ihmisiä *sosiaalisesti, taloudellisesti ja perusoikeudellisesti rajoittavia*. Taloudellisen ja perusoikeudellisen näkökulman olisi selvityksen mukaa pitänyt olla paremmin osana kriisijohtamisessa ja päätöksenteossa, ja tasapainoilua eri näkökulmien kesken olisi tarvittu enemmän. (Valtioneuvoston selvitys 2021.)

Samalla selvitys toteaa, että yritysten ja yksilöiden taloudellisella ahdingolla on myös suoria vaikutuksia terveyteen, ja se olisi pitänyt huomioida paremmin. Selvityksessä esiin nousee kysymys, pitääkö virusta torjua hinnalla millä hyvänsä ja meenekö terveysturvallisuuden maksimointi liian pitkälle. Retrospektiivisesti terveystoimilla ei välttämättä ollut epidemiologisesti suurta vaikutusta. Enemmän tulisikin selvityksen mukaan kiinnittää huomiota siihen, ettei yhteiskunta muutoin lamaannu rajoitusten vuoksi. Vaikka sosiaalisten oikeuksien toteutumista seurattiin, ei niitä kyetty pidemmällä aikavälillä tunnistamaan riittävästi: esimerkeiksi alueellisen näkökulman puuttumisesta tutkimus nosti muun muassa ravintoloiden ja koulujen sulkemisen kaikkialla Suomessa. Tutkimuksen mukaan perusteluja sille, miksi ravintolat ja koulut laitettiin kiinni niilläkin alueilla, joissa tartuntoja ei juuri ollut, on vaikea löytää. Rajoituksilla oli selvityksen mukaan turhia negatiivisia vaikutuksia elinkeinoelämään, talouteen, sosiaalisiin suhteisiin ja terveyteen. Kaikki alueet, eivät olleet samassa tilanteessa, ja siksi päätökset eivät aina olleet selvityksen mukaan oikeasuhtaisia. Ravintoloiden sulkemisen osalta selvitys korostaa, että kaikki ravintolat, esimerkiksi lounasravintolat ja yökerhot eivät ole samanlaisia, eikä niitä olisi pitänyt käsitellä yhtenä joukkona. Vasta-argumenttina alueelliselle sulkemiselle ravintoloiden kohdalla nousi se, että rajoitustoimenpiteet alueellisesti olisivat saattaneet aiheuttaa maakuntaturismia ja sitä kautta viruksen leviämistä. (Valtioneuvoston selvitys 2021.)

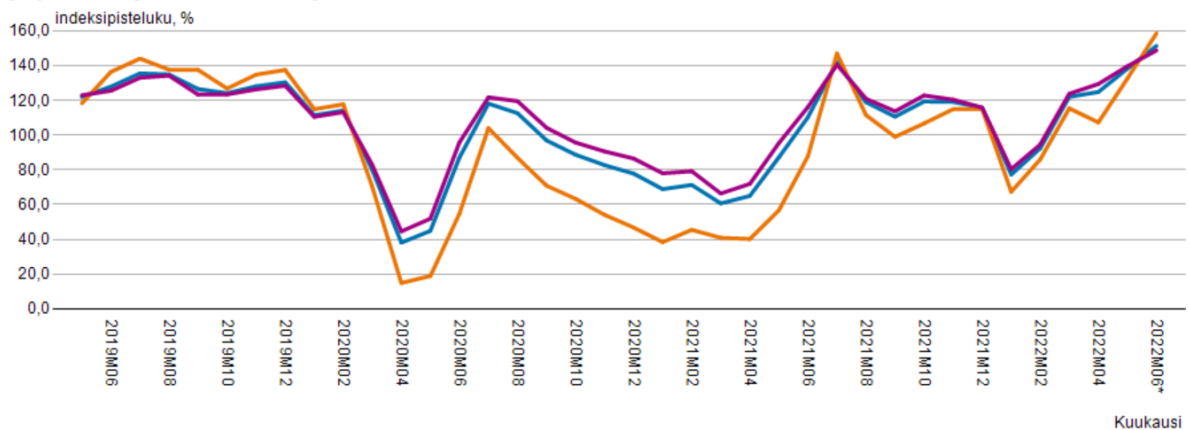
Varanka ym. (2022) toteavat koronakriisin olleen haaste demokraattisille yhteiskunnille, vaikka epidemiologisesti Suomi on pärjännyt pandemian aikana varsin hyvin. Huolestuttavaa heidän mukaansa on kuitenkin se, että kriisin haitat ovat kasautuneet ennestään huonossa asemassa oleviin ihmisiin ja siten eriarvoisuus on kasvanut. Kriisi on laajemminkin vaikutuksiltaan eriarvoistava, oli sitten kyse toimialoista, väestöryhmistä tai alueista. (Varanka ym. 2022.) Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka prekaarit ravintolatyöntekijät ovat kokeneet rajoitustoimet sekä niiden oheisvaikutukset.

Eskelinen (2020) kiteyttää, että pandemia on kuolemien ja sairastumisien lisäksi vaikuttanut arkielämään. Ihmisten välinen ennen normaali kanssakäyminen on muodostunut korona-aikana moraaliseksi ongelmaksi. Yhteiskunnalle tämä on tarkoittanut tietynlaisen kriisiaikojen teorian muodostamista, joka ei liity yksin päätöksentekijöiden vaikeaan asemaan heidän joutuessaan päättämään merkittävistä rajoitustoimista, vaan myös laajempaa yhteiskunnan peilaamista kriisin kautta. Yhteiskunnan kyky käsitellä ja kohdata kriisi on laajempi ilmiö, kuin yksin välitön reagointi. (Eskelinen 2020.) Seuraavassa luvussa käydään lyhyesti ja tiiviisti läpi pandemian eteneminen ravintola-alan rajoitusten kautta.

3.3 Pandemian eteneminen ja rajoitustoimet

Tässä luvussa esitellään tiivistetysti keskeisimmät ravintola-alaa koskeneet rajoittamistoimet. Kuviossa 1 nähdään työpäiväkorjattu indeksisarja palvelualojen liikevaihdosta kesäkuusta 2019 kesäkuuhun 2022. Työpäiväkorjaus huomioi tilastoinnissa mm. arkipäivien määrän sekä kuukausien pituuden vaihtelun (Tilastokeskus 2022b).

Palvelualojen liikevaihtokuvaaja (2015=100) muuttujina Toimiala ja Kuukausi. Liikevaihto, Työpäiväkorjattu indeksisarja.

KUVIO 1: Palvelualojen liikevaihtokuvaaja (Tilastokeskus 2022a).

Kuviosta nähdään selvästi alojen kokema romahdus koronapandemian ja rajoitustoi-
mien myötä maaliskuussa 2020. Myös kesällä 2020 hellittäneet rajoitteet näky-
vät kuvaajalla nopeana nousuna, ja syksyllä 2020 uudelleen alkaneet rajoitukset tasai-
sena liikevaihdon laskuna aina alkukesään 2021 saakka. Viimeinen jyrkkä pudotus
kuvaajalla ajoittuu viimeisiin sulkutoimiin vuodenvaihteessa 2021–2022 sekä maalisi-
kuuhun saakka kestäneisiin aukiolo- ja asiakasmäärärajoitteisiin. Rajoitteiden päätyt-
tyä maaliskuussa 2022 aloilla nähdään selvä liikevaihdon kasvu tasolle, joka ylittää
jopa pandemiaa edeltäneen vuoden 2019 tason. Palvelualojen ammattiliitto on kuvan-
nut keskeiset täyssulut tiivistetysti näin:

Suomi siirtyi 17.3.2020 kolmeksi kuukaudeksi valmiuslain mukaisiin poikkeusoloihin covid-19- pandemian vuoksi. Maan rajat suljettiin matkustajaliikenteeltä, julkisia kokoontumisia rajoitettiin, kulttuurilaitokset ja urheilutilat suljettiin, koulut siirtyivät etäopetukseen ja toimistotyöntekijät etätöihin. Yli 70-vuotiaita kehoitettiin pysymään eristyksissä, Uudenmaan alue eristettiin kolmeksi viikoksi (27.3.–19.4.2020) ja ravintolat suljettiin asiakkailta niin, että vain take away -myynti oli sallittua (4.4.–1.6.2020). Poikkeusolot päättyivät 16.6.2020. Kesän rauhallisemman tautitilanteen jälkeen syksyn 2020 aikana jouduttiin jälleen asettamaan rajoituksia kokoontumisille ja harrastustoiminnalle. 1.3.2021 alkoi uusi poikkeusolojen aika, mutta valmiuslakia ei silloin otettu käyttöön. Epidemian kiihtymis- ja leviämisvaiheen alueet olivat sulkutilassa 8.3.–27.4.2021. Ravintolat määrättiin pitämään

suljettuina 8.3.-19.4.2021. Viruksen deltavariantin levittyä elokuussa 2021 tuli uusia alueellisia rajoituksia. Uudenmaan viimeiset kokoontumisrajoitukset purettiin 30.9.2021. Vuoden 2021 lopussa leviämään lähtenyt omikronvariantti nosti tartuntamäärät Suomessa ennen näkemättömään nousuun, ja 28.12.2021 asetettiin jälleen rajoituksia mm. ravintola- ja tapahtuma-alan toiminnalle. Rajoituksia poistettiin asteittain helmikuun 2022 aikana. (PAM 2022.)

Palvelualojen liikevaihtokuvaaja yhdessä keskeisten rajoitusjaksojen kanssa näyttävät kokreettisesti sen, kuinka koronapandemia ja rajoittamistoimet ovat vaikuttaneet alaan tilastojen valossa. PAM julkaisi vuonna 2021 matkailu- ja ravintolapalvelutyöntekijöille tekemänsä kyselytutkimuksen tuloksia helmikuussa 2022. Vuonna 2021 vastaushetkellä matkailu- ja ravintola-aloilla työskennelleistä 78 % oli ollut viimeisen vuoden aikana työttömänä tai lomautettuna. Pelkästään ravintolatyöntekijöillä sama luku oli vielä korkeampi, 81 %. Heistä 74 % oli myös joutunut paikkaamaan koronatilanteen vuoksi omaa toimeentuloaan muualta. (PAM 2022.)

Pandemia-aikana yrityksille suunnatut kustannustuet ovat auttaneet yrityksiä selviämään pahimpien aikojen yli. *Todellinen lasku* on kuitenkin jäänyt työntekijöiden maksettavaksi, sillä suoraan työntekijöille ei ole kohdennettu tukea, vaikka heidän toimeentulonsa on toistuvasti ollut rajoitusten vaikutuksesta matalampaa. Rajoitustoimien aiheuttamat menetykset työntekijöille ovat PAM:n mukaan kohtuuttomia. Kriisitoimialalla työskentely nähdään nyt taloudellisena riskinä ja syntyneet vaikeudet pienituloisilla työntekijöillä tulevat jatkumaan vuosia varsinaisen kriisin jälkeenkin. (PAM 2022.) Tämän tutkimuksen tulosluvussa 6 esiteltävät tulokset laadullisesti tukevat tätä PAM:n näkemystä.

Ravintolatyöntekijöiden ja koko alan näkökulmasta pandemia-aika ja rajoitukset ovat olleet vaikeita. Ajatellaan, että politiikan tulisi perustua tutkittuun tietoon, jonka tuottaminen ja soveltaminen ovat olleet haasteellisia pandemian aikana. Esimerkiksi Yle (2021b) uutisoi syyskuussa MaRa Ry:n kantelevan ravintoloiden rajoituksista oikeuskanslerille satakunnan alueella. Satakunnassa ravintolat määrättiin sulkemaan ovensa huomattavan aikaisiin, kun akkutehtaalla ilmeni tartuntalukua alueella nostanut koronarypäs, vaikka yhtään jatkotartuntaa ei ravintoloissa ollut todettu. MaRa:n mielestä valtioneuvosto rankaisi tällöin akkutehtaan tartunnoista perusteettomasti ravintola-alan työntekijöitä ja yrittäjiä, kun samaan aikaan aluehallintovirasto ei kuitenkaan asettanut alueelle yleisö- tai kokoontumisrajoituksia. (Yle 2021b.) Myös tämä tapaus esiintyi tämän tutkimuksen aineistossa työntekijän kirjoittamana, mikä kuvastaa vahvasti politiikan epäreilua kohdistumista alaan myös työntekijöiden kokemuksissa.

Ravintoloita koskevien rajoitustoimien päättymisen jälkeen huhtikuussa 2022, työllisyyskatsauksen mukaan työttömiä työnhakijoita oli noin 239 000, mikä on lähes 80 000 vähemmän kuin edellisenä vuotena. Työttömyysprosentti oli 9,1 kun ensimmäisenä koronakeväänä huhtikuussa 2020 lukema oli yli 16 %. Maaliskuuhun 2022

verrattuna työnhakijoiden määrä väheni yhdessä kuukaudessa 11 000:lla. Myös lomautettujen määrä väheni kuukaudessa yli 4000:lla ja edelliseen vuoteen verrattuna yli 37 000:lla. Lomautukset vähenivät kaikilla aloilla, mutta selvästi eniten palvelu- ja myyntityöntekijöiden ryhmässä. Naisten ja nuorten työttömyys laski muita enemmän. Uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin huhtikuussa yksin palvelu- ja myyntityöntekijöille 13 400 kappaletta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022b.) Tämän tutkimuksen aiheiston keruu toteutettiin noin kolme kuukautta viimeisten ravintolarajoitusten päättymisen jälkeen kesä-heinäkuussa 2022, jolloin työvoimapula alalla oli määritetty jo suureksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022a).

Lithin (2021) mukaan koronapandemialla ja siihen liittyvillä rajoitustoimenpiteillä on ollut työllisyyteen negatiivinen vaikutus. Hänen mukaansa jo vuonna 2020 työllisten määrä majoitus ja ravitsemistoiminnassa väheni viidenneksellä. Muutos oli rajumpaa kuin keskimäärin taloudessa Suomessa. Hän toteaa myös työllisyyden heikkenemisen kohdistuvan nimenomaan yksityisen sektorin palkansaajiin, sillä yrittäjien ja julkisen alan palkansaajien työllisyys pysyi lähes ennallaan. (Lith 2021.)

Tämän tutkielman seuraavassa luvussa johdetaan tutkimusta taustoittavien kappaleiden avulla tutkimuksen keskeisimmät kysymykset, jonka jälkeen luvussa 5 siirrytään käsittelemään tätä tutkimusta koskevia metodologisia ratkaisuja.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Työskentely ravintola-alalla Suomessa on ollut monelle epävarmaa ja epäsäännöllistä jo ennen koronapandemiaa. Alalla työskennellään usein osa-aikaisesti ja jopa nollatuntisopimuksilla. Alan työntekijät ovat muihin toimialoihin verrattuna usein nuoria ja matalasti koulutettuja. Osin johtuen suuresta epätyypillisten työsuhteiden määrästä, alalla työskentelevät ihmiset ovat usein myös matalapalkkaisia. Ravintola-alan työ on kuitenkin usein rankkaa ja vaativaa työtä, jota tehdään nopeasti muuttuvassa ympäristössä epätavallisina ja -säännöllisinä aikoina, aina tiukasti hymy huulilla asiakkaita palvellen. Ravintolatyö on monelle prekaaria emotionaalista työtä, johon koronapandemia ja rajoitustoimet ovat vaikuttaneet monella tavalla.

Terveystä ja turvallisuudesta huolehtiminen on pandemian aikana saanut alalla uusia merkityksiä. Siisteys, turvavälit, kasvomaskit ja muut toimintarajoitteet ovat vaikuttaneet jokapäiväiseen arkeen ja tehtäviin työssä. Yhteiskunnan rajoitustoimet ovat puolestaan aiheuttaneet asiakasmäärien ja aukioloaikojen rajoitteita sekä ajoittaisia täyssulkuja ravintoloissa. Tämä on vaikuttanut vahvasti koko alan liiketoimintamahdollisuuksiin, ja siten myös ravintolatyöntekijöiden työllisyyteen, sekä laajan prekarisaatioteesin mukaisesti ajateltuna kokonaisvaltaisesti työntekijöiden yksityiselämään. Tutkimuksen tavoitteena on siis tutkia, miten pandemia-ajan yhteiskunnalliset rajoitteet on koettu ravintolatyöntekijöiden näkökulmasta, jotka eivät tavallisesti ole yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keskeisenä mielenkiinnon kohteena, sekä tuoda keskusteluun pandemia-ajan kokemuksia prekaarista näkökulmasta käsin. Tutkimuksen keskeisimmät kysymykset ovat:

1. Millä tavoin koronapandemia ja rajoitustoimet vaikuttivat ravintolatyöhön?
2. Millaisia seurauksia koronapandemialla ja rajoitustoimilla oli ravintolatyöntekijöiden yksityiselämään?
3. Kuinka ravintolatyöntekijät kokivat yhteiskunnan rajoitustoimet?

Tutkimuksen tulosten synteasinä esitellään kolme ravintolatyöntekijöille tyyppilistä kokemusta pandemia-ajasta mallitarinoiden muodossa luvussa 6.4.

5 TARINAMUOTOINEN AINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT

Hännisen (2000) mukaan elämänmuutoksia on erityisen antoisaa tutkia tarinoiden kautta, sillä elämänmuutoksen kuvaaminen tarinana antaa tapahtumille juonen, ja tarinat voivat siten toimia myös elämänmuutoksen hallinnan välineitä. Tässä tutkimuksessa edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan kirjoituspyynnöllä kerätyn tarinamuotoisen aineiston avulla. Aineistoa lähestytään aineistolähtöisesti sekä sisällönanalyysin, että narratiivianalyysin keinoin. Salo (2008) toteaa, että ihmiset poimivat elämästään merkityksellisimmät asiat osiksi omia elämäntarinoitaan. Kertomuksilla on siis erityistä voimaa elämäntarinoita jäsentämisessä. Kertomus on järjestämisen periaate, jolla ihmiset jäsentävät kokemuksiaan, tietoa ja yhteyttään sosiaaliseen maailmaan. Siten se on myös perustava tapa esittää ja koota oma maailmansa itselle ja muille ymmärrettävällä tavalla. Siten se mikä päätyy kerrottavaksi, on myös tärkeää. (Salo 2008.) Myös Laitinen ja Uusitalo (2008) toteavat, että kertoessaan kausalisesti tai episodisesti etenevää tarinaansa, ihminen luo samalla merkityksiä ja ymmärtää itseään. Tämän tutkimuksen lähestymistapa on siis sosiaaliskonstruktivistinen.

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruun metodiksi valikoitui kirjoituspyyntö, jossa vastaajia pyydettiin kertomaan omalle kohdalleen merkittävimmistä asioista liittyen koronaan, työhön ja elämään. Tähän päädyttiin ajatellen, että kirjoittamalla anonyymisti omaa tarinaansa, voi vastaajalle olla helpompaa kertoa esimerkiksi omista taloudellisista vaikeuksistaan tai muista sensitiivisistä aiheista. Esimerkiksi haastattelutilanteessa asioita voisi olla vaikeampaa tuoda avoimesti esiin. Aineiston keruun muotoa puolsi myös tilanteen ajankohtaisuus. Taustaoletuksena oli, että ihmisillä olisi halua ja tarvetta kertoa tarinoitaan ja saada kokemuksiaan kuuluviin. Sillä aiempaa kokemusta tutkittavasta ilmiöstä ei ole, ei myöskään tutkimusta tai teoriaa aiheesta ole. Siksi aineistoa päädyttiin keräämään eksploratiivisesti sekä lähestymään sitä aineistolähtöisesti tutkimuksen keskeisien kysymysten kautta.

Kirjoituspyynnön suunnittelu itsessään alkoi tarinan rakenteen pohdinnasta. Hyvässä tarinassa on jonkinlainen juoni; yleensä alku, kohokohta ja loppu. Koko pandemia-aikaa ei voi kuvata yhtä suoraan, koska rajoitustoimet ovat polvelleet ja muuttuvat rajoitukset ovat vaikuttaneet eritavoin eri aikoina. Kirjoituspyynnöllä onkin tavoiteltu tarinoita, jotka kuvaavat vastaajalle merkittävimpiä hetkiä selkeän ajallisen etenemisen sijaan. Tämä tukee myös tutkimuksen ilmiötä kartoittavaa luonnetta. Tärkeää jo kirjoituspyynnön suunnitteluvaiheessa on siis ollut se lähtökohta, että vastaajan toivotaan kertovan kokemuksistaan niin, että hänelle itselleen merkityksellisimmät asiat ovat tarinassa pääroolissa. Kirjoituspyyntö ei siis ohjannut vastaajaa valitsemaan esimerkiksi mitään valmista näkökulmaa.

Salo (2008) toteaa laadullisen tutkimuksen analyysin perustaksi tietynlaisen samamaailmaisuuuden aineiston ja sen analyysin tavoitteina. Tutkimuksella tavoitellaan henkilökohtaisia kokemuksia ajankohtaisesta aiheesta, josta tutkimustietoa ei vielä ole. Tutkittava ilmiö on uusi ja ennenkokematon, joten tutkimuksen synteesin ominaisuudessa toteutetun narratiivianalyysin voi ajatella tuovan esiin ilmiön jännitteisyyttä kuten Hänninen kuvaa:

Kun jotakin ilmiötä tarkastellaan tarinanäkökulmasta, se nähdään muuttuvana, kontekstiin sidottuna ja merkityksen omaavana. Tarina kytkee tapahtumaketjujen elementit yhteen tavalla, joka osoittaa niiden keskinäisen riippuvuuden, mutta ei kausalistisesti, vaan inhimillisen toiminnan peruslaadun mukaisesti. Tarinassa kytkeytyvät yhteen ihmisen pyrkimykset ja hänen toimintansa konkreetit ehdot; tarina jäsentää ajan inhimillisellä tavalla kairoksiksi eli merkityksen omaaviksi episodeiksi; tarina kantaa aina konstitutiivisena elementtinä moraalista sisältöä, eli hyvän ja pahan, onnen ja epäonnen, oikeuden ja vääryyden jännitettä. (Hänninen 2000.)

Tällä tutkimuksella on tavoiteltu henkilökohtaisia kokemuksia, ja näin tarinoiden myös ajatellaan olevan kirjoittajansa totuutta kuvaavia, mikä tukee eksploratiivista tavoitetta löytää uutta tietoa ilmiöstä.

5.1 Aineiston keruu

Aineiston keruu toteutettiin 3.6.–3.7.2022, eli noin kolme kuukautta ravintoloiden rajoitusten päättymisen jälkeen kesäsesongin juuri ollessa meneillään. Kirjoituspyyntö (Liite 1) toteutettiin käytännössä Webropol-alustalla tietoturva- ja saavutettavuussyistä. Linkkiä Webropol-lomakkeelle saateteksteineen jaettiin pääasiassa Facebookin ravintolatyöntekijöille suunnatuissa ryhmissä, sekä tutkijan omassa profiilissa julkisesti niin, että tutkijan kontaktit pystyivät vapaasti jakamaan pyyntöä edelleen. Yhteensä jakoja ryhmissä kertyi kymmeniä ja pyyntö tavoittikin tuhansia ihmisiä. Pyyntönsä pääasialliset jakokanavat Facebookissa olivat RT-Afterwork-ryhmä 7105 jäsentä, Ravintolayhteisö-ryhmä 5585 jäsentä sekä Ravintolatyöntekijät-ryhmä 3404 jäsentä.

Ryhmät ovat kansallisesti suurimpia kohdeyleisön tavoitettavia ryhmiä ja valikoituivat pääasiallisiksi jakokanaviksi myös tästä syystä. Ryhmät olivat lisäksi tutkijalle helposti saavutettavissa ja muistutuksia ennen kirjoituspyynnön sulkemista pystyttiin tekemään samaisissa paikoissa.

Kesän kiireisin sesonki ravintoloissa yhdistettynä lomakauteen ei oletettavasti ollut kaikkein paras mahdollinen aika aineiston keräämiselle. Kirjoituspyyntöön ohjaava linkki avattiin yli 5000 kertaa, mutta tarinoita kirjoitettiin yhteensä vain 39 kappaletta. Näin pieni määrä vastauksia selittyikin varmasti osin huonolla ajoituksella. Toisaalta ajoitusta puoltaa se, että rajoitusten päättymisestä ei ehtinyt kulua liian kauaa, jotta tapahtumat ovat vastaajilla vielä ”tuoreessa muistissa”.

Vastausten pieni määrä suhteessa klikkauksiin kertoo, että pyyntö tavoitti ihmisiä määrällisesti paljon, mutta vastausaktiivisuus jäi kuitenkin matalaksi. Kirjoituspyyntöön lopulta vastanneiden henkilöiden voi olettaa kokevan kirjoittamisen luonnolliseksi tavaksi kommunikoida. Kenties ne, kelle kirjoittaminen on haastavampaa, ovat päättäneet sen vuoksi jättää vastaamatta. Kirjoitukset vaihtelivat erittäin pitkistä ja laadukkaista tarinoista lyhyisiin, muutaman lauseen mittaisiin tiivistyksiin pandemia-ajasta, mikä toisaalta kertoo vastaajien heterogeenisyydestä. Lisäksi voidaan spekuloida, osallistuiiko tutkimukseen myös enemmän sellaisia vastaajia, jotka kokivat pandemian vaikutuksen vahvana, ja jättivätkö sellaiset ihmiset vastaamatta, joille pandemian merkitys ei ole ollut yhtä suurta. Esimerkiksi haastatteluun verrattessa kirjoituspyynnön merkittävä rajoite on se, että se ei mahdollista tarkentavia kysymyksiä. Mikäli on epäselvää, mitä kirjoittaja itseasiassa tarkoittaa, ei tätä ole mahdollista myöhemmin tarkentaa tai varmistaa. Etuna kirjoituspyynnössä kuitenkin ajankäytöllisesti on se, että se tuottaa valmiiksi tekstimuotoista aineistoa.

Kirjoituspyyntöön vastattiin siis vastauslomakkeella, johon liitettiin mukaan kysymyksiä vastaajien taustasta. Lomakkeella kysyttiin ikäluokka, koulutustausta, sukupuoli sekä se minkä tyyppisessä ravintolassa vastaaja työskentelee / on työskennellyt pandemia-aikana sekä asema kyseisessä organisaatiossa ja kuuluminen johonkin työttömyyskassaan. Lomakkeen lopuksi vastaaja sai eteensä tyhjän kentän, johon kirjoittaa tarinansa ohjeiden kera. Kirjoituspyynnön referenssinä käytettiin Jyväskylän yliopistossa tehtyä *Työssä, mutta köyhä* -tutkimushankkeen kirjoituspyyntöä. Vastauslomake ja kirjoituspyyntö myös testattiin ennen julkaisua tutkijan omissa verkostoissa pyynnön ohjeiden selkeyden varmistamiseksi. Kirjoituspyynnön verkkolomake sisälsi vastaajalle myös linkit tutkimuksen tiedotteeseen (Liite 2) sekä tietosuojalomakkeelle (Liite 3).

5.2 Aineiston esittely

Kirjoituspyyntöön vastasi lopulta 39 vastaajaa, ja vastaukset olivat mitaltaan kahdesta sanasta 1553 sanaan. Lopullisesta tutkimusaineistosta poistettiin sisältököyhyyden vuoksi lyhyimmät yhden lauseen vastaukset, sekä yksi asiaton vastaus, jolloin lopullinen aineisto muodostui kattamaan 33 korona-ajan tarinaa. Tarinoiden keskiarvomitta aineistossa oli karsinnan jälkeen noin 420 sanaa ja mediaani noin 300 sanaa. Tarinat olivat siis useammin lyhyitä yksittäisiä kuvauksia, mutta mukana oli myös kattavampia ja laajempia tekstejä. Maisterintutkielman laajuuteen ja tutkimuksen tavoitteisiin verrattuna aineistoa voidaan pitää riittävänä eikä aineistonkeruuta nähty merkitykselliseksi jatkaa tässä yhteydessä. Kirjoitettua aineistoa yhteensä oli 22 liuskaa kirjaisinkoolla 11 ja rivivälillä 1,5.

Suurin ikäluokka vastaajissa oli 31–40-vuotiaat, joita lopullisessa aineistossa oli 13. Alle 20 tai yli 60-vuotiaita vastaajia oli aineistossa vain 5. Muissa ikäluokissa ja-kauma oli erittäin tasainen. Vastaajista 64 % oli naisia ja 33 % miehiä. Sukupuolekseen muun ilmoitti yksi vastaaja. Lukion tai ammatillisen koulutuksen oli käynyt vastaajista 64 %. Vain kaksi vastaajaa merkitsi koulutustaustakseen ylemmän korkeakoulututkinnon. Alempi korkeakoulutus löytyi 31 %:lta vastaajista. Verrattuna alan tilastoihin vastaajat tässä tutkimuksessa ovat siis olleet hieman keskimääräistä vanhempia ja koulutetumpia. Vastaajista vain 33 % kertoi asemakseen työssä työntekijän. Loput 67 % toimivat välijohdossa tai esimiestehtävissä. Syitä esimiesten vastausaktiivisuuteen voi olla monia; he joko ovat koulutetumpia, ja siksi kokevat tutkimukseen osallistumisen tärkeämmäksi kuin työntekijän asemassa toimivat, tai he ovat asemansa vuoksi kokeneet erityistä painetta, ja siksi kokevat, että he haluavat kertoa kokemuksistaan. Voi olla myös, että kirjoittaminen on heille luonnollisempaa. Pandemian alkaessa 2020 johonkin ammattiliittoon tai työttömyyskassaan kuului vain 59 % tämän tutkimuksen vastaajista huolimatta keskimääräistä korkeammasta koulutustaustasta. Vastaajista 41 % siis ei pandemian alkaessa kuulunut mihinkään työttömyyskassaan. PAM:n (2022b) mukaan matkailu ja ravintolapalveluiden yleinen järjestäytymisaste on noin 70 %. Tutkimukseen osallistui siis tilastollisesti enemmän sellaisia vastaajia, jotka eivät kuuluneet työttömyyskassaan. Tämä on huomioitava erityisesti taloudellisia vaikeuksia käsiteltäessä. On todennäköistä, että tässä tutkimuksessa taloudelliset vaikeudet korostuvat erityisesti matalan järjestäytyneisyyden vuoksi.

Vastaajien esitietokysymyksissä oli myös ravintolan tyyppi, jossa vastaajat pandemian aikana työskentelivät. Vastausvaihtoehtoja pystyi valitsemaan useita, sillä ravintolat ovat usein monipuolisia. Ylivoimaisesti eniten vastaajat valitsivat vaihtoehtoja anniskeluravintola ja ruokaravintola. Muutama vastaaja oli työskennellyt myös yökerhossa, kahvilassa ja henkilöstöravintolassa. Vastausvaihtoehdon muu/mikä oli valinnut 26 % vastaajista. Yleisin vastaus kysymykseen oli hotelli tai hotellin ravintola.

Aineisto sisältää siis hyvin erilaisia ympäristöjä, joissa pandemian aikana on työskennelty. Aineisto kuvaa siten hyvin alan monipuolisuutta ja tuo esiin rajoitustoimien vaikutuksia monesta näkökulmasta.

Eskolan ja Suorannan (1998, 62–63) mukaan aineiston riittävydestä kertoo parhaiten kylläntyminen, eli tilanne, jossa uusi aineisto ei tuo tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa esiin ja aineisto toistaa itseään. Tämän tutkimuksen kohdalla aineiston keruuta olisi ajallisesti ollut mahdollista jatkaa, mutta aineiston määrän kasvattaminen ei ehkä olisi tuonut merkittävää lisäarvoa, sillä jo tällä määrällä tarinoissa oli nopeasti havaittavissa usein toistuvia kaavoja ja teemoja. Lisäaineisto ei olisi välttämättä tuottanut uutta tietoa ja kartutetun aineiston pohjalta voidaan vastata tutkimuksen keskeisimpiin kysymyksiin.

5.3 Aineistolähtöinen analyysi – sisällöstä narratiiveihin

Tässä tutkimuksessa analyysi etenee sisällöllisestä analyysistä (mitä kerrotaan?) narratiiviseen analyysiin (miten kerrotaan?). Analyysin lähtökohtana toimii kategorinen analyysi. Koronapandemian puhujapositioneita tutkineiden Jalosen ja Kokkolan (2020) mukaan sisällönanalyysin on subjektiivinen menetelmä, joka voi olla altis erilaisille vinoumille, sillä kirjoitettu teksti sisältää merkityksiä, joiden tulkitsemiseen ei ole olemassa valmista ohjetta. Silvastin (2014, 40) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä koodaaminen voidaan aloittaa ilman erityisempiä ennakoajatuksia, jolloin tutkijan tehtävänä on löytää ja koodata aineistosta tutkimuskysymyksien kannalta oleelliset asiat. Eskola ja Suoranta (1998, 20) kuvaavat tätä niin, että laadullisen aineistoa analysoidessa tutkijan odotetaan yllättyvän ja löytävän jotain uutta tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin tutkimuskohteesta olevat ennakoajatuksukset tulee tutkijan tehdä itselleen tietoisiksi. On sallittua muodostaa työhypoteeseja, mutta aineiston hankinnan ja analyysin tavoite ei ole todistaa hypoteesia, vaan sellaisen keksiminen. Tavoitteena on siis ennemminkin löytää uusia tuloksia, kuin vahvistaa jo olemassa olevia. (Eskola ja Suoranta 1998, 20.)

Aineistolähtöisesti tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. Induktiivisen lähestymistavan lähtökohtana ei siis ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää. (Eskola ja Suoranta 1998, 83.)

Tässä tutkimuksessa aineistoa on lähestytty induktiivisesti. Myös Silvastin (2014, 40) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään etenemään yksityiskohdista kohti yleistä kokonaisuutta. Tämä ajatus tukee tutkimuksen eksploratiivista tavoitetta

ja sen kautta tämän tutkimuksen analyysistä muodostui kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa aineistoon tutustuttiin perinpohjaisesti sisällönanalyysin keinoin. Silvasti (2014, 15) kuvaa sisällönanalyysin teemoittelun tai tyypittelyn kautta etenevän tutkimusongelman näkökulmasta kohti olennaisia aiheita ja aineiston kokonaisvaltaista hahmottamista. Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiin vastataan sisällönanalyysin pohjalta. Lopuksi tutkimuksen tulosten synteessä, narratiivisen analyysin avulla muodostetaan mallitarinoita, jotka kuvaavat ravintolatyöntekijöiden tavallisia kokemuksia pandemia-ajasta.

Kertomus on tietämisen muoto, ja kenties tärkein väline ajallisuuden ymmärtämisessä. Kertomukset jäsentävät eettistä paikkaamme maailmassa. Voidaan ajatella, että kertomisella on yleensä jokin tarkoitus. (Salo 2008.) Laitinen ja Uusitalo (2008) painottavat, että narratiivisessa analyysissä on tärkeää erottaa se, mikä on analyysin lähtötilanne; tutkitaanko mitä ihmiset kertovat vai miten he siitä kertovat. Tavanomaista on myös ryhmitellä tarinoita juonen rakenteen mukaisesti esimerkiksi perinteisellä romanssi, komedia, tragedia ja satiiri -jaottelulla. Yksi narratiivisen analyysin mahdollinen analyysikeino on kertomuksen päämäärään ja näkökulmaan perustuva jäsenitys. Tällä tavoin kertomuksia voitaisiin yksinkertaisimmillaan jaotella kolmeen muotoon; pysyvään kertomukseen, etenevään kertomukseen ja taantuvaan kertomukseen. Yhtä kaikki narratiivisen aineiston analyysiä voidaan jakaa kahteen lajiin. Kategorinen analyysi on lähellä perinteistä sisällönanalyysiä, kun taas holistisessa lähestymistavassa kiinnostus kohdistuu henkilön elämään kokonaisuutena. (Laitinen ja Uusitalo 2008.)

Laitinen ja Uusitalo (2008) kertovat narratiivisen lähestymistavan olevan enemmän tieteiden välinen keskusteluverkosto kuin selkeä teoreettismetodologinen suuntaus. Ei siis ole yksiselitteistä tapaa hahmottaa narratiivista tutkimusta. Tarinallisuuden ymmärtäminen kulttuurisena representaationa on kuitenkin narratiivisen tutkimuksen keskiössä, vaikka narratiivisuus ei viitekehystenä ole tiukasti rajattu. (Laitinen ja Uusitalo 2008.)

Virolaisen (2018) konstruktionismiin perustuvassa narratiivisessa analyysissä mielenkiinto keskittyy kertojan tapaan antaa merkityksiä tapahtumille ja siten omalle identiteetilleen ja toiminnalleen. Kertomukset ovat kulttuurisidonnaisia ja kiinnittyneitä tiettyyn aikaan ja paikkaan. (Virolainen 2018.) Kuten Virolaisenkin tutkimus myös tämä tutkimus käsittelee täysin poikkeuksellista aikaa, joka on vaikuttanut tutkittavien elämään eri tavoin. Näin tutkimusta voidaan tarkastella myös eräänlaisena tarinana poikkeusoloista, aikalaisdiagnoosina, vaikka tarinoiden narratiivinen analyysi pohjautuukin kategoriseen analyysiin liikkeen, eli sen kautta, mihin suuntaan tarinan päähenkilö eli kirjoittaja on menossa.

Leena Åkerblad (2014) on väitöskirjassaan tarkastellut prekaaria toimijuutta ja sitä millä tavoin prekaari ihminen pyrkii tekemään siedettäväksi elämäntilanteeseensa liittyvän epävarmuuden. Hän käsittelee prekaaria toimijuutta suhteessa aikaan, liikkeeseen, hallintaan ja suhteisiin. Ajallisesti keskeistä prekaaria toimijuutta tarkasteltaessa on se, että tulevaisuus nähdään osana tätä hetkeä niin että tulevaisuuden ollessa epävarma myös keskittyminen nykyhetkeen hankaloituu. Prekaarissa asemassa oleva ihminen pyrkii siis käsittelemään tulevaisuuden epävarmuutta elämällä niin sanotusti päivä kerrallaan. Suhteessa liikkeeseen olennaista on omat halut ja tavoitteet suhteessa realistisiin mahdollisuuksiin. Vaikka prekaarissa asemassa oleva ihminen pyrki vaikuttamaan tulevaisuuteensa aktiivisesti, voivat negatiiviset tunteet aiheuttaa hiljaa tilanteeseen tyytymistä ja lamaannusta. Toivo kuitenkin auttaa prekaaria jaksamaan tilanteessa, jonka nähdään olevan väliaikainen. Hallinnalla taas tarkoitetaan sitä, että epätyypillinen työ nähdään omana valintana ja painotetaan esimerkiksi mielekkyyttä toimeentulon edelle. Samaan aikaan prekaari työntekijä hakee työnantajalta tunnustusta, joka enteilee jatkuvuutta ja arvostusta tehdylle työlle. (Åkerblad 2014.) Tämän tutkimuksen analyysissä tekstien suhde aikaan, liikkeeseen ja hallintaan korostuu, sillä narratiiveja teemoiteltiin toimijuuden ja tarinoiden etenemisen kautta. Tutkimuksessaan Åkerblad (2014) on kysynyt, minkälaisia tekemisen tapoja prekaarissa tilanteessa syntyä ja kuinka epävarmuutta tehdään elettäväksi, sekä millaisia tilanteeseen liittyviä kulttuurisia ja materiaalisia ehtoja toiminnan taustalla on. Tämän tutkimuksen tuloksissa esiteltävät mallitarinat sisältävät useita tekemisen tapoja ja materiaalisia ehtoja, jotka määrittävät ravintolatyöntekijöiden kokemuksia pandemiaajasta. Mallitarinat esitetään tutkimuksen synteessinä luvussa 6.4.

5.4 Analyysin vaiheet

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 91–94) kuvaavat laadullisen sisällönanalyysin kolmivaiheiseksi prosessiksi, joka sisältää aineiston redusoinnin, klusteroinnin ja abstrahoinnin vaiheet. Tässä tutkimuksessa analyysi alkoi lukemalla kaikki tarinat läpi siten, ettei mitään merkintöjä tai huomioita heti kirjattu ylös, mutta aineistosta syntyi yleiskuva. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti, joten redusointi, eli pelkistäminen aloitettiin heti ensiluvun jälkeen. Aineistoa ryhdyttiin käsittelemään tarkemmin tarina kerrallaan ja etsimään tutkimuksen ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia kohtia jokaisesta tarinasta erikseen.

Tarinoita koodattiin teknisesti värillisiä korostuksia käyttäen. Silvastin (2014, 40) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan tehtävänä on löytää ja koodata aineistosta tutkimuskysymyksien kannalta oleelliset asiat. Koska kirjoituspyyntö ei ohjan-

nut kertomaan mitään tiettyä, vaan vastaajalle merkityksellisimpiä asioita, esiintyi tarinoissa lukuisia eri painotuksia. Koodeja muodostuikin tässä redusoinnin vaiheessa 18 kappaletta. Analyysin klusteroinnin vaiheessa koodattuja tekstiotteita teemoiteltiin tutkimuskysymyksittäin mahdollisimman mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Pääklustereiksi muodostuivat tutkimuskysymysten mukaan konkreettisen työn tekemiseen liittyvät koodit, työntekijöiden yksityiselämään liittyvät koodit sekä yhteiskunnan rajoitustoimiin viittaavat koodit.

Taulukossa 1 on esitetty analyysissä muodostetut pääklusterit sekä niihin tutkimuskysymysten mukaisesti linkitetyt koodit:

Klusteri / tutkimuskysymys	Työ	Yksityiselämä	Yhteiskunta
Koodit:	Jousto	Talous	Epätasa-arvo
	Käytänne	Mielenterveys	Puoluepolitiikka
	Työnantaja	Jaksaminen	Tukitoimet
	Epävarmuus	Resilienssi	Ammattiliitto
		Työttömyys	Media
		Irtisanominen	Moraali
		Vapaa-aika	
	Katkeruus	Katkeruus	Katkeruus

Taulukko 1: Analyysissä muodostuneet koodit ja tutkimuskysymysten mukaiset klusterit

Katkeruuteen liittyviä koodeja esiintyi kaikissa klustereissa, eikä sitä voitu analyysissä sijoittaa vain yhden kysymysklusterin alle. Tutkimuksen tuloslukuissa 6.1–6.3 käydään tutkimuksen tulokset kysymyksittäin läpi. Tulosluvussa esiintyy myös taulukossa esitettyjä koodeja analyysin konkretisoimiseksi. Sisällönanalyysin perusteella aineistosta muodostui selkeä sisällöllinen kuva, jossa esiintyy työntekijöille merkityksellisiä kokemuksia pandemia-ajasta. Sisällönanalyysi myös vastaa tutkimuksen keskeisiin kysymyksiin.

Sisällöllisen kokonaiskuvan jälkeen analyysin viimeisessä vaiheessa keskityttiin narratiiveihin, ja siihen miten tarinoita kerrotaan. Narratiivit toimivat tässä tutkimuksessa viimeisenä abstrahoinnin vaiheena; synteessinä tutkimuksen tuloksista. Aineis-

ton tarinoissa esiintyi erilaista suhtautumista ja ratkaisukeinoja ongelmallisiksi nähtyihin tilanteisiin. Selkeimmin narratiivit voitiin kuitenkin jaotella toimijuuden, mahdollisuuksien ja tarinoiden etenemisen mukaan. Lopulta yhdistelyn kautta narratiivit jaettiin kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka kirjoittaja on merkityksellistänyt omaa toimijuuttaan; prekaaria toimijuutta suhteessa aikaan ja hallintaan. Taulukossa 2 on esiteltyä analyysissä tehdyt narratiivien kategorisoinnit keskeisimpine sisällöllisine klustereineen:

Narratiivi:	Vapautuja	Sopeutuja	Alistuja
Suhteessa aikaan ja liikkeeseen	Etenevä	Paikallaan oleva	Taantuva
Keskeiset koodit	Epätasa-arvo, työnantaja, epävarmuus, resilienssi	Vapaa-aika, ammattiliitto, epävarmuus	Epävarmuus, talous, mielenterveys, jaksaminen, työttömyys, irtisanominen, katkeruus, moraali

Taulukko 2: Narratiivien kategoriat suhteessa aikaan ja liikkeeseen

Narratiivit siis jaettiin kategorisesti Vapautujaan, Alistujaan ja Sopeutujaan sen perusteella kuinka pandemian vaikutuksia on käsitelty ja kuvattu suhteessa aikaan ja liikkeeseen. Näihin tarinatyyppisiin kerättiin klustereista löytyviä koodeja siten, että narratiiveista muodostuu laaja ja kattava synteesi aineistosta Eskolan ja Suorannan (1998, 131) ohjeistuksen mukaan. Huomionarvoista on, että epävarmuuden kokemukset yhdistävät kaikkia narratiiveja. Tulosluvun kappaleessa 6.4. esitellään narratiivit kokonaisuudessaan.

5.5 Tutkijapositio

Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen (2014, 70) sanovat tutkijan olevan kokemushistoriansa kanssa tärkeä tutkimuksen osatekijä. Olen itse työskennellyt ravintola-alalla viimeiset 15 vuotta, joista lähes kymmenen viimeisintä esimiestehtävissä. Maisterintutkielmani aihe on minulle henkilökohtaisesti hyvin tärkeä ja alkupeäinen idea tutkimukseen pohjautuukin täysin omiin kokemuksiini. Olen itse palannut opiskelemaan koronan ja rajoittamistoimien myötävaikutuksesta. Eskolan ja Suorannan (1998, 17) mukaan tutkijan täydellinen objektiivisuus edellyttäisi sitä, että tutkija katsoo ilmiötä ulkoa päin. He kuitenkin toteavat, että se ei ole mahdollista, vaan

riittää, että tutkija aktiivisesti tiedostaa ja reflektoi omia asenteitaan ja uskomuksiaan, sekä pyrkii toimimaan niin, etteivät ne vaikuta tutkimukseen liiaksi. Ojala (2003) toteaa, että jos tutkija näkökulmastaan riippumatta tiedostaa, tunnistaa ja tunnustaa omat lähtökohtansa tutkijana, pystyy hän irrottautumaan niistä siten, että pystyy asettamaan väitteensä oikeaan yhteyteen. On siis tärkeää ymmärtää, kuinka oma tutkija-positio on tuotettu ja millaisia asioita se mahdollistaa tai tekee mahdottomaksi. Oman paikkansa tiedostavan tutkijan teksti ei siis ole vinoutunut yleistys, vaan yksi näkökulma tutkittavaan ilmiöön. (Ojala 2003.) Ronkainen ym. (2014, 71) painottavat kuitenkin, ettei omaa aiempaa kokemusta hyödyntävä tutkimus ole täysin ongelmatonta. Mikäli tutkija tietää, tai luulee tietävänsä, mistä tutkittavassa ilmiössä on kyse, voi käydä niin, että tutkimus suunnitellaan vain vahvistamaan tutkijan mielipiteitä. Tutkijan positiolla tarkoitetaan tutkijan suhdetta tutkittaviin ja tutkimuksen kohteeseen sekä tutkijan valitsemaa roolia. (Ronkainen ym. 2014, 70–71.) Tutkijan positio on tämän tutkimuksen eettisyyttä ajatellen merkittävässä asemassa, sillä tutkijana katson ilmiötä väkisin osittain sisältäpäin. Kautta tutkimuksen tämä on ollut haasteellista.

Omaa tutkijan positiotani reflektoidessani olen kuitenkin päätenyt siihen, että parhaimmillaankin minun omat kokemukseni ovat vain yksi havaintoyksikkö koko maailmassa. Kokemukseni ei siis ole parempaa, tärkeämpää tai laajempaa kuin yhdenkään toisen tutkimukseen vastanneen kokemus esimerkiksi olisi. Samaan aikaan koen kuitenkin, että minunkin kokemukseni on arvokas, ja että sen olisi hyvä tulla yhteiskunnan tasolla kuulluksi. Näin tutkijanpositiostani on muodostunut tutkimuksen edetessä puolestapuhujan positio (Kts. Ronkainen ym. 2014, 72). Tutkijana haluan tutkia kuinka ravintolatyöntekijät ovat pandemia-ajan kokeneet, ja tuoda sen esille yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jotta positioni haasteellisuus ei vaikuttaisi liiaksi tutkimuksen lopputulokseen, tai olisi omaa kokemustani vahvistavaa, on tutkimus toteutettu aineistolähtöisesti eikä kirjoituspyynnöllä haettu erityistä näkökulmaa, vaan vastaajat ohjattiin kertomaan omalle kohdalleen merkityksellisimmistä asioista. Näin aineisto on saanut ”itse puhua omaa totuuttaan” ja minä tutkijana olen pyrkinyt poimimaan sieltä tutkimuskysymysten kannalta tärkeimmän sisällön esiin.

Aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi olen siis pyrkinyt kiinnittämään erityistä huomiota aineiston keruuseen, kirjoituspyyntöön ja aineistolähtöisyyteen analyysissäni, välttääkseni oman positioni vaikutuksen tutkimukseen. Myös Kinni ja Puurunen (2021) kehottavat arvioimaan omaa tutkimusta ja omaa tutkijapositionia reflektoiden ja kriittisesti. Heidän mukaansa on myös rohkeaa tuoda esiin arveluttavatkin seikat suunnitteluvaiheesta sekä muut askarruttavat asiat liittyen esimerkiksi tutkimuksen toteuttamiseen, menetelmiin tai aineiston rajoituksiin. Tutkimusetiikan tulee olla osa tutkimusprosessia koko matkan ajan, ja reflektointia on syytä tehdä muuallakin kuin tutkimusetiikkaa koskevassa kappaleessa. Olennaista on eettinen kokonaisharkinta.

(Kinni ja Puurunen 2021.) Olenkin pyrkinyt läpi prosessin refleктоimaan omaa positiotani mahdollisimman tarkasti ja läpi tutkimukseni kaikissa sen vaiheissa olen turvautunut ulkopuoliseen arviointiin ja palautteeseen koskien myös omaa positiotani. Luonnollisesti tutkimuksen lähtökohta nojaa hyvin vahvasti omaan kiinnostukseeni, mutta tästä huolimatta tutkimus on yllättänyt minut tutkijana lukemattomia kertoja. Olisi turhaa kieltää, ettei minulla tutkimuksen tekoon ryhtyessäni olisi ollut oletuksia tai odotuksia, mutta aineiston analyysi on ollut niistä huolimatta minulle yllätyksiä täynnä; antoisaa ja avartavaa tutkijana ja on ollut äärettömän mielenkiintoista yhdistellä arkisia kokemuksia (myös omiani positiotani refleктоidessani) laajempaan yhteiskuntapoliittiseen viitekehykseen. Toivon tutkielmani herättävän keskustelua työelämän tilasta ravintola-alalla ja virittävän tutkimusta myös muilla prekaareilla palvelualoilla.

5.6 Muita eettisiä kysymyksiä

Kirjoituspyyntölomakkeella vastaajaa pyydettiin kertomaan ikäluokkansa, sukupuolensa, koulutusasteensa, asemansa työssä sekä se kuuluiko vastaaja johonkin työttömyyskassaan pandemian alkaessa. Taustakysymyksiin vastaaminen ei ollut pakollista. Samalla vastaajaa kiellettiin kertomasta tarinassa nimeään, asuinpaikkaansa, työpaikkaansa tai tarkkaa ikäänsä, sillä kirjoituspyynnöllä kerättyjen tarinoiden ei haluttu sisältävän sellaisia henkilötietoja, joita yhdistelemällä vastaajaa voitaisiin tunnistaa. Pääsääntöisesti tarinat noudattelivat ohjeita, eivätkä sisältäneet tunnistettavissa olevia tietoja.

Tietosuojavaltuutetun toimiston (2022) mukaan ammattiliiton jäsenyys on tietosuojasetuksessa määritetty niin sanotuksi erityiseksi henkilötietoryhmäksi, johon liittyvän tiedon käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä. Tässä tutkimuksessa vastaajaa ei kuitenkaan pyydetty kertomaan mihin liittoon kassaan hän kuului. Myöskään mitään muuta yhdistettävissä olevaa henkilötietoa ei tutkimuksessa kerätty. Anonymiteetin varmistamiseksi tutkimuksen tuloksissa esitetyissä lainauksissa nimeltä esiintyvät kassat on kuitenkin vielä karkeistettu ja karkeistus merkitty hakasulkein. Liittoon tai kassaan kuulumisen voitiin esimerkiksi PAM:n (2022) julkaisemien tutkimustulosten valossa olettaa olevan perusteltua tutkimuksen tavoitteen toteuttamisessa, ja tästä syystä jäsenyyttä päätettiin kysyä. Kysymys ei kuitenkaan ollut pakollinen.

Huomion arvoista on myös todeta, että kirjoituspyyntö ei ohjannut vastaajia kertomaan terveyteensä liittyviä asioita. Terveyteen liittyvät tiedot aineistossa voidaan myös tietyissä tapauksissa nähdä erityisiksi henkilötiedoiksi. Kaikki terveyteen liittyvä materiaali aineistossa on kuitenkin vastaajien itse vapaaehtoisesti kertomaa. Kirjoituspyyntöön vastaaminen taas itsessään täyttää tietojen käsittelyyn suostumiseen

liittyvät eettiset kriteerit. Myös sairauksien (esimerkiksi tarkka diagnoosi) kohdalla aineistoa päätettiin kuitenkin karkeistaa anonymiteetin varmistamiseksi. Karkeistukset aineistoviittauksissa on merkitty hakasulkein.

Koska erityisiä henkilötietoja ei tutkimuksessa muutoin käsitelty, liittyvät tietosuojakysymykset tässä tutkimuksessa aineiston käsittelyyn tietoturvallisesti tutkimuksen aikana sekä mahdolliseen tallentamiseen tutkimuksen jälkeen. Tutkimuksen aineistonkäsittelyä varten on tehty erillinen aineistonhallintasuunnitelma, jonka mukaisesti aineistoa käsiteltiin ja säilytettiin tutkimuksen tekemisen ajan tietoturvallisesti Jyväskylän yliopiston palvelimella. Aineistoa analysoitiin sen muuttumattomuuden varmistamiseksi pdf-muodossa. Aineisto myös hävitetään tutkimuksen julkaisun jälkeen tietoturvallisesti. Webropol-alustalta aineisto poistettiin heti kirjoituspyynnön sulkemisen jälkeen. Itse tutkimuslomakkeella vastaajalle annettiin linkit tutkimusta koskevaan tiedotteeseen sekä tietosuojailmoitukseen, jotta ne olivat vastaajille helpposti saavutettavissa. Näin varmistettiin se, että vastaajilla on käytössään riittävä tieto tutkimuksesta ja vastaaminen täyttää suostumuksen kriteerit.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimusaineisto sisälsi 33 entisten ja nykyisten ravintolatyöntekijöiden tarinaa korona-ajasta. Kirjoituspyyntö ohjasi vastaajaa kirjoittamaan omalle kohdalleen tärkeistä asioista vapaaseen tyyliin. Kirjoituspyyntö oli siten eksploratiivinen, eikä ohjannut vastaajaa ottamaan tiettyä näkökulmaa. Osa aineiston tarinoista oli hyvinkin pitkiä ja reflektioivia ja osa oli hyvin tiiviitä, muutaman lauseen mittaisia kiteytyksiä siitä, mikä korona-ajassa oli vastaajalle merkityksellisintä. Jotta pisimmät ja laadukkaita yksittäiset tarinat eivät korostu liikaa tulosten tulkinnassa, tutkimuksen tuloksia kuvaavissa lainauksissa käytetään aina kirjoittajan numeroa erottelemaan tarinat toisistaan. Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi ja esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset tutkimuskysymyksittäin sisällönanalyysin pohjalta. Jotkin luvuissa käytetyt viittaukset sisältävät aiheita ja teemoja myös toisten kysymysten aiheista, mutta ne on pyritty sijoittamaan siten, että kunkin kontekstin kohdalla olennaisin sisältö on tutkimuskysymyksen mukaisella paikallaan. Analyysikappaleessa esitellyt koodisanat on tekstissä analyysiprosessin konkretisoinnin vuoksi kursivoitu.

Sisällönanalyttisen ja tutkimuskysymyksenkohtaisen käsittelyn jälkeen kappaleessa 6.4 esitellään analyysin viimeisen vaiheen eli narratiivianalyysin pohjalta muodostetut mallitarinat, jotka kuvaavat tyypillisiä pandemia-ajan kokemuksia ja toimivat synteeseinä tutkimuksen tuloksista.

6.1 Koronapandemian ja rajoitustoimien vaikutus ravintolatyöhön

Kuten aiemmin on todettu, ravintola-ala oli jo ennen pandemiaa monelle hyvin prekaari ala työskennellä. Tannerin (2019) mukaan ravintolatyöntekijöiden kohdalla työsuhteen epätyypillisyyden ja epävarmuuden ohella tyypillisiä olivat poikkeukselliset työajat. Suuressa osassa vakituisista laadukkaistakin työpaikoista työaika painottuu iltoihin ja viikonloppuihin, mikä voi vaikeuttaa työn yhteensovittamista esimerkiksi

perheen arkeen. (Tanner 2019.) Campbell ja Price (2016) korostavat palvelutyön epätyypillisten ja joustavien työvoimankäyttötapojen vähentävän työnantajan kustannuksia, mutta siirtävän riskin yksittäisten työntekijöiden harteille.

Jokaisessa 33:ssa tämän tutkimuksen aineistona olevassa koronatarinassa esiintyy epävarmuustekijöitä. Tarinoiden joukossa ei ole yhtäkään sellaista kertomusta, joka ei olisi sisältänyt jollain tasolla huolta ja pelkoa tai *epävarmuutta* pandemian ja siihen liittyvien rajoitustoimien aikana. Monessa tarinassa nuo huolet ja epävarmuudet kuvataan ohimeneviksi rajoitustoimien myötä, mutta lähes yhtä monessa tarinassa ne ovat myös säilyneet ja tulevat säilymään vielä pitkäänkin. Suuressa osassa aineiston tarinoita prekaariuden kokemukset näkyvät työn kuvauksissa jo ennen pandemian ja rajoitustoimien vaikutusta, mutta varsinkin rajoitustoimien myötä prekaarius on konkretisoitunut valtaosassa tarinoita. *Työnantajan* taholta kohteluun liittyvät, negatiivisesti aineistossa korostuvat, kokemukset kertonevat siitä, että myös yritysten tänä aikana kokema paine on ollut valtavaa, ja siksi muun muassa työhön liittyvistä eduista on jouduttu tinkimään, mikä näyttäytyy työntekijöille aineiston valossa usein huonontuneena kohteluna. Näin yhteiskunnan rajoittamistoimet konkretisoituvat arkipäivän elämän tasolla työntekijöiden kokemuksissa lisäten merkittävästi työn emotionaalista kuormitusta.

Konkreettiseen työn suorittamiseen liittyen vastauksissa korostui koronan tuomana muutoksena kiire ja tulospaine, ei niinkään kasvomaskit tai puhtauteen liittyvät *käytänteet* työssä. Moni vastaaja, joka esimerkiksi kamppaili vähentyneiden työtuntien ja toimeentulon kanssa, kertoi niinä vähinä tarjolla olevina työtunteinaan joutuvansa tekemään monen ihmisen työt kiireessä, sillä *jousto* sekä kustannusten hallintaan liittyvä paine on työssä kasvanut. Erityisen uuvuttavana kiire nähtiin kuitenkin silloin, kun työtä oli tehtävä maski kasvoilla. Työttömyyden ja kiireen aaltoliike rajoitusten vaihdellessa korostui työntekijöiden tarinoissa erityisen vahvasti.

6.1.1 Ikuinen jousto ”vähäisten työvuorojen vankina”

Kuten Eskelinen (2020) kiteytti, pandemialle on ominaista se, että viruksen itsensä ohella myös sen torjuntatoimet tuottavat haittoja. Esimerkiksi taloudellisen kannattavuuden kärsiessä on vaikea erottaa, mikä on itse pandemian ja mikä rajoitustoimien seuraus, sillä molemmat vähentävät kysyntää. (Eskelinen 2020.) Kysynnän ja rajoitustoimien vaihtelun vuoksi ravintoloissa on ollut pandemian aikana kova paine vähentää tyhjäkäyntiä, mikä epätietoisuuden ja muutosten vähäisen ennustettavuuden vuoksi on ollut erityisen hankalaa. Tämä paine näkyy työntekijöiden kertomuksissa vaatimusten kasvamisena erityisesti *jouston* suhteen. Seuraava kuvaus kertookin jo ennestään vaikeasti ennustettavan ja prekaarin työn haasteiden ja jouston vaatimusten kasvusta pandemian aikana:

3 vuorotyössä elämän suunnittelu on normaalistikin hankalaa. Ennen pandemiaa ilmoitimme vapaatoiveet n. Kuukautta etukäteen. Vuorot tulivat tietoon myös 2 viikkoa ennen ensimmäistä työvuoroa. Pandemian mukana tuli lupa tehdä vuorot viikolle kerrallaan. Toiveet tuli kuitenkin tehdä kuukautta ennen ja niiden toteutumista ei voinut luonnollisesti ennakoita. Oli raastavaa perua niitä harvoja sovittuja tapaamisia mitä pandemian aikana sovittiin. Tuntui että olin niiden vähäisien työvuorojen vanki. (T1)

Myös useissa muissa aineiston tarinoissa vastaajat kertovat, että kun töitä ei ollut, niitä ei vain ollut. Sitten kun töitä oli, niitä oli erittäin paljon, vaikka työtunnit eivät siitä huolimatta välttämättä riittäneet asialliseen toimeentuloon. Pandemia on vaikuttanut luonnollisesti myös sairaslomien määrään, mikä lisää entisestään jouston vaatimuksia ja vaikeuttaa ennustettavuutta. Palvelua kun ei voi laittaa varastoon kuten McDowell (2009) painotti, on jonkun tuurattava myös sairaslomat:

Olen korona ajan ollut osa-aikainen työntekijä, joten työtunteja minulla ei ollut pariin kuukauteen laisinkaan. Joten korona aika vaikutti siten, että töitä ei ollut, eikä niin ikään rahaa. Toisaalta sitten kun pääsin töihin, töitä oli paljon muut lomilla ja sairastamassa niin paljon. (T2)

Seuraava lainaus puolestaan kertoo sen mitä edellä viitatus Campbell ja Price (2016) tarkoittavat; taloudellisessa paineessa joustoa vaaditaan ja riskit siitä jäävät herkästi yksittäisten työntekijöiden kannettaviksi.

Lomautus, osalomautus ja välillä neljän tunnin aamiaisvuoro, jonka aikana pitäisi tehdä 8 tunnin työt. Jatkuva omavalvonnan päivittämistä. Oma talous kuralla. Lomautus tuli suljungen takia. Osalomautuksen syynä se, ettei töitä ole, iso vitsi. Töitä oli mutta firmalla ei ollut varaa maksaa tunteja. (T30)

Miellyttävän asiakaspalvelukokemuksen aikaansaaminen edellisten kaltaisissa paineissa, työnantajan vaatimusten, taloudellisen paineen ja kiireen keskellä vaatii työntekijältä emotionaalista työtä kuten esimerkiksi Hochschild (1983) kuvasi. Edellinen lainaus sisältää viittauksen myös korona-ajan käytänteisiin jatkuvan omavalvonnan päivittämisen kautta. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin aineistossa esiintyviä *käytänteisiin* liittyviä pandemia-ajan kokemuksia.

6.1.2 Korona-ajan käytänteet

Niinä aikoina, kun ravintolat eivät ole olleet kokonaan suljettuina, on ravintoloissa tullut noudattaa tarkkoja ohjeistuksia muun muassa hygieniaan ja turvaväleihin liittyen. Kuten Hochschild (2020, Stixin 2020 mukaan) totesi, tämä voi lisätä työn emotionaalista taakkaa. Kasvomaskien käyttöä tämän tutkimuksen aineistossa ei varsinaisesti vastustettu, mutta työtä kuvattiin fyysisesti ja henkisesti raskaammaksi maskin rajoittaessa vapaata hengittämistä ja ilmaisu, kuten seuraava lainaus viittaa:

Eniten pandemian aikana rasitti kaikki muut ylimääräiset lisätoimenpiteet (rokotukset, maskit, turvavälit yms.), joita ei olisi ilman pandemiaa ollut. Pandemia-aikana ja välittömästi sen jälkeen oli myös fyysisellä tasolla (ja sen vaikutuksesta osin henkiseläkin) epä-mukavaa mikäli vuorossa tuli käyttää maskeja alusta loppuun. (T15)

Epämukavana kasvomaskien käyttö koettiin aineiston tarinoissa erityisesti silloin, jos työnantaja joko vastusti ja vähätteli maskin käyttöä, tai kuten seuraavassa lainauksessa todetaan, työnantaja ei järjestänyt työntekijöille kunnollisia suojaimia, joissa hengittäminen olisi helpompaa:

Maski suosituksen saavuttua työnantaja velvoitti myös työntekijät käyttämään maskia. Saimme kankaiset maskit (2kpl/henki) ja myöhemmin vielä 5 kangasmaskia/henki. Missään vaiheessa ei kirurgisia maskeja edes harkittu työntekijöille. Ehkä pieni asia, mutta itse koen, että jos työnantaja oikeasti välittäisi suosituksista, olisi meilläkin ollut kirurgiset maskit käytössä, eikä vain mentäisi siitä, mistä aita on matalin. (T1)

Kasvomaskeihin ja käytänteisiin liittyen aineistossa kaiken kaikkiaan esiintyi todella vähän, jos lainkaan, negatiivisia kokemuksia hygieniaan tai turvallisuuteen liittyvistä työtehtävistä. Aineistossa esiintyikin turhautumisen sijaan enemmän painotusta Hochschildin (2020, Stixin 2020 mukaan) kuvaamaan pyrkimykseen osoittaa vastuullisuutta ja pyrkimyksiä varmistaa mahdollisimman turvallinen ympäristö sekä asiakkaille että työntekijöille:

Työssämme olemme vastuullisesti noudattaneet niin alkoholilainsäädäntöä, kuin koronarajoituksia. Lisäksi myös huolehtineet kaikin tavoin, että saamme pitää työpaikkamme auki turvallisena asiakkaillemme kuin itsellemme. (T17)

Sen sijaan muut ravintolatoimintaa pandemian aikana rajoittaneet suositukset ja toiminnan rajoitukset eivät aineistossa saaneet työntekijöiltä yhtä positiivista vastaanottoa, kuten seuraava lainaus osoittaa:

Aivan mahdoton ajatus koronan aikana koska ei mitään tietoa miten saa ravintolansa pitää auki, montako asiakasta saa ottaa sisälle ja mitä muita rajoituksia tulee alle vuorokauden varoitusajalla voimaan. Seisomakielto, laulukielto, ohjelmaravintolakielto. Kaikki järjestäviä ja liian nopealla aikataululla tehtyjä päätöksiä. (T13)

Yhteenvetona korona-ajan käytänteistä ja työn tekemisestä voidaan tämän tutkimuksen aineiston pohjalta todeta, että ravintoloissa pandemian aikana on pyritty vastuullisuuteen ja terveysturvallisuuteen siitä huolimatta, että omavalvontasuunnitelmien päivittäminen ja erilaiset liikkumis- ja laulukielto on koettu irrationaaliseksi, kuormittaviksi ja epävarmuutta lisääviksi. Eniten emotionaalista taakkaa työntekijöille onkin aineiston valossa koitunut muuttuvien rajoitustoimien takia jouston ja työnantajan säästövaatimusten kautta.

6.1.3 Työnantajien rooli

Kirjoituspyynnössä vastaajia pyydettiin kirjoittamaan omalle kohdalleen merkittävimmistä kokemuksista koronapandemian aikana. Hieman yllättäen tarinoissa korostui usein ja erittäin vahvasti koettu huono kohtelu *työnantajan* puolelta työntekijöitä kohtaan. Viitala (2021) toteaa koronapandemian ravistelleen yrityksiä ja työelämää, minkä vuoksi hyvä henkilöstöjohtamisen ja osaamisen merkitys kilpailutekijänä on korostunut. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella monessa yrityksessä sekä itse viruksen että rajoittamistoimien luomat paineet ovat pandemian aikana olleet kovat, ja se on heijastunut usein työntekijöiden kokemuksiin työnantajan taholta huonona kohteluna.

Junnilaisen ja Haikkolan (2022, 208–209) tutkimuksen mukaan ravintola-alan työntekijät eivät koe olevansa huonojen työolojen uhreja, vaan vaativan työn joustavia ja humoristisia tekijöitä, jotka korostavat korkeaa työmoraaliaan, mutta kokiessaan huonoa kohtelua, äänestävät jaloillaan ja vaihtavat työpaikkaa herkästi. Tämän tutkimuksen aineistossa työnantajan suhtautuminen työntekijöihin sekä työolot korostuivat kuitenkin lähes päinvastaisessa mielessä. Kuitenkin Junnilaisen ja Haikkolan tutkimusta mukaillen koettu kohtelu on saanut monet vastaajista irtisanoutumaan ja vaihtamaan alaa. Tässä tutkimuksessa erittäin moni vastaaja kuvasikin tarinassaan keskeisimmäksi korona-ajan ongelmaksi työnantajan kohtelun. Voitaneen spekuloida yhteiskunnan rajoitustoimien vaikeuttaneen yrittäjien asemaa siinä määrin vakavasti, että rajoitustoimien voidaan välillisesti sanoa heijastuneen työntekijöihin negatiivisesti nimenomaan työnantajien välityksellä. Työn prekaariuden korostuminen työnantajan toimien kautta pandemian aikana nousee selvästi esille seuraavassa katkelmassa:

Koen, että ketjun johto oppi, että työntekijät joustavat äärimmilleen kaikessa. Nyt, kun asiakkaat ovat siirtyneet takaisin normaaliin asiointiin ja oppineet etätilaamisen, tilauksia on niin paljon, ettei yhä pieni miehitys meinaa pysyä siinä mukana ollenkaan. Myös kaiken tämän pandemian keskellä kaikki virkistäytymiset jätettiin pitämättä. Joitakin työetuja laskettiin, kun jotkut poistuivat kokonaan. Näihin asioihin ei ole yhä vielääkään tullut muutosta, vaikka työntekijät raatavat jopa kovemmalla rasituksella kuin ennen pandemiaa. (T1)

Kuten edellisessäkin, myös seuraavassa katkelmassa korostuu työntekijän kokemuksen kautta yritysten taloudelliset vaikeudet, jotka ovat vaikuttaneet työntekijöihin ja saaneet kirjoittajan tarkastelemaan koko alaa hyvin kriittisesti:

Ylityöt jätettiin maksamatta laittomasti. Perusasiaa mitä aika lailla lehdissä saa lukea ja nostetaan mekkalaa, vaikka monessa yrityksessä ne ovat ihan arkipäivää. -- On hyvä tehdä ilmaista työtä mahdollisimman paljon ja kun kieltäydyt ja vaadit korvausta, olet vaikea työntekijä. Toisaalta koronaan vedoten myös jätettiin tekemättä paljon asioita perehdytykset yms. Jotenkin edelleenkin se tuntuu olevan tekosyynä kaikelle. -- Tässä tilanteessa myös kehottaisin työnantajia katsomaan peiliin ja miettimään miksi heillä ei ole työntekijöitä ehkä siinä on jotkut suuremmat juurisyyt kuin korona. Myöskään lehdistössä annetut

lausunnot siitä ettei työntekijöitä löydy mistään lähinnä huvittavat joidenkin ravintoloiden osalta, sillä ei kukaan tämän kahden vuoden kurimuksen jälkeen jaksaa mennä työskentelemään vielä yritykseen, jossa työntekijää kohdellaan huonosti tai palkka ei vastaa työnkuvaa. Tai no harvassa paikassa se vastaa. Rakastan ravintola-alaa, mutta en sen palkkausta ja monia työhön liittyviä epäkohtia. Nyt hintojen noustessa rajusti herääkin mieleen kysymys siitä, kuinka toimeentulon turvaa, kun palkkoja ei suostuta nostamaan samaa tahtia, kun hintoja. Ikuinen palkkakuopassa oleminen ja epäkohdista vaikeneminen eivät tule enää onnistumaan. Joten kiitos korona, herätit ehkä aika monen meistä tarkastelemaan myös omaa hyvinvointiamme ja työyhteisöjämme vähän kriittisemmin ja arvostamaan myös omaa aikaamme. (T10)

Molemmissa edellisissä katkelmissa esiintyy myös kokemus, että koronan varjolla vähennetyt edut, tai esimerkiksi tekemättä jätetty perehdytys ovat jääneet ikään kuin tekosyyksi hoitaa näitä asioita huonosti pandemian jälkeenkin. Jälkimmäisen lainauksen kuvaamat suuremmat juurisyyt voidaan ymmärtää myös kuvaukseksi alan prekaariudesta jo ennen koronapandemian alkamista. Työntekijöiden kokemusten mukaan, tämän tutkimuksen aineistossa, pandemian varjolla työnantajat ovat jättäneet jopa hoitamatta velvollisuuksiaan työntekijöitä kohtaan, mikä joissain aineiston tarinoissa aiheuttaa *katkeruutta* työnantajaa kohtaan. Junnilaisen ja Haikkolankin (2022, 210) tutkimuksen mukaan ravintola-alan epäkohdat tiedostetaan, mutta niitä pidetään normaaleina alan tapoina, jolloin parhaana työtaistelun välineenä pidetään irtisanoutumista. Myös seuraavassa katkelmassa epäoikeudenmukaiseksi koettu kohtelu työnantajan taholta on johtanut pandemian aikana irtisanomiseen:

Kesäkuussa ravintola avattiin taas mutta mun kokoaikaista lomautusta jatkettiin, siitä huolimatta, että ilmaisin toiveeni töihin paluusta ja olevani valmis tekemään mitä vain työtä keittiössä on tarjolla. Heinäkuussa palasin töihin kahdeksi viikoksi ja kahden viikon vuosilomalle. Se oli outoa. Omistaja ei silloinkaan osannut sanoa onko töitä elokuussa. Tein pari vuoroa saman omistajan toiseen ravintolaan, jossa työntekijä kertoi tehneensä 90 tuntia ylötöitä pelkästään kesäkuun aikana. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus voimistui ja katkeruus työnantajaa kohtaan lisääntyi. Syyskuussa sain kutsun jälleen uuden lomautuslapun noutoon, sanoin työnantajalle, että jos teillä ei ole tarjota mulle töitä niin sit te varmaan irtisanotte mut. (T11)

Aineiston perusteella irtisanomisia on pandemian aikana jouduttu työnantajan toimesta tekemään usein. Seuraavan katkelman kirjoittaja ymmärtää toisaalta yrityksen tilanteen, mutta kokee että häntä ei kohdeltu irtisanomistilanteessa inhimillisesti:

Helmikuussa katosi asiakkaat ja samalla sain irtisanomisen koeajan puitteissa ilman selityksiä ilman työtodistusta... (T32)

Katkeruus eri tasoilla on useita työnantajaan liittyviä tarinoita yhdistävä tekijä. Aineistossa negatiiviset kuvaukset korostuvat, eikä positiivista juuri esiinny. Katkeruus on sisältäpäin kalvava tunne, ja ajanut seuraavankin katkelman kirjoittaneen työntekijän muihin töihin, vaikka periaatteessa työnantaja on pyrkinyt auttamaan ja tarjoamaan korvaavaa työtä, ei kokemus ole työntekijän näkökulmasta positiivinen:

Työnantaja siirsi henkilöstöä työskentelemään kauppoihin, mikä oli todellinen painajainen. Yhtäkkiä yhden työpaikan sijaan minulla olikin kolme eri työpaikkaa ja kolme minulle täysin vierasta työtehtävää. Perehdytys oli olematonta, uudet työkaverit muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta koppavia koska heilläkin oli pelko viemmekö me heiltä työt. Koska työpaikkoja oli kolme oli myös työvuorolistat kolmena kappaleena, toiveita ei voinut esittää vaan usein lähdin iltavuorosta 22:00 käymään kotona (kotimatkaan meni 1-3h riippuen missä olin töissä) suihkussa lähteäkseni aamu kolmelta seikkailemaan julkisilla liikennevälineillä kohti seuraava työpaikkaa aamuvuoroon. Stressi oli sietämätöntä ja sairastuin [vakavaan sairauteen]. Lopullinen niitti oli, kun omaesimieheni kertoi siirron jatkuvan vielä 6kk lisää, koska toiset työkaverini eivät HALUNNEET kauppaan töihin. Irtisanoin itseni seuraavana päivänä ja opiskelen nyt uutta alaa. Työskentely ravintolassa oli jatkuvaa venymistä, oli päiviä kun en 16-tuntisen työvuoroni aikana päässyt edes pissalle koska henkilöstöjohtaminen oli ala-arvoista ja henkilökunnalle oli vain yksi wc, mikä piti jakaa 30 muun työntekijän kanssa. Eli jos keittiössä tuli pieni hetki jolloin olisi ollut mahdollista irrottautua työpisteeltään käydäkseen vessassa, oli se aina varattu. En kaipaa taikaisin, ja kyllä, olen katkera. (T12)

Kuten (Jalonen ja Kokkola 2020) totesivat, koronapandemia on hajottava mediatapahuma, sillä mis- ja disinformaatio sosiaalisen median aikakautena vaarantaa yhteiskunnan koheesiota. Pandemian aikana ideoita erilaisista salaliittoteorioista viruksen leviämisen taustalla sekä esimerkiksi rokotteen sisältämistä siruista on putkahdellut julkisuuteen tasaisin väliajoin. Seuraavan katkelman kirjoittaja kuvasi tarinassaan työnantajaansa pandemian kieltäjäksi *denieriksi*. Vastaaja toimi yksikkönsä päällikkönä ja pyrki sovitteluun työnantajiensa tahtoa pitää ravintolaa auki laeista huolimatta. Kuten katkelmassa sanotaan, kun sulku tuli, ei yritystasolla siihen ollut varauduttu lainkaan, ja menetykset olivat merkittävät:

Keväällä 2020 kun korona löi niin sanotusti läpi suomessa, yrittäjät aloittivat väentämisen. Heidän mielestään korona on vain flunssa ja ravintoloiden sulkutoimet eivät koske heitä millään tavalla. Olin helvetin vaikeassa kolossa esihenkilönä siinä välissä sanomassa, että kyllä laki kuitenkin koskee ihan kaikkia. Kun täyssulku sitten tuli, ei siihen oltu varauduttu mitenkään. (T28)

Edellisen katkelman kirjoittaja kuvasi myös oman asemansa hankaluutta yrityksen omistajien ja alaistensa välillä. Kirjoittaja olisi halunnut varautua tulevaan ja valmistella alaisiaan mahdollisiin lomautuksiin, mutta tämä ei käytännössä ollut mahdollista. Tämä voi olla kuvaava esimerkki myös siitä, miksi tähän tutkimukseen kenties osallistui suhteellisen suuri määrä esihenkilöitä. Ehkä asemoituminen ylemmän johdon ja alaisten välissä, on aiheuttanut erityistä painetta nimenomaan esihenkilötasolla. Myös seuraavan katkelman kirjoittaja, esihenkilö hänkin, kertoi yrittäneensä kaikkensa yrityksen eteen, mutta päätyneensä siitä huolimatta irtisanotuksi:

Töitä ilmaiseksi, remppaa talkoovoimin, teemapäiviä, ulosmyyntiä mutta ei vaan mikään auttanut. (T23)

Tässä kappaleessa käsiteltiin pääasiassa ensimmäistä tutkimuskysymystä, eli koronapandemian ja rajoitustoimien vaikutusta työn konkreettiseen tekemiseen ravintoloissa. Aineistossa korostuivat pandemian aikana koventuneet vaatimukset erityi-

sesti säästöjen ja työntekijän jouston osalta. Vastauksissa korostuivat myös prekaariuden kokemukset työnantajan kohtuuttomiksi koettujen vaatimusten, tai huonoksi koetun kohtelun ja henkilöstöjohtamisen osalta. Näiden tulosten valossa voidaankin todeta rajoitustoimien heijastuneen työntekijöihin työssä yleensä negatiivisesti, ja tämän aiheuttaneen työntekijöille merkittävää emotionaalista kuormitusta. Seuraavassa kappaleessa tarkastellaan tarkemmin sitä, kuinka kokemukset työssä ovat heijastuneet työntekijöiden elämään laajemmin laajan prekarisaatioteesin mukaisesti. Kuten Melin (2010, 222) toteaa, työoloilla ja -ehdoilla on suuri vaikutus ihmisten arjen kokonaisuudessa.

6.2 Rajoitustoimien vaikutus ravintolatyöntekijöiden yksityiselämään

Laajan prekarisaatioteesin (kts. esim. Jokinen ym. 2015) mukaisesti epävarmuus ylettää työtä pidemmälle. Pandemian aikana prekaari kokemusmaailma on ollut tutkimuksen aineiston valossa tavallinen ja normaali kokemus niillekin vastaajille, jotka ovat aiemmin olleet niin sanotussa tyypillisessä työsuhteessa. Seuraava lainaus kuvaa laajaa prekarisaatioteesiä käytännössä ja on jatkoa kirjoittajan tarinaan siitä, kuinka hän on pandemian jälkeen viimein päässyt takaisin töihin ja elämä alkaa pitkästä aikaa näyttää valoisammalta:

Mutta se ei silti korvaa sitä minkä tämän pandemian aikana menetin, eli: loistavan työpaikan, loistavat työkaverit, mielenterveyden, intohimon kehittää itseään ja tuotetta, fyysisen hyvinvoinnin (olen lihonut 15kg) kilpailullisen harrastuksen, ja lähellä oli etten myöskin menettänyt perhettäni. (T25)

Siitä huolimatta, että pandemian jälkeen asiat ovat jo paremmin, kokee kirjoittaja menettäneensä pandemian aikana paljon, eikä koe, että tilanteen ohimeneminen korvaisi hänen kokemiaan menetyksiä, jotka laajan prekarisaatioteesin mukaisesti ulottuvat hyvin laajalle työelämän ulkopuolelle jopa terveyteen ja parisuhteeseen. Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi merkittävimpiä vastaajien yksityiselämään liittyneitä seurouksia, joita rajoittamistoimilla on ollut.

6.2.1 Talous

Kuten Eskelinen (2020) painotti, pandemia on vaikuttanut köyhiin ihmisiin kaikkein radikaaleimmin. Monelle vastaajalle *taloudelliset* vaikeudet ovatkin olleet suurin yksittäinen pandemian tuoma huolenaihe. PAM:n (2022) tutkimuksen mukaan palvelualojen työntekijöistä jopa 74 % on joutunut paikkaamaan toimeentuloaan muualta

pandemian aikana *työttömyyden* tai *irtisanomisten* vuoksi. Monella taloudelliset ongelmat eivät myöskään ole loppuneet rajoitusten päättymiseen, vaan monella velat jäävät vaikuttamaan elämään vielä kauaksi tulevaisuuteen esimerkiksi niiden kasautumisen tai jopa luottotietojen menettämisen vuoksi. Erityisesti tämä korostuu tässä tutkimuksessa, sillä vastaajista vain 51 % kuului johonkin työttömyyskassaan pandemian alkessa, mikä on vähemmän kuin alalla keskimäärin. Moni vastaaja aineistossa on kokenut yhteiskunnan ikään kuin varastaneen heiltä ansiotyön, johon heillä lain varjolla olisi oikeus:

Tämä kaksi vuotta maksoivat minulle lomautuksineen ja rajoituksineen n. 10 000 €, jonka Valtio ja Suomen poliitikot ryöstivät kirkkaassa päivänvalossa tililtäni. (T27)

Riipaiseva eniten työntekokiellon ja sitä kautta romahtaneiden vuositulojen pysyvä vaikutus eläkkeeseen. Vaimon, 5 v nuorempi, molemmat alalla, vuositulot romahti taloudessamme yli 35tuhatta per vuosi. Laskut on pystytty maksamaan, säästöt, pieni perintö kaikki menneet elämiseen. Mitään uutta ei hankittu vielääkään, luottokortti tapissa edelleen, mm. hajonnutta pyykkikonetta ei ole voinut uusia. (T7)

Kuten edellisistä katkelmista voi lukea, ovat rajoittamistoimet vaikuttaneet ravintolatyöntekijöiden ansioihin erittäin merkittävästi. Kun puhutaan matalapalkkaisista aloista, kymmenien tuhansien eurojen menetykset ovat prosentuaalisesti hyvin suuria. Tämän tutkimuksen mukaan ammattiliitot tai työttömyyskassat ovat auttaneet niihin kuuluneita, mutta aina ansiosidonnainenkaan päiväraha ei ole riittänyt poistamaan vakavia vaikutuksia, varsinkin jos rahoja on joutunut odottamaan pitkään:

Ensimmäisten lomautusten tultua kesti 62 päivää ennen kuin sain mistään rahaa, siinä oli sitten kalliiden lainojen korot nousseet samalle tasolle kuin alkupääoma oli ollut vaikka olin lainaa 3 vuotta maksanut...jouduin älyttömään kierteeseen mikä loppujen lopuksi johti siihen että myin osuuteni talosta miehelleni ja nyt minulla ei ole luottotietoja ja olen taloton. -- Uusi lomautus tuli jolloin meni 1,5 kk ennenkuin tuli tukia ja taas koristeltiin ja mietittiin että mitäs tässä taas söisi. (T9)

Liian pitkiksi venyneet kassojen käsittelyajat ovat saaneet edellisen katkelman kirjoittajan miettimään, mistä saisi rahaa ruokaan (kts. esim. Walsh ym. 2022). Pääsääntöisesti aineistossa kokemukset kassoista ovat kuitenkin positiivisia. Aineistossa on useita kertomuksia, joissa kassa on pystynyt auttamaan vastaajaa:

Ravintola meni nurin. Palkat, lomarahat yms meni palkkaturvaan. [Ammattiliitto] auttoi hakemuksien ja muiden kanssa. Täydet kesälomat ja osa talvilomasta pitämättä. Sinne meni kaikki. Jäin taloudellisesti tyhjän päälle, yksin lapsien kanssa, just otettu auto laina... (T4)

Kolme lasta, omakotitalo, lainat ja molemmat vanhemmat ilman töitä. Onneksi kuuluttiin edes liittoon ja saatiin kohtuullisessa ajassa päivärahat. (T21)

Kuten edellisistä katkelmista voi lukea, työttömyyskassaan kuulumisen on suojannut pahimmilta romahduksilta niitä, kenellä puskuria on ollut niin paljon, että ansiosidonnaista päivärahaa on voinut odottaa. Vakavimmin taloudelliset vaikeudet ovatkin

koskettaneet nimenomaan heitä, joilla pääsyä ansiosidonnaiselle päivärahalle ei ole ollut, ja siksi taloudelliset vaikeudet ovat erityisesti korostuneet tämän tutkimuksen aineistossa.

Moni vastaaja aineistossa kuitenkin koki myös ansiosidonnaisen päivärahan täysin riittämättömäksi korvaukseksi työttömyydestä, sillä koettiin, että valtiovallan olisi tullut korvata täysimääräisesti menetetyt ansiot:

Mielestäni työttömyyskorvaus (ansiosidonnainen) ei ole riittävä korvaus kun kajotaan perustuslailliseen oikeuteen harjoittaa ammattiaan ja elättää näin itsensä. (T7)

Lisäksi he, ketkä ovat osuneet johonkin sosiaaliturvan aukoista, ovat olleet vaikeassa tilanteessa tämän tutkimuksen mukaan. Seuraavan katkelman nuori kirjoittaja on joutunut samankaltaiseen kuiluun, ja turvautunut heikkona hetkenään todennäköisesti erittäin huonoon ratkaisuun, josta kertoo kärsivänsä edelleen:

Suurin ongelma oli viimeinen sulku hiukan ennen uuttavuotta, jolloin hallitus tiedotti muutaman päivän varoitusajalla, että yökerhot suljetaan. Tällöin minulta lähti työt, ja koska en ollut vielä valmistunut ammattikoulusta, en myöskään saanut muita tukia kuin opintotuen sekä asumistuen. Näistä kertyi noin 400€. Vuokrani oli silloin 750€, joten en edes sitä saanut maksettua. Asunto lähti alta, ja elin veloissa joita maksan edelleen, sillä rahaa oli jostain pakko saada (pika vippi). (T16)

Myös seuraava vastaaja on nuori ja joutunut vaikeaan tilanteeseen opiskelijastatuksensa vuoksi:

Kuten moni muukin, olen extratyöntekijä. Koronan myötä alan työt katosivat kokonaan. Peruutetuista vuoroista ei saanut korvausta. Koska olen opiskelija, en ole oikeutettu mihinkään muuhun kuin asumistukeen. Opintotukikaudet on jo käytetty. Kaikki säästöt ovat menneet ja nyt kituutan ja elän alle köyhyysrajan. Tukiviidakko on niin sekava, ettei sen kanssa jaksa tapella. Rajoitusten aikana ihmiset kertoivat alamme ihmisten itsemurhasta, koska he eivät enää jaksaneet. (T29)

Hyvin nuoria vastaajia tämän tutkimuksen aineistossa oli vähän. Merkittävää kuitenkin on, että opiskelijastatus on vaikuttanut heidän sosiaaliturvaansa lähes poikkeuksetta. Ravintola-alalla kuitenkin työskentelee paljon nuoria ja opiskelijoita, jotka rahoittavat opintojaan osa-aikatyöllä ravintola-alalla. Kuten ehkä edellisillekin nuorille vastaajille, myös monelle vanhemmalle vastaajalle velkaantuminen tai jopa ulosottoviranomainen on tullut pandemian vuoksi valitettavan tutuksi. Kaikista tämän tutkimuksen aineiston 33 tarinasta ulosotto tai vaikea velkaantuminen mainitaan kymmenessä. Monessa tarinassa ravintoloita koskevien rajoitusten päättymisen, ja työelämään palaamisenkin jälkeen vaikutus näkyy kauaskantoisesti:

Vielä tänäkin päivänä koitan saada laskuni tasautettua että ei menisi ulosottoon. (T24)

En saa ees vakuutusta autoon, koska luottotiedot meni koronan takia. Että ei se vaikutus lopu duuniin, kyllä se vei koko elämältä pohjan vielä tosi pitkäksi aikaa tästä eteenpäinki. (T33)

Erityisesti aineistossa korostui yhteiskuntaa kohtaan *katkeruutta* silloin kun puhuttiin rahasta. Edellisessä luvussa todettiin, että työntekijät kokivat katkeruutta työnantajaa kohtaan silloin, kun käsiteltiin heidän kokemaansa kohtelua. Yhteiskuntaa kohtaan vihamielisintä puhe oli ansionmenetyksiin liittyen. Yhteenvetona todettakoon, että raha-asiat ovat aiheuttaneet työntekijöissä katkeruuden tunteita, ja taloudellisilla menetyksillä on koettu olleen merkittävä rooli pandemia-ajan kokonaisvaikutuksessa työntekijöiden elämiin. Seuraavassa kappaleessa käsitellään mielenterveyteen liittyviä seurauksia, joita koronapandemialla on ollut ravintolatyöntekijöiden elämässä.

6.2.2 Mielenterveys

Moni vastaaja aineistossa kertoi koronatilanteen ja rajoitustoimien pitkittymisen joltaneen eritasoisiin *mielenterveyden* ongelmiin. Päälimmäisenä vastauksissa näkyi epävarmuutta ja huolta omasta ja työnantajankin puolesta, sekä väsymistä, mutta joissain tarinoissa vaikutus koko elämään on ollut niin laaja, että jopa itsemurha-ajatuksista on aineistossa kerrottu. Seuraavan katkelman kirjoittaja kuvaili merkityksettömyyden tunteitaan jouduttuaan työttömäksi, joka johti myöhemmin hyvinkin synkkiin ajatukseen:

Kyl mä sinä aikana tavallaan tajusin, miten liikaa oon ollu kiinni mun duuneissa, mutta sit ku niitä ei yhtäkkii ollukkaan eikä rahaa tuukkaa mistää, ni tajusin olevani ihan todella syvällä. Oli tosi merkityksetön ja hyljeksitty olo. Siinä sit ehkä meni vähän liikaa viinaa, niinku monella muullakin, ja lopulta se meni niin pahaks, et halusin vaa tappaa itteni. Miehenki kanssa vaan tapeltii, ku se ei ymmärtäny yhtään mun tunteita tai miks en vaa nauti lomasta. Et kyllä se et multa vietiin työ, toimeentulo ja mielenterveys, on musta vähä kohtuutonta. (T33)

Vaikka vastaajan tarina ei sen tarkemmin kerro, kuinka kuvattua itsetuhoisuutta käsiteltiin myöhemmin, on tämä siitä huolimatta erittäin merkittävä ja hälyttävä esimerkki siitä, kuinka vakavia vaikutuksia rajoitustoimilla on ollut osalle alan työntekijöistä, ja millaisia kustannuksia vakavat mielenterveyden ongelmat voivat vielä aiheuttaa yhteiskunnalle tulevaisuudessa. Edellisen katkelman ollessa tutkijalta ehkä hieman tarkoituksellisestikin ääripään esimerkki, löytyy aineistosta erittäin paljon lievempiä mielenterveyden horjumiseen tai *jaksamiseen* viittaavia kokemuksia:

Unetkin alkoivat käydä vähiin miettien omistajien kanssa miten tästä jatketaan vai lopetetaan. Ratkaisut olivat kovia, oma terveys alkoi rakoilla ja voimat huveta, jokapäiväisen positiivisuuden etsintä oli raskasta. (T3)

Talous tiukilla sekä henkinen jaksaminen. (T19)

Aineistosta on myös havaittavissa selkeä yhteys taloudellisten vaikeuksien ja jaksamisen kesken. Ne ketkä ovat kärsineet merkittäviä ansionmenetyksiä, kuvaavat aineistossa usein myös eniten uupumiseen viittaavia tuntemuksia. Seuraavassa katkel-

massa esimies kuvaa tähän mennessä käsitellyjä tutkimustuloksia tiivistäen säästövaatimuksia, jouston vaatimuksia, työn prekaariuden korostumista sekä matalapalkkaisuutta suhteessa työn vaatimuksiin:

Vaikka rakkaus työtä ja alaa kohtaan on suuri, olen aloittanut vuonna 2004, niin nyt alkaa olla paukut lopussa. Kaksi vuotta kestänyt jatkuva stressi asiakkaiden puutteesta pandemian vuoksi on laajentunut nyt työntekijöiden puutteeseen. Työntekijöitä ei saa pienessä kaupungissa, noin 38t asukasta, ja asiakkaiden liikkuminen edelleen erittäin heikkoa. Joten esimerkiksi lauantain myynnit voivat olla kaikkea 700e-5000e välistä! Henkilökunnan tarpeeseen täysin mahdotonta varautua kannattavasti, ja kuka silloin venyy, no ravintolapäällikkö ja tässä iässä ja näillä kilometreillä valitettavasti tämä jatkuva stressi, epävarmuus, sekä vuorotyö ei enää ole tasapainossa työnmielekkyyden kanssa, valitettavasti negatiivinen painaa nykyään paljon enemmän. Palkka on huono verrattuna työnkuvaan, puhumattakaan jos siihen pitäisi lisätä panos kattamaan stressin määrä niin palkan pitäisi olla huomattavasti parempi. Toisin sanoen, ei vain enää jaksaa. (T22)

Edellisissä katkelmissa mielenterveydellisiä vaikutuksia kuvataan asioiden tulemisella uniin ja jaksamisen ongelmoina. Tämä on aineistossa hyvin usein esiintyvä teema. Stressi muutoksista ja rajoituksista mainitaan useimmiten syynä näille kokemuksille. Nämä voi ajatella lievemiksi tai luontaisiksi reaktioiksi haastaviin tilanteisiin. Seuraavassa katkelmassa kuvataan konkreettista muutosta, jonka pandemia-aika on aiheuttanut mielenterveyteen:

Itse ajauduin "kiertolaiseksi", sillä vuoden - 21 aikana sain palkkani viideltä eri työnantajalta. Vaivuin vakavaan [mielenterveyden ongemaan], menetin intoni urheilla ja harrastaa. Parisuhdekin oli ja on ollut koetuksella tässä viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana. Minusta joka normaalisti omaa melko lappalaisen ajatusmaailman, "jos ei tänään, niin ehkä huomenna" meininki on muuttunut, kireäksi, kiukkuseksi ihmiseksi, mistä en enää tunnista omaa itseäni. Kiukuttelen lapsilleni, ja jopa perheemme lemmikit saavat välillä tuta puuskani. Tajusin vasta tovi sitten hakeutua hoitoon asian tiimoilta ja parhailaan saan mielenterveydellistä apua tilanteeseeni. (T25)

Edellisen tarinan kirjoittaja on kuitenkin herännyt huomaamaan ongelmansa, ja osannut hakeutua aktiivisesti avun piiriin. Aineistossa monen vastaajan kohdalla apua ei kuitenkaan ole osattu lähteä etsimään ja aika tuntuukin pysähtyneen, kuten seuraavassa katkelmassa todetaan:

Tuntuu, etten ole elänyt korona-aikana. Olen vain ollut jossain kuplassa, josta on vaikea päästä pois, kun säästöt ovat menneet. En tiedä, miten rämmin eteenpäin sitten, kun säästöt on viimeistä kolikkoa myöten tuhottu. Ehkä myyn kaiken omaisuuteni. Jos lopettaisin opiskelun kesken, olisin ehkä oikeutettu johonkin tukeen. Opinnot eivät etene, koska [mielenterveyden ongelma]. Koulu on tainnut unohtaa, että olen edes olemassa. (T29)

Katkelman kirjoittaja ymmärtää sairautensa vaikutuksen, mutta ei ole onnistunut hakeemaan apua, ja näin elämä tuntuu polkevan paikallaan. Kirjoittajan on vaikea löytää tilanteesta tietä kohti parempaa. Pysähtyneisyys tai taantumisen yleensä kuvaavatkin aineistossa mielenterveyden ongelmista eniten kärsivien tarinoita. Mielenterveyden ongelmat, joita aineistossa esiintyy, ovat useimmiten stressiin ja väsymiseen liittyviä, mutta vakavampiakin mielenterveyden ongelmien kuvauksia esiintyy tarinoissa.

Usein tarinoissa vakavimmat seuraukset ovat myös liitoksissa taloudellisen tilanteen vaikeuksiin pandemian aikana. Yhteenvetona voidaan todeta, että aineiston valossa yhteiskunnan rajoitustoimet ovat osin taloudellisten vaikeuksien kautta heijastuneet vahvasti ravintolatyöntekijöiden henkiseen hyvinvointiin. Tästä voidaan päätellä koronapandemian lisänneen merkittävästi työn emotionaalista kuormitusta. Seuraavassa kappaleessa käsitellään päivittäisiä, positiivisia vaikutuksia, ja sellaisia tarinoita, jossa korona on antanut elämälle sysäyksen eteenpäin.

6.2.3 Uusi suunta

Tämän tutkimuksen aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että pandemia ei ole ollut kaikille lopulta negatiivinen asia, vaikka positiivisia vaikutuksia kuvataankin merkittävästi harvemmin. Aineiston tarinoiden joukossa on muutamia sellaisia sanakaritarinoita, jotka alun epävarmuuksien kautta päättyvät voittoon, ja pandemia-ajan lopputulema on se, että tarinan kirjoittaja on ikään kuin päässyt elämässään eteenpäin tai löytänyt kenties elämälleen aivan uuden suunnan ja tarkoituksen. Eräälle vastaajalle pandemia jopa mahdollisti poistumisen työelämästä:

Nyt pääsen jo eläkkeelle, eli minulle korona on itseasiassa mahdollistanut irtautumisen työelämästä hieman etuajassa ja käyttämättä yhteiskunnan resursseja. Sääliksi käyvät nuoremmat, jotka joutuivat taloudelliseen kurimukseen rajoitusten aiheuttamien lomautusten ja irtisanomisten vuoksi. (T6)

Vaikka kirjoittaja onkin onnellinen omasta asemastaan, ovat hänen sympatiansa vahvasti nuorempien työntekijöiden puolella. Tutkimuksen mukaan myös nuoremmassa polvessa on kuitenkin niitä, jotka ovat onnistuneet löytämään ajasta paljon hyvää. Esimerkiksi seuraavan katkelman kirjoittaja kuvasi, lisääntyneen *vapaa-ajan* positiiviseksi:

Parasta lomautuksissa oli se että sain olla lapsen kanssa kotona pitkiä aikoja. Töihin ja normaaliin rytmiin paluu oli vaikeaa. Vaikka elämä oli lomautusten aikana rajattua ja rajoitettua, oli silti vaikeaa luopua vapaudesta kun työt rullasi taas täysillä. Miehen kanssa oli ensimmäistä kertaa ikinä pitkä kesäloma yhdessä ja toisenakin korona-kesänä 2 viikkoa yhteistä lomaa. Lapsen ja isän suhde parani ja syveni kun työtä oli kerta kaikkiaan vähemmän meillä molemmilla. -- Korona-aika opetti myös tulemaan toimeen vähemmällä, mikä on parempi myös ympäristön kannalta. (T11)

Kirjoittaja tulojen putoamisesta huolimatta koki, että yhteinen vapaa-aika oli taloudellisia menetyksiä arvokkaampaa. Seuraava kirjoittaja puolestaan on onnistunut ottamaan voiton irti alaa nykyään vaivaavasta työvoimapulasta:

Koronan aikana ilmeisesti moni ravintola-alalainen vaihtoi koronan aikana alaa ja nyt alalla on työvoimapula. Alan työvoimapulan johdosta sain neuvoteltua itselleni huomattavasti aiempaa paremmat uudet sopimukset. Lopulta siis kaikki meni varsin hyvin. Työt eivät loppuneet, vaan nojasin pandemian aikana taloudelliseen puskuriini -- kunnes lopuksi sain tutkintoni päätökseen ja neuvoteltua ravintola-alan sopimuksetkin entistä paremmiksi. Heittäisin lonkalta, että pandemiaa edeltävään aikaan (100%) verrattuna taloustilanteeni pandemia-aikana heikkeni tasolle 80% ja nousi vuonna 2022 tasolle 200%. (T15)

Monelle vastaajalle korona on antanut sysäyksen ja aikaa myös kehittää itseään ja keskittyä esimerkiksi opiskeluun, omalla tai täysin uudella alalla:

Itse valmistuin restonomiksi joulukuussa 2020, korona ajan yllättävä aika mahdollisti opintojen suorittamisen loppuun. (T21)

Opinnot toi elämään uutta tavoitteellisuutta. Syksyllä 2021 aloitin siis opinnot keskellä koronaa. Opinnot oli paljon etänä, joten yhdistäminen työhön sujui ihan hyvin, ja aikuiskoulutustuki paikkasi pieniä työtunteja aika hyvin. Entistä enemmän orientaatio kääntyi pois työstä ja kohti tulevaisuutta ja uusia haasteita. (T28)

Siinä missä mielenterveyden ongelmista kertoneet tarinat henkivät tiettyä taantumista, positiivisia vaikutuksia painottavat tarinat aineistossa etenivät pandemian myötä. Tarinat kertovat näiden vastaajien *resilienssistä*. Kuitenkin useammin etenemisestä kertovat tarinat olivat sellaisia, että eteneminen oli nähtävissä pois ravintola-alalta. Useimmissa tarinoissa ulos pääsy ravintola-alalta oli etenemisen ydin. Vain parissa tarinassa eteneminen tapahtui edelleen alalla. Tämän päätelmän valossa voidaankin väittää ravintolarajoitusten aiheuttaneen työvoiman ja osaamisen pakenemista alalta ja siten selittävän nykyistä työvoimapulaa. Tutkimukseen osallistui suhteellisen paljon esihenkilöitä, joilla osaamista voi olettaa olevan paljon, ja heistä myös suuri osa oli juuri alalta ulospäin liikkeessä olevia vastaajia.

Poikkeus, joka vahvistaa edellä esitetyn säännön toki löytyy. Seuraavassa lainauksessa ravintolan esimies kuvaa erittäin hiljaisia aikoja ravintolassa, jolloin merkityksellisille kontakteille jäi paljon enemmän aikaa ja jolloin koettu ilo työstä kasvoi, mikä edelleen sai henkilön jäämään alalle:

Ravintolassa kävi rajoitusten sallimissa määrin vain 50 %, joka tarkoitti huomattavasti enemmän aikaa jokaiselle asiakkaalle, joka oli päättänyt tulla kuluttamaan palveluitamme. Työnteko muuttui enemmän palveluntarjoamiseksi. Kiire loisti jälleen poissaolollaan ja työn sisältö oli aivan uudenlaista. Asiakkaista huomasin selvästi ahdistuneisuuden, mutta usein avautumisen jälkeen he olivat aidosti kiinnostuneita myös meidän jaksamisesta. (T17)

Pandemialla voidaan siis sanoa olleen myös positiivisia vaikutuksia työntekijöiden elämään. Useimmiten työntekijöille koituneet positiiviset muutokset voidaan kuitenkin nähdä ravintola-alan näkökulmasta laajemmin negatiivisesti osaamisen katoamisen kautta. Nykyinen alan työvoimapula henkii selvästi tätä kehitystä, joka tämän tutkimuksen aineistossa on selvästi nähtävissä. Seuraavassa kappaleessa paneudutaan tarkemmin viimeiseen tutkimuskysymykseen, eli siihen, kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet yhteiskunnan suoran roolin ja rajoitustoimet pandemian aikana.

6.3 Yhteiskunnan rajoitustoimet työntekijöiden näkökulmasta

Yhteiskunnan rajoitustoimet ovat vaikuttaneet monin tavoin sekä työhön että siten työntekijöiden yksityiselämään. Tässä luvussa käsitelläänkin kolmatta tutkimuskysymystä; kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet yhteiskunnan rajoittamistoimet. Vastauksissa korostui usein, että vaikka osa rajoituksista oli tarpeellisia, kohdistuivat ne kokemusten mukaan kohtuuttomasti ravintola-alaan ja alan työntekijöihin. Erityisesti rajoitusten muuttumista nopealla tahdilla kritisoitiin kertomuksissa ja rajoituksia yleensä pidettiin epärealistina tai *epätasa-arvoisina*.

Aineiston perusteella voidaan todeta ravintolatyöntekijöiden kokeneen rajoittamistoimet usein alaa leimaavina ja yhteiskunnan *tukitoimet* riittämättömänä. Kuten Sequieros ja Hokkanen (2020) totesivat, tehokkaalla politiikkatoimella on aina vaihtoehtokustannuksensa ja seurauksensa myös *moraalisesti*. Myös Eskelinen (2020) painotti pandemian muuttaneen käsityksiämme arkipäiväisten asioiden moraalisuudesta. Hochschild (1983) puhui teoriassaan kulttuurisesta sovinnaisuudesta. Skeggsin (2004, 63–66) mukaan moraalit vaikuttaa arvon kiinnittämisen järjestelmiin, jotka asemoivat ryhmiä yhteiskunnallisesti ja tilallisesti. Tämä luku on käsittelyn eriyttämiseksi jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osiossa käsitellään ravintolatyöntekijöiden yleisiä käsityksiä politiikkatoimista ja toisessa käsitellään tarkemmin sitä, kuinka toimet on koettu henkilökohtaisella tasolla.

6.3.1 Politiikkatoimet ravintolatyöntekijöiden perspektiivistä

Kuten PAM (2022) omassa ulostulossaan totesi, *todellinen lasku* rajoitustoimista on jäänyt työntekijöiden maksettavaksi, sillä heille ei ole ohjattu tukea siitä huolimatta, että heidän elinkeinonsa on toistuvasti ollut rajoitusten kohteena. Rajoitustoimien aiheuttamat ansionmenetykset työntekijöille ovat PAM:n mukaan kohtuuttomia. Kriisitilanteissa työskentely nähdäänkin nyt taloudellisena riskinä ja pandemian aiheuttamat vaikeudet pienituloisilla työntekijöillä tulevat jatkamaan vuosia varsinaisen kriisin jälkeenkin. (PAM 2022.) Tämän tutkimuksen aineistossa esiintyi useita PAM:n kantaa tukevaa tarinaa. Yhteiskuntaa kohtaan *katkeruutta* aineistossa tunnettiin erityisesti silloin, kun puhuttiin oikeudesta tehdä työtä ja toimeentulon ongelmista. Valtioneuvoston selvityksen (2021) mukaan pandemia-ajan päätöksenteko epäonnistui perusoikeudellisen, taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen näkökulman huomioinnissa osana kokonaisvaltaisia politiikkatoimia. Selvitys nimeää ongelmaksi myös päätöksenteon liian lyhyellä aikajänteellä, jolloin vaihtoehtokustannusten arviointi ei ollut riittävää. (Valtioneuvoston selvitys 2021.) Myös seuraavissa lainauksissa korostuu se, että vaikka joitain rajoituksia pidettiin tarpeellisina, tilanteen pitkittyminen koettiin vaikeaksi:

En itse olisi halunnut olla päättäjän paikalla ja ihan tarvittaviakin päätöksiä tehtiin. Päätöksissä ei kuitenkaan enää loppuaikana ollut oikein logiikkaa (alueellisia eroja olisi voitu lähemmin tarkastella ja esim jos huoltoasemien ravintolat olivat auki, niin rauhalliset ja väljät ruokaravintolat olivat kuitenkin kiinni). (T8)

Kyllä mun mielestä on todella perseestä että yhteiskunta laitto kiinni kaikki ravintolat ja tukia tarjottiin niille ketkä niitä osaa hakee eli ei suurimmalle osalle ravintoloista mutta työntekijöille ei tarjottu mitään. -- Tottakai mä ymmärrän että pitää suojella riskiryhmiä mutta kyllä se meni yli kun tää vaan jatkuu ja jatkuu. (T5)

Edellisissä lainauksissa myös alueellisen ja alan sisäisen vaihtelun huomiointi politiikassa koettiin ongelmalliseksi, myös tuen puute ja tilanteen pitkittyminen on koettu epäonnistuneena politiikkana. Tämän tutkimuksen aineistossa nämä ovat tavallisia havaintoja. Kuten Valtioneuvoston selvityksessään (2021) totesi, alueet eivät olleet samassa epidemiologisessa tilanteessa, ja siksi päätökset eivät olleet aina oikeasuhtaisia. Ravintoloiden sulkemisen suhteen selvityksessä korostettiin myös, että esimerkiksi lounasravintolat ja yökerhot eivät ole samanlaisia, eikä niiden rajoittamista olisi pitänyt käsitellä samalla tavoin (Valtioneuvoston selvitys 2021). Varanka ym. (2022) puolestaan korostivat politiikan tutkimuksessaan sitä, että päätöksiä tehtiin liian lyhytkatseisesti, sillä pandemian ei osattu ajatella pitkittyvän. Tämän tutkimuksen analyysissä esiintyy pelkoja myös tulevaisuutta, ja uusia rajoittamistoimia kohtaan:

Pahimpana epäilen tämän kaiken jatkuvan ja jatkuvan, koska rajoituksia voidaan aina vain asettaa uudelleen. Pahin skenaario on, että saamme pian valtion asettaman uudenlaisen vuosikellon, jossa säännöllisesti rajoitetaan toimintaa, vaikka kansa sitä vastustaakin. Helposti asiasta saadaan totuttu tapa, koska asia ei enää ole uusi. (T17)

Yhteiskunnan toimet tuntui todella käsittämättömän raaoilta. -- Yhteiskunta sai aikaan vihan koko alaa kohtaan ja asetti minut ja yrittäjät köydenvedossa eri puolille. -- Monella kohtalotoverillani on pieniä lapsia tai isot asuntovelat, jotka pakottavat jatkamaan. Ja kauhulla heidän puolestaan seuraan uutisia syksyllä odotettavista uusista koronavarianteista ja apinarokoista. Monen kohdalla kamelin selkä on jo katkennut, mutta kuinka monta selkää vielä syksyllä katkeaa, jos sama ralli jatkuu saman flunssan varjolla? (T28)

Varsinaista *puoluepolitiikkaa* tai poliittista arvostelua aineistossa esiintyi lopulta hyvin vähän. Kuten Junnilainen ja Haikkola (2022, 219) ovat todenneet, ravintolatyöntekijöillä on paljon ajatuksia yhteiskunnasta ja politiikasta, mutta niitä ei osata kanavoida puoluepolitiikan kautta, koska uskoa vaikuttamiseen ei ole. Kritiikkiä aineistossa esitettiin kuitenkin vasemmistohallitukselle, jonka koettiin hylänneen työntekijät vastoin aatteitaan:

Lasket että teet vaikkapa 90 tuntia työvuorolistassa, yhtäkkiä niistä poistuu parikymmentä koska rajoitukset. Vasemmistohallitukselta mielenkiintoinen veto, saatikka SDP:ltä, että työntekijän näkökulma jätetään täysin huomioitta. Tunnit laskevat, siten tulot laskevat, perheelliset ja yksinhuoltajat jätetään oman onnensa nojaan ilman ennakoitavia tuloja. Toki kaikki muutkin, mutta olisi luullut että nykyhallituskokoonpanolla juuri nuo mainitut olisivat saaneet edes jonkinlaista myötätuntoa. Ei siis ihme että koska ennakoitavuus jo ennestäänkin matalapalkkaisella alalla poistui, ihmiset vaihtoivat muille aloille. Nyt siitä kärsitään. (T13)

Politiikan arvostelun vähyys aineistossa on kuitenkin jopa yllättävää. Myöskään *median* rooli ei aineistossa yllättäen korostunut. Vaikka uutisointi on ollut tiivistä pandemian ympärillä ja keskustelu sosiaalisissa medioissa värikästä, ei ravintolatyöntekijöiden merkittävimpiin kokemuksiin tämän tutkimuksen aineistossa pandemia-ajasta seuraavia poikkeuksia lukuun ottamatta uutisoinnilla ole ollut sijaa:

Kukaan ei kuitenkaan ota siitä vastuuta, eikä 2021 sulusta ja rajoituksista varsinkaan. -- Poliittikka epäonnistui täysin lyhytkatseisuudessaan ja panikoinnissa, mutta siirsi vetovastuun hyvin nopeasti moneen otteeseen ihan muualle. Paljon kollegoista joutui velkakierteeseen. Ja miksi? Koska Suomen Valtio ja Hallitus olivat täysin halvaantuneita. Meidän julkinen Media on täyttä myrkkyä. Vain ja ainoastaan klikkaukset lasketaan, ei sisältö. Ei rakentavaa, vaan täysin negatiivista uutisointia - paniikin lietsomista, mutta vain klikkauksien toivossa... Siinä nähtiin meidän Lehdistön todelliset kasvot selvästi. Se on vain ja ainoastaan valtapuolueellisesti Hallitukselle suotuisasti kenossa - Ei todellinen tiedonlähde, ei puolueeton, ilman mitään kritiikkiä. (T27)

Masentavaa oli lukea keskustelua, keskustelupalstalla haukuttiin alamme työntekijät turhiksi ja että pitäisi tehdä oikeita töitä. (T29)

On siis huomion arvoista todeta, että vaikka tämän tutkimuksen aineistossa toistuu lähes poikkeuksetta läpi aineiston leikkaavaa kritiikki rajoitustoimia kohtaan, se ei yleensä henkilöidy tai kohdistu yksittäisiin poliitikkoihin tai puolueisiin. Rajoitustoimet on aineistossa yleisesti koettu tehdyksi liian hätäisesti tai arvioimatta tilannetta pidemmällä aikajänteellä. Tämä on yhtenäisesti linjassa muun muassa Valtioneuvoston selvityksen (2021), Varangan ym. (2022) sekä Haarion ym. (2021) poliittisten arviointien kanssa. Rajoituksia onkin aineistossa pidetty osaltaan tarpeellisina ja vastuullisuus korostuu aineiston kertomuksissa. Kuitenkin pandemian loppuvaiheessa liikkumiseen liittyvät tanssi- ja laulukiellet on lähes poikkeuksetta koettu irrationaalisina ja harkitsemattomina, sillä niiden epidemiologista vaikutusta ei ole kokemusten perusteella perusteltu, mutta ne ovat vaikeuttaneet ravintoloiden toimintaedellytyksiä merkittävästi. Tähän liittyy tiiviisti myös pandemian pitkittymiseen liittyvää turhautumista tarinoissa.

Puoluepolitiikan lisäksi myöskään ratkaisuja tai konkreettisia toimintaehdotuksia ei tämän tutkimuksen aineistossa juuri esiinny. Aineistossa vain yhdessä tarinassa oli konkreettinen ehdotus ja ajatus siitä, kuinka yhteiskunnan tulisi toimia tulevaisuudessa alan saattamiseksi takaisin jaloilleen. Seuraava katkelma sisältää myös kritiikkiä yhteiskunnan toimia kohtaan, mutta se sisältää myös käytännön toimia, joita vastajan mukaan tulisi tehdä kriisin jälkeen:

Ala on ajettu pahimmalla mahdollisella tavalla ojaan, osin pandemian mutta myös päättäjien osalta. Ihmiset oppivat juomaan kotonaan koska onhan se huomattavasti halvempaa juoda kotona kuin ravintolassa, ravintolaan tullaan vain myöhemmin ja myöhemmin. Kaikki kulut nousevat ja hinnan korotuspaine on suuri mutta pienellä paikkakunnalla ei voi nostaa hintoja menettämättä asiakkaita ketjuille joilla parempi mahdollisuus pitää hintoja alempana. Ravintoloiden alkoholiverotusta pitäisi saada ehdottomasti alemmaksi ja vähittäiskauppojen nostaa, jotta kuluttajat toisivat rahat ravintolaan ja näin ollen olisi tar-

jota parempia tunteja työntekijöille kun asiakkaita kävisi kotibaarejen sijaan enemmän ravintoloissa. Valitettavasti ainakin itse etsin jatkuvasti muita töitä, vaikka ala rakas onkin, ei se vain ole terveyden menettämisen väärä. (T22)

Edellinen katkelma nostaa jälleen esiin myös alueellisen eriarvoisuuden näkemyksen, jonka nostivat esiin muun muassa Varanka ym. (2022) yhtenä pandemian eriarvoistavana kehityskulkuna.

Yhteenvetona ravintolatyöntekijöiden kokemuksista yhteiskunnan rajoitustoimista voidaan tämän tutkimuksen aineiston pohjalta todeta, että rajoittamistoimet on koettu epäoikeudenmukaisina erityisesti alueellisesti ja silloin kun ne eivät ole ottaneet huomioon alan sisäisiä eroja. Rajoitusten on koettu olleen usein myös huonosti perusteltuja ja liian nopeasti vaihtuvia. Erityisesti pandemian loppuvaiheessa, jopa muutaman päivän varoitusajalla alkaneet rajoitustoimet ovat aineistossa keränneet kovaa kritiikkiä. Kritiikki ei kuitenkaan yleensä liity tai henkilöidy aineistossa päättäjiin. Seuraavassa luvussa käsitellään tarkemmin sitä, kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet rajoittamistoimet henkilökohtaisella tasolla.

6.3.2 Ravintolatyöntekijät pandemia-ajan tarkkailuluokkana

Junnilainen ja Haikkola (2022, 209, 212) kertovat ravintolatyöntekijöiden tutkimuksensa mukaan kokevan vahvaa yhteisöllisyyttä, sekä ylpeyttä ammattitaidostaan. Skeggs puolestaan on esittänyt, että kun ilman valtaa olevat ihmiset asemoidaan moraalittomuuden symbolisen arvioinnin kautta moraalittomiksi, voivat valtaapitävät omia moraalisuuden itselleen. Tämä on retorista taktiikkaa, jolla on suuri vaikutus ja jota alitajuisesti toistetaan ja institutionalisoidaan. Poliittinen retoriikka on Skeggsin mukaan keskeinen symbolisen arvon kiinnittämisen, institutionalisoinnin ja oikeuttamisen tapa. (Skeggs 2004, 180.) Erolan mukaan yhteiskuntaluokat ovat havaittavissa ammattien muodostamien sosiaalisten ryhmien kautta. Ammatille perustuva luokka-asema on subjektiivisen luokan kokemuksen suurin selittävä tekijä. Suomessa yhteiskunnallinen taloudellinen eriarvoisuus ei nykyään perustu välttämättä huono-osaisuuteen vaan entistä enemmän myös ylemmän luokan hyväosaisuuteen muihin verrattuna. (Erola 2010a.)

Tämä tutkimus ei yritä väittää, että ravintolatyöntekijöistä olisi muodostunut Standingin (2014) määritelmän mukaista proletariaattiin verrattavissa olevaa järjestäytyntä ja poliittisesti latautunutta prekariaattia. Pikemminkin tutkimuksen aineistossa esiintyy eriarvoisen kohtelun, kunnioituksen puutteen ja voimattomuuden kokemuksia, jotka ovat saaneet monissa ravintolatyöntekijöissä aikaan tunteen siitä, että heitä kohdellaan kuin moraalittomia hylkiöitä, jotka eivät osaa käyttäytyä vastuullisesti ilman massiivisia rajoitustoimia yhteiskunnan taholta. Yhteiskunnan toimet on

siis koettu Skeggsin (2004) näkemystä mukaillen moraalittomaksi kirjaamisen prosessiksi. Vastaajat kuvaavatkin aineistossa hyvin usein ravintolatyöntekijöitä ryhmänä tai luokkana, jota kukaan ei yhteiskunnan tasolla arvosta.

Therborn (2010, 71) sanoo etäännyntymisen olevan yhteiskunnallinen prosessi, joka tuottaa voittajia ja häviäjiä, sillä menestys ei aina ole yksin yksilön saavutus. Sennet (2004, 205) määrittelee kunnioituksen sellaiseksi toiminnaksi ja ilmaisuksi joka rituaalisen vaihdannan kautta rakentaa keskinäistä arvostusta. Pandemian aikana ravintola-alan työntekijöihin tai heidän tilanteeseensa ei tämän tutkimuksen aineiston mukaan ole yhteiskunnan tasolta osoitettu sympatiaa. Tästä voidaan Sennetiin pohjaten vetää johtopäätös; alaa ei ravintolatyöntekijöiden mielestä kunnioiteta merkityksellisenä tai tärkeänä osana yhteiskuntaa. Yhteiskunnan on jopa koettu kääntäneen ravintolatyöntekijöille selkensä. Tämän tutkimuksen aineistossa yllättävintä ja sen kautta ehkä merkittävätkin oli, kuinka usein tarinoissa toistuu työntekijöiden kokemus rajoitustoi-
mien leimasta; moraalittomuudesta, vastuuttomuudesta ja arvottomuudesta. Seuraavissa työntekijöiden lainauksissa tämä ajatus tulee esiin erittäin selvästi heidän itsensä sanoin:

Ravintola-ala on ollut aina ahtaalla ja pandemia osoitti sen, miten kannattamaton ala se on kaikille. Pandemia näytti myös, miten vähän ravintola-alaa arvostetaan ja että sen työntekijät ovat arvottomia myös valtiolle. (T1)

Valtiomme edesauttamana tiedän kuitenkin nyt viimeistään kuuluvani siihen pieneen osaan, jonka ansainnan menetyksiin, henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ei niin suuresti tunneta sielujen sympatiaa. Ei ole kovinkaan vaikea rivien välistä tulkita, että missä sijaitsemme tämän maan arvoasteikoilla ammattikuntana. (T17)

Edellisissä lainauksissa arvostuksen ja tuen puuttuminen kulminoituvat työntekijöiden kokemukseksi yleisemmin arvottomuudesta. Kuten esimerkiksi Skeggs (2004, 10, 57, 63) on todennut, myös yksilön minuus on sidoksissa luokkaan, josta yksilö ei myöskään pysty yksiselitteisesti irrottautumaan. Seuraavissa lainauksissa arvottomuuden kokemukseen yhdistyy moraalinen ulottuvuus, koettu stigma, joka on työntekijöiden kokemusten mukaan leimannut koko alaa:

Kyllä ravintolatyöntekijät on ihan pohjimmainen paska, kansanterveydellinen riski ja arvon porukka joista ei nyt niin tarvii kantaa huolta. Ne voi laittaa työttömäksi eikä siitä tarvitse sen ihmeemmin huudella. Enkä mä osaa sanoa olisko tätä aikaa voinut jotenkin paremmin hoitaa mutta tuntuu se todella törkeelle että just meidät leimattiin jotenkin niin vastuuttomiksi että kansa pelastu kun ravintolat laitettiin kiinni. (T5)

Toki ansiosidonnaisella olisi pärjännyt paremmin, mutta mielestäni oli väärin, että meille työntekijöille ei korvattu millään tavalla menetettyjä tunteja/töitä. Myös se, että ravintoloista ja sen työntekijöistä tehtiin sylkykuppeja ja syyllisiä tilanteeseen, aiheutti myös aika paljon harmia. (T31)

Edellisissä katkelmissa korostuu jopa tämän tutkielman otsikkoon saakka päätynyt henkilökohtainen kokemus siitä, että ravintolat ja työntekijät on yhteiskunnan rajoitustoimien ja politiikan vuoksi koettu syyllisiksi pandemiaan. Seuraava lainaus puolestaan kiteyttää kaikkien edellisten esimerkkien seurauksen; yhteiskunnan taholta koettu arvostuksen puute on johtanut lopulta poistumiseen alalta.

-- lopulta irtisanouduin kokonaan toukokuussa 2022. Haistatin paskat koko yhteiskunnalle ja yrittäjille. Nyt keskityn opiskelemaan ja luen huvittuneena uutisia alan ahdingosta ja työvoimapulasta. Kumma homma. Kiitos yhteiskunta. Ravintolatyöntekijät on aina olleet omanlaistaan porukkaa, ja kyllä täytyy todeta, että viimeistään nyt on käynyt selväksi miten vähän meitä arvostetaan. Kyllä yrityksille on tarjottu tukia, olivat ne miten riittämättömiä tahansa, mutta työntekijöiden ansionmenetyksiä ei ole korvattu mitenkään. Jos heitän tähän arvion, niin näinä vuosina minulta on jäänyt saamatta noin 20000e tuloja erinäisten rajoitusten takia. Työnantajani yritys on kuitenkin saanut tukea huomattavasti tuota enemmän, ja minä olen saanut kiitokseksi vittuilun heiltä ja selän kääntämisen yhteiskunnalta. (T28)

Edellä esitetty kokemusten kimara osoittaa, että tämän tutkimuksen aineistossa erittäin moni on henkilökohtaisesti kokenut yhteiskunnan rajoittamistoimet leimaavina koko alaa ja alan työntekijöitä kohtaan. Useissa edellisistä lainauksista ravintolatyöntekijöitä kuvataan joukkona, ryhmänä tai *meinä*, joita yhteiskunnan tasolla ei koeta arvostettavan. Skeggsin (2004) ajatusten mukaisesti osa ravintolatyöntekijöistä kokee, että heidät on leimattu *moraalittomiksi*, ja näin esimerkiksi Erolaa (2010b) mukailten tutkimus esittää, että ravintolatyöntekijöistä on muodostunut heidän kokemuksissaan ammattiryhmälle perustuva luokka.

Heitä kutsutaan tässä tutkimuksessa metaforallisesti pandemia-ajan tarkkailuluokaksi, sillä kuten tarkkailuluokan oppilaat, ovat ravintolatyöntekijät olleet erityisen tarkkailun alla, ja kokemuksiensa mukaan heihin on liitetty vastuuttomuuden stigma, joka edelleen on koettu jopa syyllistävänä koko yhteiskuntaa ravistelleeseen pandemiaan. Samaan aikaan on mielenkiintoista todeta, että tästä huolimatta (tai tämän takia) pandemia-ajan käytänteisiin liittyen aineiston tarinoissa usein korostettiin nimenomaan pyrkimystä vastuullisuuteen ja terveysturvallisuuteen. Kenties yhteiskunnan tasolta koettu stigma on saanut tutkimuksen vastaajat itseään ja työtään puolustavalle kannalle.

Koponen (2018) on tutkinut yhteiskuntäkäsitysten yhteyttä yksilön hyvinvointiin ja elämään tyytyväisyyteen. Hän toteaa yleisesti, että mitä positiivisempi käsitys yksilöllä on ympäröivästä yhteiskunnasta, sitä tyytyväisempi hän on elämäänsä. Köyhyyden riskin hän mainitsee merkittävästi tyytyväisyyttä heikentäväksi tekijäksi. Myös koettu eriarvoisuus laskee hänen mukaansa elämään tyytyväisyyttä. (Koponen 2018.) Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, että näiltä osin eriarvoisuuden kokemus on voinut suoraan vaikuttaa yksilöiden tyytyväisyyteen, ja aiheuttaa vastaajissa katkeruutta, jota aineistossa esiintyy läpileikkaavasti. Aineistossa esiintyy myös vahvaa uskoa siihen, että poliittinen päätöksenteko pandemian aikana

on Sequierosta ja Hokkasta (2020) myötäillen ollut arvolutautunutta ja perustunut ennakkoluuloihin alasta:

Poliitikkojen puheet olivat raskaita kuulla, kun heillä ennakkoluulot vaikuttivat niin paljon päätöksentekoon. (T29)

Tutkimuksen aineiston tarinoiden joukossa on myös yrittäjätyöntekijän näkemys yhteiskunnan toimista. Yritystaivalta pandemian aikana kuvataan pitkälti samoin arvottomuuden tuntein, kuin työntekijätkin kuvaavat kokemuksiaan. Tarinassa näkyy myös selvästi jaettu epäily päätöksenteon taustalla vaikuttavista arvoista:

Yritys perustettu korona aikaan (2020) ja ainut mitä osasi arvailla haasteiksi ennen avaimista oli koronan vaikutus myyntiin. Toisin kävi - suurimmaksi huoleksi ja stressiksi ilmeni valtion jojoliike sulkujen ja aukiolorajoitusten suhteen, ei niinkään myynnin saaminen silloin kun sitä sai harjoittaa. -- Tuli olo, että olimme korona aikaan haitta valtiolle ja alkoholia tarjoilevat ruokaravintolat (saati yökerhot) olivat synninpesiä. Olemme kuitenkin yrittäjiä ja yrityksiä jotka tuottavat iloa sekä palveluja asiakkaille, mikä pitää yhteiskunnan eloa viriilinä. Työllistämme monia ja kaiken kaikkiaan kannamme veroäyryjä valtion kassaan tällä kaikella työllämme. Rajoitukset olivat osa ihan tarvittavia ja valtio kyllä korvasi asiaa tukirahalla. Rahalla kuitenkin ei saa ostettua takaisin arvostusta. Arvostus valtiovaltaa kohtaan heikkeni ja usko omaa alaammekin latistui. Olemmeko me kuitenkin vain pelkkä paha yhteiskunnalle? Juontaako valtion päätökset ajalle, kun kieltolaki vielä oli voimissaan? Olisiko parempi ettemme harjoittaisi toimintaamme, vaikka se kuuluisikin maamme "perusoikeuksiin" - harjoittaa laillista liiketoimintaa? En haluaisi ajatella näin. Haluaisin uskoa vielä alaamme. Haluaisin uskoa, että me olemme asiakkaita varten; heitä ilahduttamassa ruoalla ja palvelulla. Antamalla elämyksiä, kokemuksia ja kohtaamisia. Kuitenkin väsymys minkä korona kaikille, mutta eritoten mm ravintola-alalle jätti kestää pitkään ja toipuminen ei vielä ole kunnolla edes alkanutkaan. Valtio vei uskon ravintola-alaa kohtaan, mutta alamme ihmiset tulemme nostamaan alan takaisin ylös. Silloin valtio ei mahda kunnianosoitusta saada. Lopuksi päällimmäinen ajatus mikä käteen jäi valtion viimeisimmistä tiedotustilaisuudesta: "mikäli tautitilanne syksyllä (22) pahenee - meidän ravintolarajoituksia uudelleen". Jos valtio tulee vielä sen tekemään, niin itse olen siinä kohtaa valmis lyömään hintalapun kannattavalle yritykselleni ja siirtymään takavasaralle. En rahan takia, vaan oman henkisen jaksamisen ja arvottomuuden vuoksi. (T8)

Edellinen lainaus siis kertoo edellä käsiteltyjen kokemusten koskettavan siis myös alan yrittäjiä samaan tapaan kuin työntekijöitäkin. Edellisessä katkelmassa kuvataan myös edelleen ilmassa leijailevaa pelkoa tulevasta syksystä, ja mahdollisista uusista rajoitustoimista. Edellinen kirjoittaja ei myöskään ole aineistossa ainoa, joka on edelleen jaksamisensa ääri rajoilla ja uhkaa viheltää pelin poikki, mikäli rajoittamistoimet jatkuvat. Seuraavat lainaukset kuvaavat kirjoittajien halua kostaa yhteiskunnalle koettua huonoa kohtelua:

Olen ihan kostoksi päättänyt hakeutua vähintäänkin osa-aikaiselle eläkkeelle, koska kroppaan sattuu ja mieli on yhä musta tästä kohtelusta. (T7)

Enkä mä jaksaa venyä yhtä enää ainakaa flunssan takia. Varmaan rupeen vaa sossupummiuks lopuks ikääni, jos vielä viedään lupa elättää itteensä. Tiiän et tätä alaa ei siellä arkkadiankukkulalla kukaa arvosta, mut ku en osaa muutakaa, ni en tiiä mitä muuta tekisin. (T33)

Kuten Isola ym. (2021) tutkimuksessaan totesivat; pitkittyvä köyhyys kuluttaa resursseja, joita yksilö tarvitsee ylläpitääkseen yhteenkuuluvuutta ja köyhät tapaavat käsitellä positionsa yhteiskunnassa toisen luokan kansalaisena tai sosiaalitapauksena. Tutkimus tukee tämän tutkimuksen löydöksiä sinänsä, vaikka monella tutkimukseen osallistuneella köyhyys onkin ehkä tilapäistä. Pitkittyneen köyhyyden voikin tässä kohtaa ajatella rinnasteisesti pandemian pitkittymiseen. Tämä tutkimus osoittaa monien ravintolatyöntekijöiden kokeneen positionsa moraalittomana kansalaisena, jolle yhteiskunta ei ole pandemian aikana onnistunut antamaan tarvittua ja ansaittua tukea. Tämä on johtanut monen kohdalla pitkäaikaisiin ongelmiin ja katkeruuden tunteisiin, niin työnantajaa kuin yhteiskuntaakin kohtaan.

Seuraavassa luvussa esitellään analyysin viimeisen vaiheen, narratiivianalyysin, pohjalta muodostettuja mallitarinoita ravintolatyöntekijöiden kokemuksista pandemia-ajasta. Tarinat toimivat myös tutkimuksen tulosten synteessä, ja niillä pyritään helpotajuisesti kuvaamaan aineistossa yleisesti esiintyviä pandemia-ajan kokemuksia. Luvussa esitetään myös karkeitä määrällistyskäsitteitä tarinoiden yleisyydestä tutkimusaineistossa.

6.4 Pandemia-ajan tarkkailuluokan kokemukset mallitarinoina

Kuten Salo (2008) totesi, ihmiset poimivat elämästään merkityksellisimmät asiat osaksi omia elämäntarinoitaan ja siten se, mikä päättyy kerrottavaksi, on tärkeää. Koronapandemia on varmasti tavalla tai toisella globaalistikin vaikuttanut kaikkien elämään. Suomessa muun muassa koulut ovat olleet suljettuina, on järjestetty etäopetusta ja etätöitä, ravintolat ja jopa kuntosalit ovat olleet suljettuina ja välillä on pohdittu totaalisia ulkonaliikkumiskieltojakin (Yle 2021a). Korona-aika on varmasti muodostunut monille näiden myötä jopa sukupolvikokemukseksi.

Jotta ravintolatyöntekijöiden kokemuksia tästä erikoisesta ajasta voidaan helpolukuisesti kuvata, toteutettiin tämän tutkimuksen viimeisenä vaiheena narratiivianalyysi, joka tutki kaikkia tarinoita niiden kertoman toimijuuden ja liikkeen kautta. Analyysissä löydettyjen yhtäläisyyksien kautta muodostettiin kolme tavallista pandemia-ajan tarinaa, jotka kuvaavat sitä, kuinka tämä ennenkokematon pandemia-aika kokonaisuudessaan on kohdellut ravintola-alan työntekijöitä, jotka ovat olleet osin tiukkojen rajoittamistoimien vuoksi vahvasti prekaarissa asemassa pandemian aikana. Tarinat kantavat nimiä Vapautuja, Alistuja ja Sopeutuja. Vapautujan tarina etenee, Alistujan taantuu ja Sopeutujan pysyy paikallaan. Edellä mainitut liikkeeseen perustuvat kategorisoinnit on teksteissä korostettu. Tätä analyysivaihetta ja kategorisointia on tarkemmin esitelty luvussa 5.

Vapautujia vastaajista on lähes puolet (n=14), Sopeutujia vain muutama (n=5) ja Alistujia toistakymmentä (n=11). Kaikki tarinat eivät luonnollisesti olleet suoraan vain yhden kategorian tarinoita, mutta useimmissa vire jonkin kertomuksen suuntaan oli selkeä ja jaottelua voitiin mielekkäästi tehdä suhteessa liikkeeseen. Aineiston tarinoiden joukossa oli myös sellaisia lyhyitä katkelmia, joiden perusteella niitä ei voitu sijoittaa mihinkään kategoriaan (n=3). Seuraavat mallitarinat ovat siis yleistyksiä pandemia-ajan kokemuksista, ja ne sisältävät jo edellisissä kappaleissa esiteltyjä analyysituloksia ja lainauksia, joiden tarkoitus on kuvata aineiston tarinoita narratiivimuodossa sisällönanalyysiä laajemmin synteesin tavoin. Huomiona todettakoon, että vaikka tarinoissa yhdistyy monia jaottelevia tekijöitä, ei sukupuoli ole tutkimuksen aineiston valossa erotteleva piirre. Kaikki tarinat esittelevät henkilöitä, sillä sukupuolen merkitys ei korostu tarinoiden kokemuksissa.

6.4.1 Vapautuja

Vapautuja (n=14) on aineistossa useimmiten matalasti koulutettu joko melko nuori henkilö tai jo uransa loppupuolella oleva henkilö, joka on tehnyt ravintolatyötä ennen pandemiaa kertomuksensa mukaan huonolla palkalla ja epänormaaleina aikoina. Vapautuja kertoo, että ehkä tajuamattaan kärsi heikkolaatuisessa työssään ja oli jaksamisensa rajoilla jo ennen pandemian alkamista. Vapautujan koronatarinaa värittävätkin epätasa-arvon ja epävarmuuden kokemukset eritoten työnantajan kohtelun kautta. Vapautuja todennäköisesti tuntee katkeruutta työnantajaansa kohtaan. *Rakastan ravintola-alaa, mutta en sen palkkausta ja monia työhön liittyviä epäkohtia. - - Ikuinen palkka-kuopassa oleminen ja epäkohdista vaikeneminen eivät tule enää onnistumaan. Joten kiitos korona, herätit ehkä aikamoinen meistä tarkastelemaan myös omaa hyvinvointiamme ja työyhteisöjämme vähän kriittisemmin ja arvostamaan myös omaa aikaamme.* (T10.) Korona-aika ja rajoittamistoimet ovatkin herättäneet Vapautujan pohtimaan elämänvalintojaan uudelleen.

Vapautuja on aineiston valossa sellainen henkilö, joka koronan tultua, pienen alkuhämmennyksen jälkeen totesi, ettei halua jäädä ravintola-alalle odottamaan tilanteen ohimenummistä. Vapautujalla on ollut taloudellisesti välillä vaikeaa, ja siksi yksinkertaisena ratkaisuna ongelmiin on nähty turvallisempi tulevaisuus muulla alalla. Vapautuja onkin jäänyt pois työelämästä, vaihtanut kokonaan alaa tai lähtenyt kouluttautumaan edelleen. *En voi luottaa siihen, että vältyisin lomautukselta syksyn tullessa. Lähdin kouluttautumaan uudelle alalle.* (T1.)

Vapautujaa ei enää nykyisessä tilanteessaan harmita yhteiskunnan rajoitukset, sillä ilman niitä Vapautuja kokee, että olisi todennäköisesti vieläkin huonossa työssänsä. Vapautuja kuitenkin kokee selvästi, kuinka moraalisesti leimaavia yhteiskunnalliset rajoitteet olivat, joten rajoitustoimet tavallaan sysäsivät vapautujan **liikkeelle eteenpäin** irti alalle langetetusta stigmasta. Vapautujaa kuitenkin huolestuttaa kuinka

alalle jääneet kollegat pärjäävät tulevaisuudessa. *Minä olen nyt vapaa kuin taivaan lintu ja voin tehdä melkein mitä vaan. (T28.) Kauheasti koen sympatiaa entisiä kollegoja kohtaan mutta takaisin en kaipaa. (T5.)* Vapautuja uskoo vahvasti, että yhteiskunnan rajoitukset muuttivat jo aiemmin hauraan ravintola-alan lopullisesti epävarmaksi ja kannattamattomaksi. Resilienssi kuitenkin kuvaa Vapautujan ominaisuuksia hyvin ja siksi vapautuja onkin pystynyt mukautumaan muutoksiin ja on nyt jopa onnellinen päästyään alalta, jolla ei kenties alkujaankaan olisi halunnut tulevaisuuttaan nähdä. *Sen jälkeen vaihdoin pois ravintola alalta. Ja takaisin en mene. (T4.) Päätin että haluan töihin julkiselle sektorille joka ei mene kiinni kun Suomi kohtaa kriisin. (T14.)*

Vapautajat enemmistönä tämän tutkimuksen aineistossa edustavat sitä osaa ravintolatyöntekijöistä, jotka lähtivät alalta pandemian ja rajoitustoimien myötävaikutamana, ja minkä vuoksi ala painii nyt työvoiman saatavuuden kanssa. Vapautujan tarinan voi alan näkökulmasta valitettavasti tiivistää vapautumiseksi ravintola-alan kurimuksesta ja aliarvostuksesta, jonka siihen uskotaan liittyvän.

6.4.2 Alistuja

Alistuja (n=11) on aineiston valossa sellainen henkilö, kenen elämän perusta alkoi murentua, kun ravintolat suljettiin. Alistuja ei todennäköisimmin kuulunut työttömyyskassaan ja pudotus työttömyyspäivärahalle oli taloudellisesti erittäin suuri isku. Alistuja on suurella todennäköisyydellä hyvin nuori ja matalasti koulutettu vastaaja, joka toimii muita todennäköisemmin työntekijän asemassa. Ansionmenetykset ovat saaneet alistujan sellaisiin vaikeuksiin, että hänen on vaikea toipua pandemia-ajasta, sillä taloudelliset ongelmat ovat jääneet seuraamaan Alistujan elämässä. *Sitku se tuli, en kuulunu liittoon, jouduin työttömäksi ja putosin ihan tyhjän päälle. -- En saa ees vakuutusta autoon, koska luottotiedot meni koronan takia. (T33.) Minulla ei ole luottotietoja ja olen taloton. (T9.)*

Alistuja ei aineiston valossa oikein tunnista omaa osaamistaan, eikä pandemian tultua uskaltanut tai päässyt kokeilemaan kompetenssiaan ravintola-alan ulkopuolella, vaikka olisi halunnutkin. Alistujaa vaivaa näköalattomuus ja vaihtoehtottomuus, ja siksi Alistuja on sellainen henkilö, kuka ei näe muuta mahdollisuutta toimia kuin odotella parempia aikoja. Toivoa on vaikea löytää. Tässä mielessä Alistuja on lähes Vapautujan vastakohta. *Kaikki säästöt ovat menneet ja nyt kituutan ja elän alle köyhysrajan. -- Tuntuu, etten ole elänyt korona-aikana. Olen vain ollut jossain kuplassa, josta on vaikea päästä pois, kun säästöt ovat menneet. En tiedä, miten rämmin eteenpäin sitten, kun säästöt on viimeistä kolikkoa myöten tuhottu. (T29.)*

Syypäänä Alistujan vaikeaan tilanteeseen ei ole aineiston kertomuksissa työnantaja, vaan yhteiskunta, joka vei Alistujalta elinkeinon. Alistuja on avoimesti katkera, mutta hänellä ole välineitä toimia toisella tavalla. *Tämä kaksi vuotta maksoivat minulle*

*lomautuksineen ja rajoituksineen n. 10 000 €, jonka Valtio ja Suomen poliitikot ryöstivät kirkaassa päivänvalossa tililtäni. (T27.) Alistuja kärsii taloushuolien lisäksi – sekä niiden takia – todennäköisimmin myös mielenterveyden ongelmista. Alistuja on myös ottanut yhteiskunnan rajoitustoimet hyvin henkilökohtaisesti sekä omasta mielestään tietää olevansa keskivertoa huonompi kansalainen, mutta ei jaksaa tai pysty tilanteelleen mitään tekemään. Alistuja kantaa mukanaan erityisen paljon katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan ja tarinaa luonnehtii tietynlainen **taantuminen**; toisten armoille joutuminen ja kyvyttömyys vaikuttaa itse omaan tilanteeseensa. *Tiiän et tätä alaa ei siellä arkaadiankukkulalla kukaa arvosta, mut ku en osaa muutakaa, ni en tiiä mitä muuta tekisin. (T33.)**

Kaikista vaikeuksistaan huolimatta, Alistujat aineiston valossa kuitenkin yrittävät jatkaa eteenpäin, mutta elävät päivä kerrallaan ja edelleen myös pelkäävät tulevaisuutta. Koska valoa tunnelin päässä on vaikea nähdä, Alistuja sananmukaisesti alistuu ja jää odottamaan mitä maailma eteen tuo, sen sijaan että Alistuja aktiivisesti osallistuisi oman elämänsä muuttamiseen. Alistuja kokee, että yhteiskunta on hylännyt hänet, eikä hänelle ole maailmassa tarjolla merkityksellistä sijaa.

6.4.3 Sopeutuja

Sopeutuja (n=5) on henkilö, jollaisia esiintyy aineiston tarinoissa vähiten. Sopeutuja kertoo olevansa henkilö, joka ei turhista välitä; jos ei asioille mitään voi, niin miksi niistä huolehtimaankaan. Sopeutuja osaa kertomansa mukaan löytää heikostakin tilanteesta aina jotain hyvää. Sopeutujalla oli hieman säästöjä, kun ravintolat suljettiin, joten vaikka taloudellisesti oli tiukkaa, sopeutuja luotti puskuriinsa sekä oppi säästelemään ja näkee sen vielä lopulta omalta ja ympäristönkin kannalta hyvänä asiana. Sopeutuja oli myös työttömyyskassa jäsen, josta sai tarvitsemaansa taloudellista turvaa. *Kuuluin liittoon toisin kuin useimmat työkaverit, joten talous oli jotenkin turvattu. -- Korona-aika opetti myös tulemaan toimeen vähemmällä, mikä on parempi myös ympäristön kannalta. (T11.)*

Sopeutujaa yhteiskunnan rajoitukset harmittavat kovasti, mutta ei niinkään itsensä takia, vaan niiden vuoksi, kenellä asiat eivät ole yhtä hyvin kuin itsellä. Sopeutuja tuntee sympatiaa toisia kohtaan ja on huolissaan kollegoidensa pärjäämisestä. Sopeutuja ei näe yhteiskunnan toimia samalla tavoin eriarvoistavina tai leimaavina kuin Vapautajat ja Alistujat, vaan uskoo tiukasti siihen, että pandemian jälkeen ihmiset ovat kaivanneet ”ihmisten ilmoille” ja tulevat siksi arvostamaan ravintolapalveluita enemmän kuin koskaan. Erityisesti tästä syystä sopeutuja edelleen kokee ylpeyttä ammatistaan, ja pyrkii työssään luomaan uusia elämyksiä asiakkaille. *Jatkossa kuitenkin olen edelleen iloisena työssäni, mutta vain koska tärkeitä ovat nykyisin oma ylpeys ammattitaitoani ja alaani kohtaan, sekä ennen kaikkea rakkaus lajia seuraavia kohtaan. -- Jotkut vain sopeutuvat tämän alan vaativiin olosuhteisiin. (T17.)*

Sopeutajat ovat myös pandemia-ajan harvoja tai jopa ainoita hyötyjiä ravintola-alalla. He ovat osanneet myös nauttia yllättävästä ylimääräisestä vapaa-ajasta ja saavat alan työvoimapulasta neuvotteluetua urallaan tulevaisuudessa. *Alan työvoimapulan johdosta sain neuvoteltua itselleni huomattavasti aiempaa paremmat uudet sopimukset. (T15.) Asiakkaita on ja olen onnistunut jatkamaan töitä alalla joka on minun juttu! (T18.)* Aineiston valossa sopeutajat ovat hieman muita vastaajia koulutetumpia sekä iäkäämpiä ja useammin korkeammassa asemassa työyhteisössä kuin Alistujat ja Vapautajat. Sopeutujien tarinoita yhdistää myös aito halu ja rakkaus omaa työtä kohtaan, rajoittamispolitiikasta huolimatta.

Sopeutujalla on siis taustallaan enemmän elämäkokemusta, ja elämän muut osa-alueet eivät ole kärsineet yhtä merkittävästi pandemian aikana. Sopeutujia on tutkimuksen aineistossa kuitenkin vähän. Sopeutujan tarina onkin ollut analyysissä **pai-kallaan** oleva. Sopeutuja ei ole taantunut epätoivoon eikä myöskään päättänyt lähteä eteenpäin. Sopeutuja on tyytyväinen siihen mitä hänellä on. Ehkä myös siksi aineistossa on sopeutujia niin vähän, että kirjoituspyynnössä pyydettiin kertomaan suurimmista muutoksista, joita elämässä tapahtui. Sopeutujan tilanne on ollut kautta pandemian suhteellisen stabiili.

Seuraavassa ja tutkielman viimeisessä luvussa vedetään yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja liitetään tuloksia luvuissa kaksi ja kolme esitettyyn taustoitukseen, sekä reflektoidaan tutkimuksen rajoitteita ja pohditaan jatkotutkimuksen tarpeita.

7 KORONA-AJAN TILINPÄÄTÖS

Tämän pääluvun otsikon kanssa samaa nimeä kantaneessa Ylen (2022a) dokumentissa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen terveysturvallisuusjohtaja Mika Salminen totesi Suomen varautumissuunnitelman epäonnistuneen pandemian saapuessa Suomeen. Erityisesti hänen mukaansa tehtiin virheitä siinä, ettei pandemian alusta saakka keskitytty terveydenhuollon järjestelmän vahvistamiseen, vaan päädyttiin sulkemaan yhteiskuntaa. Ongelma kiteytyy hänen mukaansa siihen, että pandemiaa katsottiin liian lyhyellä tähtämellä, eikä sulkutoimenpiteiden kokonaisvaltaista arviointia osattu tehdä pandemian pitkittymisen näkökulmasta. Tästä huolimatta Suomi on pärjännyt moneen muuhun maahan verrattuna hyvin, mutta hintalappu sille Salmisen mukaan on pitkäaikaisvaikutuksineen varsin suuri. (Salminen, Yle 2022a.)

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että korona-ajan tilinpäätös on negatiivinen suurelle osalle ravintola-alan työntekijöistä. Yhteiskunnan rajoittamistoimien aiheuttamat taloudelliset ja sen myötä myös mielenterveydelliset ongelmat seuraavat isoa osaa tähän tutkimukseen osallistuneista vastaajista vielä pitkään. Hälyttävää ravintola-alan näkökulmasta tutkimuksen tuloksissa on se, että vastaajista ne ketkä kokevat pandemialla olleen elämänsä myönteisiä seurauksia, ovat pääsääntöisesti vaihtaneet alaa tai muutoin poistuneet alan työvoimasta. Eskelistä (2020) mukaillen, kriisin yhteiskunnallista vaikutusta tulisi arvioida ensisijaisesti oikeudenmukaisuuden kautta. Tämän tutkimuksen mukaan iso osa ravintolatyöntekijöistä on kokenut yhteiskunnan rajoitustoimet ja pandemia-ajan politiikan leimaavana ja epätasa-arvoisena alaa kohtaan. Kuten Eskelinen (2020) toteaa, kriisi on koetellut kovimmin pienituloisia ravintolatyöntekijöitä. Hochschildiä (1983) mukaillen voidaan sanoa pandemian ja yhteiskunnallisten rajoittamistoimien aiheuttaneen ravintolatyöntekijöille kohtuuttomaksi koettua emotionaalista taakkaa, jolla on merkittäviä ja pitkäaikaisia vaikutuksia alan työntekijöihin ja siten laajemmin koko alaan ja yhteiskuntaan.

7.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tämän tutkimuksen tavoite on ollut tutkia kuinka ravintola-alan työntekijät ovat kokeneet kuluneet pandemiavuodet 2020–2022. Ravintola-ala on tuona aikana ollut muuttuvien yhteiskunnallisten rajoitusten kohteena ja suurin osa alan työntekijöistä, jotka ovat jo aiemmin työskennelleet hyvin prekaareissa työsuhteissa, ovat joutuneet kokemaan lomautuksia tai irtisanomisia. Tutkimuksen keskeiset kysymykset olivat: kuinka koronapandemia vaikutti ravintolatyöhön, kuinka nämä muutokset vaikuttivat työntekijöiden yksityiselämään ja kuinka ravintolatyöntekijät ovat kokeneet yhteiskunnan rajoitustoimet pandemian aikana.

Tutkimuksen mukaan korona-aikana työssä on korostunut työttömyyden ja kiiheen välinen aaltoliike. Vastaajat ovat kertoneet, että työn vaatimukset ovat kasvaneet merkittävästi, silloin kun töitä on ollut. Pandemia sekä sen leviämisen rajoittamiseksi tehdyt yhteiskunnalliset rajoitustoimet ovat tutkimuksen mukaan tehneet jo ennestään prekaarista työstä entistä vaikeammin ennustettavaa ja epävarmempaa. Myös aiemmin tyypillisenä ja turvallisena pidetyt työsuhteet ovat pandemian aikana prekarisoituneet. Tämä on tutkimuksen mukaan merkittävästi korostanut työn emotionaalista kuormittavuutta. Lisäksi muuttuvat rajoitukset ovat korostaneet joustavuuden vaatimusta työntekijöiltä ja vaatineet välitöntä reagointia muutoksiin myös yrityksiltä. Rajoittamistoimien muuttuminen on vaikuttanut yritysten toimintaedellytyksiin merkittävästi, mikä edelleen ravintolatyöntekijöiden tarinoissa on usein ilmentynyt huonontuneena kohteluna työnantajan taholta.

Ravintolatyöntekijöiden yksityiselämään koronapandemia on vaikuttanut ensisijaisesti menetettyjen ansiotulojen kautta. Ansionmenetykset ovat olleet tämän tutkimuksen mukaan hyvin merkittäviä ja luonnollisesti suurimpia niillä, jotka eivät kuuluneet mihinkään työttömyyskassaan pandemian alkaessa. Tämän tutkimuksen mukaan työttömyyskassat ovat auttaneet monia vastaajia pahimman yli, mutta kaikille ansiosidonnainenkaan päiväraha ei ole ollut riittävä apu korvaamaan menetettyjä tuloja. Ansiosidonnaista päivärahaa ei myöskään ole koettu riittävänä korvauksena menetetyistä tuloista. Osin tulonmenetyksen sekä stressin vuoksi moni vastaaja on kertonut kärsivänsä eritasoisista mielenterveyden ongelmista. Laajan prekarisaatioteesin (Kts. esim. Jokinen ym. 2015) mukaisesti voidaan sanoa työn prekarisoitumisen pandemian aikana vaikuttaneen hyvin merkittävällä tavalla myös ravintolatyöntekijöiden yksityiselämään.

Kolmannen tutkimuskysymyksen keskiössä oli työntekijöiden kokemus yhteiskunnan rajoitustoimista. Poliittikkatoimet on tutkimuksen mukaan konkreettisesti koettu alueellisesti epätasa-arvoisiksi ja liian nopealla aikataululla tehdyiksi sekä siten usein myös irrationaalisiksi. Päätöksenteon ei ole koettu olevan loppuun saakka har-

kittua, eikä perusteltua. Erityisesti alan sisäisten eroavaisuuksien huomiointi on tutkimuksen mukaan ollut puutteellista. Rajoitustoimien poukkoilu on aiheuttanut vastaajissa stressiä ja tilanteen pitkittyessä myös uupumusta. Eniten yhteiskuntaa kohtaan aineistossa esiintyy katkeruutta kuitenkin siitä, että on koettu, että rajoitustoimet veivät työntekijöiltä perustuslaillisen oikeuden toimeentuloon, mutta ansionmenetyksiä ei työntekijätasolla korvattu mitenkään. Moni vastaaja myös edelleen pelkää tulevaisuutta ja uusia rajoitustoimia, mikäli pandemia uudelleen kiihtyy. Huomionarvoista tuloksissa on se, että aineistoa läpileikkaavasta kritiikistä huolimatta, katkeruus yhteiskuntaa kohtaan ei yleensä kohdistu poliittisiin puolueisiin tai päättäjiin.

Henkilökohtaisesti valtaosa vastaajista on kokenut yhteiskunnan rajoittamistoimet leimaavina alaa ja sen työntekijöitä kohtaan. Arvostuksen puute sekä rajoitusten kohdistuminen epäreilusti ravintola-alaan värittää ravintolatyöntekijöiden kokemuksia yhteiskunnan rajoitustoimista. Tutkimus viittaaakin ravintolatyöntekijöiden kokeneen yhteiskunnan rajoitustoimet siinä määrin henkilökohtaisesti, että jotkut vastaajat kertovat tunteneensa rajoitukset jopa syyttäviksi. Näitä tunteita kuvataan tässä tutkimuksessa tarkkailuluokan metaforalla.

Valtaosa tutkimukseen osallistuneista ravintolatyöntekijöistä on siis kokenut rajoittamistoimien kohdistuneen moraalisesti leimaavasti ravintola-alaan, kuten kuvainnollisesti kurittomaan ja vastuuttomaan oppilaaseen, joka tavallisessa luokassa käyttäytymisellään vaarantaa koko muun luokan oppimisen ja tästä syystä hänet siirretään sivuun - suljetaan ulos yhteiskunnasta - pois *laadukkaampia yksilöitä* häiritsemästä (kts. esim. Skeggs 2004). Aineistossa alaan ja sen työntekijöihin vastaajat viittaavat usein *meinä*, mikä osaltaan kuvastaa alalla vallitsevaa yhteisöllisyyttä ja koronaajan kollektiivista käsittelyä ja vaikutusta. Pyöriä ja Ojala (2012) toteavat, että prekariaatti ei ole yhtenäinen luokka, mutta tämän tutkimuksen aineistossa työntekijöiden yhteisöllisyys korostuu. Tämä tutkimus esittääkin ravintolatyöntekijät pandemia-ajan prekaarina tarkkailuluokkana, yhteiskunnan tarkan kontrollin alla.

Luvussa 6.4 esiteltiin synteasinä tutkimuksen tuloksista mallitarinat, jotka kuvaavat tyypillisiä ravintolatyöntekijöiden kokemuksia pandemia-ajasta tämän tutkimuksen aineiston ja analyysin pohjalta. Hochschild (1983) emotionaalisen työn teoriassaan pohtii, millaisia seurauksia emotionaalisella työllä on. Kuten tutkimuksessa on todettu, itse virus, työn prekarisoituminen ja lisääntyneet vaatimukset ovat lisänneet merkittävästi myös työn emotionaalista taakkaa. Hochschild (1983, 187) teoriassaan esittääkin, että jos työntekijä sitoutuu ja identifioituu työhönsä emotionaalisesti liikaa, on olemassa riski uupua ja palaa loppuun. Mikäli erottaa itsensä täysin työstään, voi kokea olevansa vain epäaito näyttelijä. Jos taas onnistuneesti erottaa itsensä työn vaatimasta näytelmästä, voi sen hyväksyä ja tyytyä siihen, että työ vaatii näyttelystä. (Hochschild 1983, 187.)

Epävarmemmaksi muuttunut työ ja koettu työnantajan huono kohtelu sekä yhteiskunnan arvostuksen puute ovat saaneet mallitarinoiden Vapautujat vaihtamaan alaa tai kouluttautumaan toisaalle. Vapautujat edustavatkin tutkimuksen aineistossa alalta poistunutta työvoimaa ja heijastelevat alaa tutkielman kirjoitushetkellä vaivavaa suurta työvoimapulaa. Vapautujat voitaneen ajatella Hochschildin edellä mainitun teorian valossa henkilöiksi, jotka erottivat pandemian myötä itsensä työstään, jonka kokivat kantavan pandemian aikana moraalista stigmaa.

Suuret tulonmenetykset ja mielenterveyden ongelmat kuvaavat mallitarinoiden Alistujaa usein. Alistujat ovat pandemian myötävaikutuksesta yleensä vakavasti vakaantuneita, ja kantavat siten pandemian vaikutuksia mukanaan tulevaisuuteenkin. Alistujat kokevat hyvin konkreettisesti rajoittamistoimien seuraukset, sekä kantavat mukanaan *epälaadukkaan yksilön* viittaa (kts. esim. Skeggs 2004; McDowell 2009). Tarkkailuluokan metaforalla kuvaten, Vapautujat ja Alistujat laitettiin yhteiskunnan toimesta samalle tarkkailuluokalle, mutta Vapautujat sisuuntuivat ja vaihtoivat koulua Alistujien jäädessä istumaan ja ihmettelemään mitä oikein tapahtui. Hochschildin ajatuksella Alistujien voidaan nähdä olleen liiaksi työhön sidoksissa ja nyt pandemian myötä tilanteeseen uupuneiksi. Sennet (2004) sanoi epätasa-arvoisessa tilanteessa olevien ihmisten tarpeiden huomioon ottamisen olevan arvonantoa. Sekä aineiston Alistujat että vapautujat ovat kokeneet jääneensä yhteiskunnan tuen ja ymmärryksen ulkopuolelle pandemian aikana. Molempien kokemusta pandemia-ajasta leimaa hyödyttömyyden (Kts. esim Sennet 2004) kokemus, jonka myötä Vapautujat ovat lähteneet alalta, ja Alistujat juuttuneet yhteiskunnan *merkityksettömyyden* osaan (T17).

Aineistossa harvinaiset Sopeutujat ovat tutkimuksen mukaan alalla niitä, jotka ovat pärjänneet rajoitustoimista huolimatta hyvin. Sopeutujilla on ollut riittävästi taloudellista puskuria sekä työttömyyskassa tai ammattiliitto takaamassa toimeentuloaan vaikeinakin aikoina. Sopeutujat ovat onnistuneet kääntämään vaikeat pandemia-ajat voitokseen, ja kokevat usein, että lopulta pandemiasta on ollut heille hyötyä esimerkiksi paremman palkan muodossa. Sopeutuja olisikin Hochschildin määritelmän mukaan hyväksynyt sen, että työ vaatii näyttöä ja siten kyennyt sopeutumaan muuttuviin tilanteisiin myös pandemian aikana.

Alistujia ja Vapautujia tämän tutkimuksen aineiston tarinoista oli merkittävä enemmistö. Karrikoiden voidaankin esittää valtaosan ravintolatyöntekijöistä kokeneen pandemian aikana yhteiskunnan rajoittamistoimet spesifisti ravintola-alaa moraalisesti leimaaviksi. Aineiston tarinoissa korostuu pandemia-ajan käytäntöjen osalta vastuullisuuteen ja turvallisuuteen pyrkiminen työssä. Kenties vastuuttomuuden leimaa halutaan poistaa ja painottaa sen sijaan kuuliaisuutta tarinoissa.

Tämän tutkimuksen voi ajatella olevan aikalaisdiagnoosi pienen vähemmistön elämästä kuluneina koronavuosina - mitä se toki onkin -, tai sen voi nähdä laajempaan yhteiskunnallisena tutkimuksena marginaalisesta näkökulmasta käsin. Erolan (2010b)

käsitystä suomalaisesta luokkayhteiskunnasta mukaillen, tämä tutkimus osoittaa ammattiin perustuvien yhteiskuntaluokkien olevan ainakin valtaosan tämän tutkimuksen vastaajien kokemuksissa totisinta totta. Kuten Junnilainen ja Haikkola (2022) ovat todenneet, ravintola-ala on työelämän murroksen keskiössä ja muutosten polttopisteessä. Pandemian aikana ala on ollut myös rajoittamistoimien kautta suurenuslasin alla. Rajoittamistoimilla onkin ollut alaan merkittävä negatiivinen vaikutus. Mikäli tämän tutkimuksen tulosten mukaisesti koettu metaforallinen tarkkailuluokan stigma säilyy, ei alan työvoimapulaan liene tulossa ratkaisua helposti ja nopeasti. Lithin (2021) mukaan nuoret hakeutuvat opiskelemaan alalle pandemian vaikutuksesta ennätysellisen vähän.

7.2 Pohdintaa uudesta normaalista

Eläessämme globaalissa maailmassa on mahdollista, ja jopa todennäköistä, että koronapandemian kaltaiset kriisit tulevat toistumaan. Globaalisti uuden normaalin voi ajatella tarkoittavan sitä, että maailmassa varmaa on enää vain sen jatkuva muutos. Jatkuva muutos on omiaan lisäämään epävarmuutta. Tämä tutkimus tutki yhteiskunnallista marginaalia, jonka elämään koettu pandemia-aika on vaikuttanut merkittävästi. Epävarmuus ja pelko myös tulevaisuudesta oli tutkimuksen aineistossa toistuva teema. Jokisen ym. (2015) mukaan prekaari ihminen on erityisen haavoittuvassa tilassa. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että yhteiskunnan sulkeutuminen pandemian vuoksi on vaikuttanut radikaalisti juuri heihin, kenen asema oli jo lähtökohtaisesti heikko, kuten Eskelinenkin (2021) painotti. Pandemia on siis ainakin ravintola-alan ja tämän tutkimuksen näkökulmasta lisännyt merkittävästi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kokemuksia, ja siten tutkimus asettaa oikeudenmukaisuuden politiikan arvioimisen keskiöön.

Tutkimuksen mukaan ravintolatyöntekijöiden tilanteesta on tehnyt vaikean rajoitustoimien jatkuminen pitkään eli se, ettei poliittisessa päätöksenteossa ole ennakoitu mahdollisuutta pandemian pitkittymiseen. Eikä päätöksenteossa ole siten voitu huomioida riittävällä tasolla, millaisia pitkäaikaisia terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia rajoittamistoimilla tosiasiaassa voi olla (Kts. esim. Valtioneuvoston selvitys 2021; Haario ym. 2021; Varanka ym. 2022).

Tulevaisuudessa poliittisessa päätöksenteossa tulisikin tämän tutkimuksen perusteella ottaa paremmin huomioon politiikan arvoperusteisuus sekä tiedon avoimuus ja saavutettavuus. Näyttöpohjainen politiikka Sequierosta ja Hokkasta (2020) mukaillen ei ole arvovapaata, mutta sen tulisi olla avointa, ja tiedon tulisi olla saavutettavissa kaikille. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että politiikka pan-

demian aikana on koettu usein moraalisesti latautuneeksi, varsinkin silloin kun politiikan taustalla oleva tutkimustieto on ollut joko epävarmaa, tai päätösten perustelut on koettu vaillinaisiksi. Huomionarvoista on erityisesti se, että nämä kokemukset eivät yleensä kuitenkaan kohdistu puolueisiin tai poliitikkoihin, vaan laajemmin politiikkatoimiin; asioihin ihmisten sijaan.

Monet rajoitukset aineistossa on koettu myös tarpeellisiksi, erityisesti silloin, kun niillä on koettu olevan vahvat perusteet. Usein koetun avoimuuden puutteen voi nähdä tämän tutkimuksen viitekehyksessä kulminoituneen ravintola-alaa leimavaksi prosessiksi. Työntekijät ovat kokeneet moraalisesti leimavaksi ravintoloiden sulkemisen ja rajoittamisen ilman riittävän avointa tutkimustietoa, arvokeskustelua ja tietoon pohjautuvaa perustelua. Alaa ei myöskään ole päätöksenteossa kokemusten mukaan kuultu, eikä työntekijöitä tuettu.

Tutkimuksen edellä käsitellyt tulokset antavat aihetta pohtia yhteiskunnan tasolla, kuinka tulevaisuudessa kriisiajan politiikkaa voisi peilata enemmän tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden kautta. Ravintolatyöntekijöille koronapolitiikan oheisvaikutukset ovat olleet merkittäviä, eritoten kun pidetään mielessä tämän tutkimuksen mallitarinat. Alalla edelleen työskentelevät Alistujat ja Sopeutujat edustavat tämän tutkimuksen valossa alan nykyistä työvoimaa, ja tämän tutkimuksen valossa enemmistö heistä kärsii pandemia-ajan rajoittamistoimista edelleen. Voidaan myös pohtia, olisiko ansionmenetysten korvaaminen ollut riittävä politiikkatoimi estämään tämän tutkimuksen kuvaamia negatiivisia vaikutuksia alan työntekijöihin ja siten koko alaan. Tämä olisi voinut toimia Sennetin (2004) kuvaaman arvonannon tavoin, ja estää tarkkailuluokan kokemusten kärjistymistä.

7.3 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimustarpeet

Tämän tutkimuksen luotettavuuden reflektointi on erityisen haasteellista, koska tutkittava ilmiö on ennenkokematon mittakaavassaan, eikä aiheesta ole tehty tutkimusta aiemmin. Ronkainen ym. (2014, 135) kuvaavat tutkimuksen validiteetin perustuvan seitsemään tutkimuksen piirteeseen; arvioitavuuteen, seurattavuuteen, uskottavuuteen, vakuuttavuuteen, perusteltavuuteen, luotettavuuteen tai käyttövarmuuteen sekä vahvistettavuuteen. Tämän tutkimuksen aineisto sisälsi 33 pandemia-ajan tarinaa. Näin ollen tutkimus on vain kapea laadullinen läpileikkaus ravintolatyöntekijöiden kokemuksista. Tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin linjassa PAM:n (2022) julkaiseman vuonna 2021 matkailu- ja ravintolapalvelutyöntekijöille tekemänsä kyselytutkimuksen tulosten kanssa. Vuonna 2021 vastaushetkellä ravintola-alalla työskennelleistä 81 % oli ollut viimeisen vuoden aikana työttömänä tai lomautettuna ja 74 % oli joutunut paikkaamaan toimeentuloaan muualta (PAM 2022). Työntekijöiden tässä

tutkimuksessa esiin tuomat epävarmuuden kokemukset, joustamisen vaatimukset, taloudelliset ja mielenterveydelliset ongelmat täydentävät laadullisesti edellä mainittuja korkeita prosenttilukuja.

Aineistossa tutkijan näkökulmasta yllättäen korostui työnantajien taholta koettun (huonon)kohtelun merkitys pandemian aikana, sekä koettu yhteiskunnallisen arvostuksen puute. Voidaan todeta, että kirjoituspyynnöllä olisi ehkä voitu tarkemmin ohjata vastaajia kertomaan näistä ilmeisen suurista tekijöistä osana kokemusta pandemia-ajasta. Toisaalta tutkimuksen tavoite oli eksploraatiivinen eli tavoitteena oli kertoittaa, kuinka pandemia vaikutti työhön ja elämään yleensä, sekä kuinka rajoittamistoimet koettiin nimenomaan sen kautta, mitä vastaajat ovat itse pitäneet merkittävimpinä asioina. Tämän tavoitteen voidaan sanoa täyttyneen siinä mielessä, että aineistosta löytyi kollektiivisia kokemuksia ilman kirjoituspyynnön sisältämää tarkempaa ohjausta. Suurimpina näistä ovat rahahuolet, työnantajan kohtelu ja yhteiskunnallisten toimien epäreiluden tuntu.

Kuten kappaleessa 5 todettiin, kirjoituspyynnön metodisesti suuri haaste on se, että tarkentavia kysymyksiä vastaajalle ei voida tehdä, mikäli jokin kirjoituksessa on epäselvää. Sen etu taas yhdessä anonymiteetin kanssa puolestaan on se, että vastaajalle voi olla helpompaa kirjoittaa vaikeistakin asioista, jotka ääneen saattaisivat jäädä sanomatta. Rahavaikkeudet ja mielenterveyden ongelmat ovat juuri sellaisia aiheita, joista harvoin halutaan ääneen vieraan ihmisen kanssa puhua, ja tässä tutkimuksessa niitä tuotiin pyytämättä hyvin laajasti ja avoimesti esiin. Voitaneen siis sanoa kirjoituspyynnön olleen lopulta aineistonkeruun metodina sopiva valinta.

Kirjoituspyyntö kuitenkin toteutettiin vain suomeksi, ja tästä syystä se ei kenties tavoittanut alan prekaareinta osaa, eli suurta maahanmuuttajasegmenttiä. MaRa Ry:n (2022) mukaan noin 10 % ravintola-alan työvoimasta on ulkomaalaistaustaisia. Pajunen (2021) palkitussa maisterintutkielmassaan osoittaa työperäisen hyväksikäytön ravintola-alalla kohdistuvan usein etnisen taustansa vuoksi heikossa asemassa oleviin työntekijöihin. Tässä tutkimuksessa tätä erityisen prekaaria (kts. esim. Tanner 2019) ryhmää ei siis tavoitettu. Jatkotutkimusta silmällä pitäen olisi mielenkiintoista tutkia juuri alalla työskentelevien maahanmuuttajien kokemuksia pandemian aikana. Heillä ei maassaolostuksestaan riippuen ole välttämättä ollut takanaan mitään yhteiskunnan tukea ravintoloiden sulkeutuessa rajoitusten vuoksi. Tämän vuoksi he ovat olleet todennäköisesti vielä paljon haavoittuvammassa asemassa muihin verrattuna.

Ronkainen ym. (2014, 153) kiteyttävät, että tutkijan eettiseen vastuuseen sisältyy kertoa, että tutkimuksen tulokset ovat rajallinen ymmärrys laajasta ilmiöstä, eivätkä puhdasta tietoa, vaikka se voikin auttaa päätöksenteossa, avata keskustelua tai lisätä ihmisten itseymmärrystä ja sosiaalista toimintaa. Tämä tutkimus pyrkii avaamaan keskustelua, eikä se ole koko totuus pandemia-ajan vaikutuksista ravintola-alaan tai edes alan työntekijöihin. Tutkimus kuitenkin tarjoaa yhden näkökulman ilmiöstä ja

koetuista poikkeuksellisista ajoista. Tietävästi tutkimus on myös ensimmäinen laatuaan, ja siksi erittäin tärkeä keskustelun avaus. Tulevaisuudessa aihepiiristä tulisi tehdä jatkotutkimusta vertailevammassa asetelmassa. Esimerkiksi vertaillen rajoittamispolitiikaltaan varsin liberaaliin Ruotsiin, tai muiden matalapalkkaisten alojen kesken suomalaisessa viitekehyksessä. Näin voitaisiin tutkia, ja kenties perustella tai hylätä, ravintola-alan erityisyyttä rajoitustoimien kohteena sekä työelämän murroksen ankkurina.

Aineistossa merkittävään rooliin nousseet yhteiskunnallisen arvottomuuden kokemukset yllättivät tutkijan ja vaativat siten koko tutkielman mukauttamista vastaamaan aineistossa korostuviin kokemuksiin. Yhteiskunnallista tutkimusta ajatellen tutkijana pidän tätä kokemusmaailmaa tutkimuksen tärkeimpänä antina, joka sekin kuitenkin kaipaa jatkotutkimusta. Tämän tutkimuksen viitekehyksessä ei voida väittää ravintolatyöntekijöiden aidosti olevan yhteiskunnan hylkäämä tarkkailuluokka, vaikka vastaajien tarinoissa tämä kokemus merkittävästi korostuukin. Tulevaisuudessa olisikin mielenkiintoista tutkia yhteiskunnan ja erityisesti politiikan merkitystä ammattikohtaisen luokka-aseman syntymiseen. Esimerkiksi tutkielman kirjoitushetkellä paljon julkisuutta saanut niin sanottu hoitajien pakkolaki voisi toimia vertailuasetelmassa rajoittamispolitiikkaan, jota tässä tutkielmassa on käsitelty. Tuomisen (2022) artikkelissa lainatuissa hoitajien twiiteissa on nähtävissä hyvin samankaltaisia kokemuksia, jotka korostuivat myös tässä tutkimuksessa suhteessa politiikkaan ja yhteiskuntaan; arvostuksen puutetta, yhteiskunnan kontrollointia ja ilmauksia halusta paeta alalta.

Eskelinen (2020) korostaa, että kriiseillä on monimutkaisia ja pitkäkestoisia aineellisia ja henkisiä seurauksia, ja kriisin torjunta voi aiheuttaa oheisvaikutuksia. Näin on epäilemättä pandemian aikana ollut myös hoitajien kohdalla. Erityisen hankalaa hänen mukaansa onkin arvioida yhteiskunnan tilaa kriisin jälkeen; kuinka arvioida seurauksia ja miten mitata niitä. (Eskelinen 2020.) Tästäkin näkökulmasta vertaileva tutkimus voisi tuottaa uuden normaalin yhteiskunnan tilaa koskevaa tietoa. Matalapalkkaiset alat kärsivät osajapulasta, mutta työntekijät palkkatyököyhyydestä. Yhteiskunnan tasolla tarvitaan toimia, joilla luoda näille aloille toimintaedellytyksiä myös tulevaisuudessa. Siksi näiden alojen tutkiminen on myös erityisen tärkeää.

LÄHTEET

- Erola, J. 2010a. Johdanto. Teoksessa: Erola, J. (Toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 19–26.
- Erola, J. 2010b. Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa: Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 237–241.
- Eskelinen, T. 2020. Koronaviruspandemia ja katastrofian yhteiskuntafilosofia. *Ajatus*, 77(1), 231–260. <https://journal.fi/ajatus/article/view/100264>
- Eskelinen, T. 2021. Covid politics : Morality and Solidarities in a State of Exception. *European Sociologist*, 2021(46) <https://europeansociology.org/european-sociologist/issue/46/discussion/552a511e-a9cc-478c-b019-9d6ee3eb4585>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haario, P., Koponen, P., Parikka, S., Härkänen, T., Martelin, T., Koskinen, S., & Lundqvist, A. 2021. Koronaepidemian ja sen rajaamistoimien vaikutukset elintapoihin ja arkielämään koulutusryhmittäin. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 58(3), 209–219. <https://doi.org/10.23990/sa.103245>
- Hochschild, A. 1983. *The Managed Heart. Commercialization of human feeling.* Berkeley: University of California Press.
- Hänninen, V. 2000. Työpaikan menetys tarinana. Väitöskirjan osa-artikkeli (Sisäinen tarina, elämä ja muutos). Tampereen yliopisto. Alkuperäinen julkaisu: Työpaikan menetys tarinana. *Psykologia : tiedepoliittinen aikakauslehti*, 1991 26(5), 348–355.
- Isola, A.-M., Virrankari, L., & Hiilamo, H. 2021. On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty—A Longitudinal Narrative Study From Finland. *Journal of Social and Political Psychology*, 9(2), 654–670. <https://doi.org/10.5964/jspp.7615>
- Jakonen, M. 2015. Talous ja työ prekaarissa yhteiskunnassa. Teoksessa: Jakonen, M. & Silvasti, T. (Toim.) *Talouden uudet muodot.* Helsinki: Into, 92–212.
- Jalonen, H. & Kokkola, J. 2020. Koronapandemian puhujapositiot sosiaalisen median lapsi- ja perheaiheisissa keskusteluissa. *Media & viestintä* 43(4), 303–325.
- Jokinen, E., Venäläinen, J. & Vähämäki, J. 2015. Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen. Teoksessa: Jokinen, E. & Venäläinen, J. (Toim.) *Prekarisaatio ja affekti.* Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. 7–30.
- Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Junnilainen, L. & Haikkola, L. 2022. Palvelualan duunarit pätkätöiden pyörteessä. Teoksessa: Kantola, A., Aaltonen, S., Haikkola, L., Junnilainen, L., Luhtakallio, E., Patana, P., Timonen, J. & Tuominen, P. (Toim.) *Kahdeksan Kuplan Suomi: Yhteiskunnan Muutosten Syvät Tarinat.* Helsinki: Gaudeamus, 198–221.
- Kantola, A. 2022. Suuren ruuvin yhteiskunta. Teoksessa: Kantola, A., Aaltonen, S., Haikkola, L., Junnilainen, L., Luhtakallio, E., Patana, P., Timonen, J. &

- Tuominen, P. (Toim.) Kahdeksan Kuplan Suomi: Yhteiskunnan Muutosten Syvät Tarinat. Helsinki: Gaudeamus, 243–263.
- Kihlström L., Huhtakangas M., Karreinen S., Keskimäki I. & Tynkkynen. L.-K. "Kenenkä vastuulla tää nyt sitten on? Ei ehkä ainakaan meidän": COVID-19-pandemian hallinta ja johtaminen Suomessa. Tutkimuksesta tiiviisti 27/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Viitattu 3.5.2022: <https://www.julkari.fi/handle/10024/144330>
- Kinni, R.-L., & Puurunen, P. 2021. Tutkimusetiikka tieteellisen tutkimuksen erottamattomana osana. Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti, 29(4), 313–314. <https://doi.org/10.30668/janus.112654>
- Koponen, S. 2018. Yhteiskunnan ja hyvinvoinnin välissä. Elämään tyytyväisyyden ja sosiaalisten representaatioiden tarkastelua hierarkkisella regressioanalyysillä. Pro-gradu. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/21211/urn_nbn_fi_uef-20190222.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Koskela, A. 2016. "Erittäin heikko, eikä viitsi yrittää kunnolla." Ongelmalliset oppilaat opettajien kuvaamina 1968–1991. Kasvatus & Aika, 10(4), 5–25. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68689>
- Laitinen, M. & Uusitalo, T. 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa: Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. (Toim.) Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes Print, 106–150.
- Lith, P. 2021. Tilastot todistavat ravintola-alan vetovoiman hiipumisen. Viitattu 20.4.2022: <https://www.vitriini.fi/ilmio/tilastot-todistavat-ravintola-alan-vetovoiman-hiipumisen.html>
- MaRa Ry. 2022. Työvoiman saatavuus. Työperäisen maahanmuuton edistämisellä on kiire. Viitattu 31.10.2022: <https://www.mara.fi/teemat/tyovoiman-saatavuus.html#:~:text=Ulkomaalaisesta%20tyovoimasta%20kilpailevat%20Suomen%20kanssa,Aikaa%20ei%20ole%20hukattavissa>.
- McDowell, L. 2009. Working bodies: interactive service employment and workplace identities. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Melin, H. 2010. Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa: Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 211–230.
- Ojala, H. 2003. Laadullisen tutkimuksen vakuuttavuudesta. Aikuiskasvatus, 23(3), 235–236. <https://doi.org/10.33336/aik.93499>
- Pajunen, O. 2021. Vain muutaman pizzan tähden – kiskonnantapaisen työsyrijännän uhrit. Pro-gradu. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/79001/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202112165985.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- PAM. 2021. Palvelualojen taskutilasto 2021. Viitattu 9.3.2022: <https://edockerfiles.com/a702a7c6-2db8-11ec-b197-00155d64030a/print.html>
- PAM. 2022. Palvelualat ja PAM korona-aikana. Viitattu 21.4.2022: <https://www.pam.fi/media/1.-materiaalipankki-tiedostot-nakyvat-julkisessa->

- [materiaalipankissa/tilastot-ja-tutkimukset/palvelualat-ja-pam-korona-aikana_22-2-2022.pdf](#)
- PAM. 2022b. PAM pähkinänkuoressa. Viitattu 27.9.2022:
<https://www.pam.fi/tietoa-pamista/pam-pahkinankuoressa.html>
- Pyöriä, P. & Ojala, S. 2012. Työn prekarisaatio ja kasautuva epävarmuus. Hallinnon Tutkimus 31(3), 171–188
<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/99169/56863>
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2014. Tutkimuksen voimasanat. Helsingi: Sanoma Pro.
- Salo, U-M. 2008. Keskustelu, kertomukset ja performatiivisuus. 68–104. Teoksessa: Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. (Toim.) Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes Print.
- Sennet, R. 2004. Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Tampere: Vastapaino.
- Sequieros, S. & Hokkanen, L. 2020. Arvot, epävarmuus ja tieto: Tieteellinen tutkimus ja näyttöpohjainen politiikka kriisin aikana. Tiede & Edistys, 45(4), 407–414.
<https://doi.org/10.51809/te.109681>
- Silvasti, T. 2014. Sisällönanalyysi. Teoksessa: Massa, I. (Toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 33–48.
- Skeggs, B. 2004. Elävä Luokka. Tampere: Vastapaino.
- Standing, G. 2011. The precariat: The new dangerous class. Revised edition. London: Bloomsbury Academic.
- Stix, G. 10.9.2020. Emotional Labor Is a Store Clerk Confronting a Maskless Customer. Scientific American. Viitattu 11.3.2022:
<https://www.scientificamerican.com/article/emotional-labor-is-a-store-clerk-confronting-a-maskless-customer/>
- Tanner, N. Töissä, mutta köyhä – palkkatyököyhyys ja sen kustannukset ravintola- ja kiinteistöpalveluilla. PAM selvitys 3/2019.
https://www.pam.fi/media/1.-materiaalipankki-tiedostot-nakyvat-julkisessa-materiaalipankissa/tilastot-ja-tutkimukset/1342_palkkatyokoyhyys.pdf
- Therborn, G. 2013. Eriarvoisuus tappaa. Tampere: Vastapaino.
- Tietosuojavaltuutetun toimisto. 2022. Erityisten henkilötietoryhmien käsittely. Viitattu 10.11.2022: <https://tietosuoja.fi/erityisten-henkilotietoryhmien-kasittely>
- Tilastokeskus. 2022a. Palvelualojen liikevaihtokuvaaja. Tilasto noudettu 31.8.2022:
https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_plv/statfin_plv_pxt_111y.px/chart/chartViewLine/
- Tilastokeskus. 2022b. Työpäiväkorjaus. Viitattu 3.11.2022:
<https://www.stat.fi/meta/kas/tyopaivakorjaus.html>
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, M. 2022. Hoitajat hermostuivat lakiesityksestä: ”En ole lupautunut olemaan orjatyössä”. Tehylehti 12.9.2022. Viitattu 20.10.2022:
<https://www.tehylehti.fi/fi/uutiset/hoitajat-hermostuivat-lakiesityksesta-en-ole-lupautunut-olemaan-orjatyossa>

- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2020. Työllisyyskatsaus. Huhtikuu 2020. Viitattu 9.3.2022: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202001243316>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2022a. Ammattibarometri: Työvoimapulasta kärsivien ammattien määrä on noussut koronaa edeltäneelle tasolle. Viitattu 20.4.2022: <https://tem.fi/-/ammattibarometri-tyovoimapulasta-karsivien-ammattien-maara-on-noussut-koronaa-edeltaneelle-tasolle>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2022b. Työllisyyskatsaus. Huhtikuu 2022. Viitattu 31.8.2022: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164161/TKAT_Huhti_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvoston kanslia. 2005:11. Palvelualojen kehitys, tuottavuus ja kilpailu. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 26.9.2022: https://vnk.fi/documents/10616/622942/J1105_Palvelualojen+kehitys%2C+tuottavuus+ja+kilpailu.pdf
- Valtioneuvoston selvitys. 2021:1. Selvitys koronakriisin aikana toteutetun valtioneuvoston kriisijohtamisen ja valmiuslain käyttöönoton kokemuksista. Viitattu 15.5.2022: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162677/2021_1_VN_Selvitys.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Varanka, J., Packalen, P., Voipio-Pulkki, L-M., Määttä, S., Pohjola, P., Salminen, M., Railavo, J., Berghäll, J., Rikama, S., Nederström, H. & Hiitola, J. 2022:14. COVID-19 -kriisin yhteiskunnalliset vaikutukset Suomessa. Keskipitkän aikavälin arvioita. Viitattu 12.5.2022: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163983/VN_2022_14.pdf
- Viitala, R. 2021. Henkilöstöjohtaminen: Keskeiset käsitteet, teoriat ja trendit. 1. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Virolainen, V. 2018 Naisvankien tarinoita väkivallasta. Uhidiskurssia moninaistavat pienet kertomukset ja vivahteikas toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 83(5-6), 495-505.
- Walsh, H., Nevalainen, J., Saari, T., Uusitalo, L., Näppilä, T., Rahkonen, O. & Erkkola, M. 2022. Food insecurity among Finnish private service sector workers: validity, prevalence and determinants. Public Health Nutrition: 25(4), 829-840.
- Yle. 2020a. Suomen ensimmäinen koronavirustartunta varmistui, THL: Tapaus valitettava, mutta ei odottamaton – Yle seurasi hetki hetkeltä. Viitattu 9.3.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-11181717>
- Yle. 2020b. Tällainen on hallituksen ravintolaesitys: Ravintolat kiinni koko kevääksi, noutoruokaa saa hakea. Viitattu 9.3.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-11274095>
- Yle. 2021a. Liikkumisrajoitukset ajoivat seinään, mutta baareja, keikkoja, busseja ja lähiopiskelua koskevat yhä nämä rajoitukset. Viitattu 9.3.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-11866971>
- Yle. 2021b. Valtioneuvosto kiristää ravintolarajoituksia Satakunnassa – MaRa kantelee oikeuskanslerille. Viitattu 21.4.2022: <https://yle.fi/uutiset/312112556>

Yle. 2022a. Korona-ajan tilinpäätös. Viitattu 3.5.2022: <https://areena.yle.fi/1-61647682>

Yle. 2022b. Ravintola-alan työvoimapula vaivaa kaikkialla Suomessa – sulkemisilta on pääosin välttytty. Viitattu 1.9.2022: <https://yle.fi/uutiset/3-12493028>

Åkerblad, L. 2014. Epävarmuuden tuolla puolen Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus. Väitöskirja. Itä-Suomen Yliopisto.

LIITTEET:

LIITE 1: KIRJOITUSPYYNTÖ

Ravintolatyöntekijöiden kertomuksia koronavuosista 2020-2022:

Vastauslomake kirjoituspyyntöön

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Arvoisa ravintolatyöntekijä!

Tervetuloa kertomaan juuri sinun korona-ajan tarinasi, olet sitten entinen tai nykyinen ammattilainen! Vastauksia käytetään yhteiskuntapolitiikan maisteritutkielman tutkimusaineistona.

Kerro vapaasti kuinka korona ja ravintoloita koskevat yhteiskunnalliset rajoitustoimet vaikuttivat sinun työhösi ja yksityiselämäsi. Voit pohtia omalle kohdallasi tärkeimpiä asioita ja muutoksia niin hyvässä kuin pahassakin. Tarinasi voi olla pitkä tai lyhyt, ajallisesti etenevä, tiettyyn hetkeen keskittyvä tai laajempi kuvaus elämästäsi ja työurastasi, kunhan se on sinun näköisesi aito kokemus tästä ajasta.

Huomaa, että voit kirjoittaa tarinasi milloin tahansa, ja sopivan hetken tullen kopioida sen vastauskenttään! Vastaus tulee kuitenkin palauttaa 3.7.2022 mennessä. Aloita vastaamalla muutamaan perustietokysymykseen. Kysymykset eivät ole pakollisia.

Lue lisää tutkimuksesta ja tietoturvasta (kopioi linkki selaimeen):

Tiedote tutkittaville: https://1drv.ms/b/s!Am59PNutHv01c2AjJZF4ZzhN_QQ

Tietosuojailmoitus: <https://1drv.ms/b/s!Am59PNutHv01dlxXqzr0d57ZlBk>

1. Ikäluokkani on

- Alle 20
- 20-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- Yli 60

2. Sukupuoli

- Mies
- Nainen
- Muu

3. Koulutustaustani on

- Peruskoulutus
- Lukio / Ammatillinen koulutus
- Alempi korkeakoulutus
- Ylempi korkeakoulutus

4. Asemani työssä on (oli)

- Työntekijä
- Vuorovastaava - välijohto
- Päällikkö - esihenkilö
- Omistaja / Yrittäjä

5. Ravintola jossa työskentelen / työskentelin on tyypiltään (voit valita monta)

Anniskeluravintola

Ruokaravintola

Kahvila

Henkilöstöravintola

Yökerho

Jokin muu. Mikä?

6. Kuulutko / kuuluitko johonkin ammattiliittoon tai työttömyyskassaan pandemian alkaessa?

Kyllä

En

Kirjoita tarinasi seuraavaan kenttään. Eihän mainitse tarinassasi nimiä, paikkoja tai yrityksiä, jotta tarinasi säilyy anonyyminä!

7. Kirjoita tai liitä tarinasi tähän: *

Lähetä

LIITE 2: TIEDOTE TUTKITTAVILLE

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

YHTEISKUNTATIETEEN JA
FILOSOFIAN LAITOS

3.6.2022

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Tutkimuksen nimi: **Ravintolatyöntekijöiden kertomuksia koronavuosisista 2020-2022.**
Rekisterinpitäjä: Anna-Riikka Andersson

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään osallistumaan tutkimukseen, jossa tutkitaan kuinka ravintola-alan työntekijät ovat kokeneet yhteiskunnan rajoitustoimet koronavuosina ja kuinka ne ovat vaikuttaneet ihmisten elämään laajemmin. Kyseessä on maisteritutkielmaa varten toteutettava tutkimus.

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojen käsittelystä (tietosuojailmoitus).

Mukaan tutkimukseen toivotaan erilaisia, persoonallisia ja anonyymejä tarinoita sekä kokemuksia. Aineistoa ei kerätä muista lähteistä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit milloin tahansa keskeyttää osallistumisen.

Tutkimuksen kulku

Tutkimuksen aineisto kerätään kesä-heinäkuussa 2022 verkkokyselynä webropol-alustalla. Tutkimuksessa kerättyjä tarinoita analysoidaan laadullisesti maisteritutkielmassa. Otteita tai katkelmia tarinoista voidaan julkaista tutkielman osana 2022. Julkaiseminen tapahtuu ilman tunnistetietoja anonyymisti siten, ettei vastaajan henkilöllisyyttä voi tunnistaa.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämuikavuudet

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu sinulle mitään riskejä, haittoja tai epämuikavuuksia.

Y-tunnus:
02458947
Sähköposti:
etunimi.sukunimi@jyu.fi

Puhelin:
(014) 260 1211
Faksi:
(014) 260 1021

Jyväskylän yliopisto
PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto
www.jyu.fi

Tutkimuksen kustannukset ja rahoitus

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu sinulle kustannuksia.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu tieteellinen opinnäytetyö.

Tutkittavia ei pysty tunnistamaan tutkimustuloksista tai julkaisuista.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Tutkimuksesta lisätietoa antaa tutkimuksen toteuttaja:

Anna-Riikka Andersson

anna-riikka.a.andersson@student.jyu.fi

LIITE 3: TIETOSUOJAILMOITUS

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

YHTEISKUNTATIETEEN JA
FILOSOFIAN LAITOS

3.6.2022

Kuvaus henkilötietojen käsittelystä tieteellisessä tutkimuksessa (tietosuojailmoitus EU (679/2016) 13, 14, 30 artikla)

1. Tutkimuksessa *Ravintolatyöntekijöiden kertomuksia koronavuosista 2020-2022* käsiteltävät henkilötiedot

Kirjoituspyynnöllä kerättyjä tarinoita käytetään Anna-Riikka Anderssonin pro gradu -tutkielman aineistona. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kuinka ravintola-alan työntekijät ovat kokeneet yhteiskunnan rajoitustoimet koronapandemian aikana, ja kuinka ne ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä.

Tutkimuksessa Sinusta ei kerätä tarkkoja henkilötietoja, jotta anonymiteetti tutkimuksessa säilyy. Voit kuitenkin halutessasi täyttää verkkolomakkeelle ikäluokkasi, sukupuolesi, asemasi työssä, työpaikkasi tyyppin ja sen, kuuluiko ammattiliittoon pandemian alkaessa. Taustatietoja käytetään aineiston edustavuuden arvioinnissa, eikä niitä muutoin julkaista. Pyri kirjoittamaan tarinasi siten, ettei sinua voida tarinasta tunnistaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettet tarinassasi mainitse esimerkiksi nimiä, organisaatiota tai muuta suoraan tai välillisesti tunnistettavaa. Mikäli tarinoissa kuitenkin esiintyy tunnistetietoja, ne poistetaan aineistosta.

Tämä tietosuojailmoitus, sekä tiedote tutkittaville on julkaistu tutkimuksen kyselylomakkeen yhteydessä ja on saatavilla suoralla linkillä Webropolista.

2. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tutkimuksessa/arkistoinnissa

- Käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista, sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden (tietosuojain 4 §:n 3 kohta)
- Tutkittavan suostumus (EU 679/2016 6.1 a)
- Rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen (EU 679/2016 6.1 f)

Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA -alueen ulkopuolelle.

Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Henkilötietojasi käytetään ja luovutetaan vain historiallista/ tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten (tilastointi) sekä muutoinkin toimitaan niin, että Sinua koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille. Tutkimustulosten (Pro Gradu) osalta pyritään siihen, ettei Sinua voida tunnistaa suoraan taikka välillisesti tutkimustuloksista. Osana Pro Gradua voidaan käyttää suoria lainauksia kirjoituksista.

Aineistonkeruun aikana aineisto tallentuu webropol -työkaluun. Webropolista aineisto siirretään keruun päätyttyä yliopiston verkkolevyille. Tämän jälkeen aineisto poistetaan webropolista. Aineisto poistetaan yliopiston verkkolevyiltä, kun tutkielma on hyväksytty ja julkaistu.

Tunnistettavuuden poistaminen

- Aineisto anonymisoidaan aineiston perustamisvaiheessa (kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnistusteelliseen tietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja).
- Suorat tunnistetiedot poistetaan suojatoimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).
- Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):
- Sinulta pyydetään nimenomainen suostumus henkilötietojesi julkaisuun tutkimustuloksi raportoitaessa (esim. asiantuntijahaastattelut).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

- käyttäjätunnuksella salasanalla käytön rekisteröinnillä kulunvalvonnalla (fyysinen tila)
- muulla tavoin, miten:

Tutkimuksesta on tehty **erillinen tietosuojan vaikutustenarvio**/tietosuojavastaavaa on kuultu vaikutustenarvioinnista

- Kyllä Ei, koska tämän tutkimuksen vastuullinen johtaja on tarkastanut, ettei vaikutustenarviointi ole pakollinen.

Tutkijat ovat suorittaneet tietosuoja ja tietoturvakoulutukset

- Kyllä

HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY TUTKIMUKSEN PÄÄTTYMISEN JÄLKEEN

- Tutkimusrekisteri hävitetään (kk.vvvv mennessä) tai
- Tutkimusrekisteri anonymisoidaan eli kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnistusteelliseen henkilötietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja tai
- Tutkimusrekisteri arkistoidaan tunnistetiedoin

Rekisterinpitäjä(t) ja tutkimuksen tekijät

Tämän tutkimuksen rekisterinpitäjä on:

Anna-Riikka Andersson, anna-riikka.a.andersson@student.jyu.fi. Mahdolliset yhteydenotot tai tiedustelut koskien tutkimusta voi lähettää sähköpostitse.

Käsiteltäessä tutkittavien henkilötietoja rekisterinpitäjä on taho, joka on vastuussa tutkittavien henkilötietojen asiallisesta ja lainmukaisesta käsittelystä.

Tutkimuksen vastuullinen johtaja: Anna-Riikka Andersson, anna-riikka.a.andersson@student.jyu.fi

Rekisteröidyn oikeudet

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin yliopisto ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää oikeutesi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädettyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä tutkimuksen toteuttajaan anna-riikka.a.andersson@student.jyu.fi

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä myös yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, e-mail: kirjaamo(at)jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle
<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>